
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

GÖRME ENGELLİ VE GÖRME ENGELLİ OLMAYAN ÖĞRENCİ ANNELERİNİN YILMAZLIK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Yılmaz AVCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ŞUBAT, 2017

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 24 (yirmi dört) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Yılmaz

Soyadı : AVCU

Bölümü : Özel Eğitim Anabilim Dalı / Görme Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Görme Engelli ve Görme Engelli Olmayan Öğrenci Annelerinin Yılmazlık Özelliklerinin İncelenmesi

İngilizce Adı : An Analysis of the Indomitableness Characteristics of Mothers of Students with or with out Vision Disabilities

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışında tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazarın Adı Soyadı : Yılmaz AVCU

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Yılmaz AVCU tarafından hazırlanan "Görme Engelli ve Görme Engelli Olmayan Öğrenci Annelerinin Yılmazlık Özelliklerinin İncelenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Salih ÇAKMAK
Görme Engelliler Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Üye: Yrd. Dr. Pınar ŞAFAK
Görme Engelliler Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Üye: Doç. Dr. Cevriye ERGÜL
Zihinsel Engelliler Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi .....

Tez Savunma Tarihi: 8/02/2017

Bu tezin Özel Eğitim Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü .....

TEŞEKKÜR

Görme engelli ve görme engelli olmayan öğrenci annelerinin yılmazlığı ve yılmazlığa etki eden faktörlerin incelediği bu yüksek lisans tez çalışmamı tamamlamış bulunuyorum.

Öncelikle Yılmazlıkla tanışmamı, tez konumun belirlenmesine ve çalışmamın planlanması gibi tezin bütün aşamalarında bana yol gösteren, desteğini esirgemeyen ve danışmanlığını özveride bulunarak üstlenen Yrd. Doç. Dr. Salih ÇAKMAK'a sadece danışman hocam olarak değil, sosyal ve mesleki hayatımdaki katkılarından dolayı da teşekkürlerimi sunarım.

Aynı zamanda, Anne Yılmazlık Ölçeğini kullanmama izin veren Prof. Dr. Sema KANER'e ve anketin analiz sürecindeki yardımları ve sabrı için Araş. Gör. Hasan Hüseyin GÜL'e teşekkür ediyorum. Anketlerin dağıtımı ve toplanmasında bana yardımlarını esirgemeyen tüm öğretmen ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

İyi günümde kötü günümde bana daima sahip çıkan, var olduklarını bilmenin bile bana sonsuz güç verdiği sevgili anneme ve babama; stresli olduğum her an yanımda olan canım ablam, Elmaz AVCU'ya yüksek lisans eğitimim esnasında da göstermiş oldukları ilgi ve destekten ötürü sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Anketlerin dağıtımı ve toplanmasında bana yardımlarını esirgemeyen tüm öğretmen ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Ayrıca, çalışma süresince bana içtenlikle destek olan çocukların tüm annelerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Yılmaz AVCU

Ankara, 2017

GÖRME ENGELLİ VE GÖRME ENGELLİ OLMAYAN ÖĞRENCİ ANNELERİNİN YILMAZLIK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Yılmaz AVCU

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Şubat 2017

ÖZ

Araştırmanın genel amacı, görme engelli çocuğu olan ve görme engelli çocuğu olmayan annelerin, yılmazlık özeliklerinin demografik değişkenlere göre incelemektir.

Araştırmanın örneklemi, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Ankara İl Merkezinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi genel okulları "Mitat ENÇ Göme Engelliler İlkokulu, Gören Eller Görme Engelliler İlkokulu, Emniyetçiler ilkokulu ve Hacı Mustafa Tarman İlkokullarında öğrenim gören öğrencilerin anneleri oluşturmaktadır. Araştırmada toplam 200 anne araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır..

Araştırmada ''Demografik (Kişisel Bilgi) Anketi'' ve "Anne Yılmazlık Ölçeği'' uygulanmıştır. Anne Yılmazlık Ölçeğinin orijinali Kaner ve Bayraklı (2010) tarafından zihin engelli çocuğu olan anneler için geliştirilmiştir ve orijinalinde ölçeğin sekiz alt boyutu bulunmaktadır. Bu alt boyutlar; İyimserlik-Yaşama Bağlılık, Mücadelecilik, Öz-Yetkinlik, Sosyal Destek, Başarıya-Amaca Güdülenme, Yeniliklere Açık Olma, Riskleri Öngörme, Sosyal Yeterliktir. Orijinal ölçeğin geliştirilmesi sürecinde görme engelli ve görme engelli çocuğu olmayan annelerinin olmadığından bu ölçeğin faktör yapısına sadık kalarak araştırma grubu için geçerlik ve güvenirlik işlemleri de gerçekleştirilmiştir.

İstatistiksel çözümlemelere geçmeden önce, araştırma grubunu oluşturan annelerin demografik özellikleri (yaş, eğitim durumu, algılanan gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, çocuğun engel durumu, ailede başka bir engellinin bulunup bulunmaması, anne-babanın birlikte olup olmaması) gruplandırılmış. Ardından annelere uygulanan ölçek (Anne Yılmazlık Ölçeği) puanlanmıştır. Daha sonra elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemeleri bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Bu aşamadan sonra, annelerin betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış, sonra ölçeğin toplam puanları için aritmetik ortalama ($\overline{X}$) ve standart sapma (ss) değerleri saptanmıştır. Öte yandan, karşılaştırma analizleri için yeterli dağılımın oluşmadığı değişkenler için anlamlı birleştirmelerle gruplar birleştirilmiştir. Bu birleştirmeler dağılımın az sayıda olduğu değişkenler için yapılmıştır. Örneklem içerisinde normal dağılım özelliği göstermeyen gruplar için parametrik olmayan teknikler, normal dağılım özelliği gösteren dağılımlar içinse parametrik analiz teknikleri kullanılmıştır. Bu bağlamda; Örneklem grubunu

oluşturan annelerin Anne Yılmazlık Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanların engel durumu ile annenin yaşı, eğitim durumu, ailenin aylık gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, ailede engelli olma durumu ve anne-baba birlikteliği değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için genelleştirilmiş lineer model analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre, görme engelli çocuğu olan ve görme engelli çocuğu olmayan annelerinin yılmazlık düzeylerini etkileyen faktörler incelendiğinde, sadece *Sosyal Destek* puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Anne Yılmazlık Ölçeğinin sosyal destek puanlarının çocuğun cinsiyeti değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığı (erkek-kız) belirlemek için Mann Whitney U analizi uygulanarak yorumlanmıştır. Aynı zamanda analizlerde farklılık bulunmasa da görme engelli çocuğu olmayan annelerin puanları daha yüksek çıkmıştır.

Bu bulgulara göre, annelerin yılmazlık düzeylerini etkileyen sosyal destek göz önünde bulundurularak annelere gerekli desteğin sağlanması ve bireysel gelişimleri adına bir takım öneriler ve çalışmanın sınırlılıklarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Yılmazlık, anne yılmazlık, görme engelli, özel eğitim,
Sayfa Adedi : 124
Danışman : Yrd. Doç. Dr. Salih ÇAKMAK

AN ANALYSIS OF THE INDOMITABLENESS CHARACTERISTICS OF MOTHERS OF STUDENTS WITH OR WITHOUT VISION DISABILITIES

(MA Thesis)

Yılmaz AVCU

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

February 2017

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the indomitableness characteristics of mothers with or without sight disabled children in accordance with demographic variables.

Conducted in the academic year 2016-2017, the sample of this study comprises mothers of the students attending Mitat ENÇ Elementary School for the Blind and Visually Impaired, Gören Eller Elementary School for Children with Vision Disabilities, Emniyetçiler and Hacı Mustafa Tarman Elementary Schools which are all official schools located in the city of Ankara and affiliated to the Ministry of National Education and 200 mothers in total formed the sample of this research.

The 'Demographic (Personal Information) Questionnaire' and 'Mother Indomitableness Scale' have been used for the study. Developed by Kaner and Bayraklı (2010) for mothers that have children with mental disabilities, the original Mother Indomitableness Scale has eight sub-dimensions. These sub-dimensions are Optimism-Conduct of Life, Bellicosity, Self-Competence, Social Support, Motivation for Success-Aim, Openness to New Ideas, Prediction of Risks and Social Competence. In the original scale development process, reliability procedures were also carried out for this group by remaining loyal to the factor structure of the scale since there were no mothers with and without sight disabled children.

Before going through statistical analysis, demographic characteristics of the mothers forming the research group (age, educational status, perceived level of income, gender of her child, whether the child is sight disabled, any member of the family has a disability, the parents live together or not) were divided into groups. Then, the scale applied to the mothers (Mother Indomitableness Scale) was graded. The statistical analyses of the obtained data were then performed in electronic environment. After this stage, the frequency and percentage distributions of the mothers were calculated, then the arithmetic mean ($\overline{X}$) and standard deviation (ss) values for the total scores of the scale were determined. On the other hand, for comparison analyses, the groups were combined with significant combinations for the variables in which there was no sufficient distribution.

These combinations were made for the variables where the distribution was small. Non-parametric techniques were used for groups not showing normal distribution in the sample while parametric analysis techniques were used for distributions that had normal distribution features. In this context; a generalized linear model analysis was applied to determine whether the sample mothers' Mother Indomitableness Scale and the points they gained from their sub-dimensions differed from such variables as disability status and mother's age, monthly income of the family, gender of the child, disability level in the family and parents' coupledom.

Based upon the research findings, when the factors affecting the indomitableness levels of the mothers with and without sight disabled children (students) were analyzed, it was found that only *Social Support* points showed a considerable difference. As a result of means to determine among which groups MIS (AYÖ) social support points differentiate according to the variable 'gender of the child', the difference was found to be between boys and girls, in favor of the mothers who have sons without vision disabilities. Furthermore, although there is no difference in terms of analyses, the research revealed that mothers who have children (students) without vision disabilities had higher points.

According to these findings, taking into account the social support that affects the mothers' levels of indomitableness, necessity of providing support to the mothers; suggestions for the sake of their individual developments as well as a number of limitations of the study are mentioned.

Key words : Indomitableness, mother indomitableness, sight disabled, special education
Page count : 124
Supervisor : Assist. Prof. Dr. Salih ÇAKMAK

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER ix
TABLOLAR LİSTESİ xii
SİMGELER VE KISALTMALAR xvii
BÖLÜM 1
GİRİŞ 1
1.1. Problem 1
1.2. Problem Cümlesi 8
1.3. Araştırmanın Amacı 8
1.4. Araştırmanın Önemi 9
1.5. Araştırmanın Sayıltıları 9
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları 10
1.7. Tanımlar 10
BÖLÜM II
KURAMSAL ÇERÇEVE 11
2.1. Yılmazlık Tanımları 11
2.2. Yılmazlıkla İlgili Kavramlar 14
2.2.1. Dayanıklılık (Sağlamlık) 15
2.2.2. İncinirlik 15
2.2.3. İyilik Hali, Sağlık 15
2.2.4. İyimserlik 16
2.2.5. Öz-yetkinlik/Öz-yeterlilik 16
2.2.6. Stres 17

2.2.7. Kriz 17
2.3. Yılmazlığı Etkileyen Faktörler 17
2.3.1. Risk Faktörleri 18
2.3.2. Koruyucu Faktörler 19
2.3.3. Olumlu Sonuçlar 19
2.4. Ailenin Tanımı ve İşlevleri 20
2.4.1. Ailede Yılmazlık Tanımları 22
2.4.2. Annelik Kavramı 23
2.5. Anne-Baba İçin Çocuk Ne Anlam İfade Eder 23
2.6. Engelli Çocuğu Olan Anne-Babalarda Yılmazlık 23
2.7. Yılmazlıkla İlgili Araştırmalar 24
2.7.1. Yılmazlıkla İlgili Yapılan Çalışmalar 25
BÖLÜM III
YÖNTEM 33
3.1. Araştırmanın Modeli 33
3.2. Örneklem 33
3.3. Kullanılan Ölçme Araçları 34
3.3.1. Demografik Bilgiler Anketi 34
3.3.2. Anne Yılmazlık Ölçeği 34
3.4. Verilerin Toplanması 34
3.5. Verilerin Analizi/Çözümü Yorumlanması 35
BÖLÜM IV
BULGULAR 39
4.1. Grubun Genel Yapısına İlişkin Bulgular 39
4.2. Araştırmanın Hipotezlerine Ait Bulgular 46
4.2.1. Yaş Karşılaştırmaları 46
4.2.2. Eğitim Düzeyi Karşılaştırmaları 54
4.2.3. Algılanan Gelir Düzeyi Karşılaştırmaları 63
4.2.4. Çocuğun Cinsiyeti Karşılaştırmaları 72
4.2.5. Ailedeki Engel Karşılaştırmaları 81
4.2.6. Anne-Babanın Birlikteliği Karşılaştırmaları 90
BÖLÜM V
SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 101

5.1. Sonuç ve Tartışma **101**
6.1. Öneriler **106**
6.1.1. Annelerde Yılmazlığın Arttırılmasına Yönelik Öneriler **106**
6.1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve İleri Araştırmalara İlişkin Öneriler **107**
KAYNAKLAR **109**
EKLER **119**
Ek 1. Demografik Bilgiler / Kişisel Bilgi Formu **120**
Ek 2. Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) **121**
Ek 3. Araştırma İzin Yazısı **123**
ÖZGEÇMİŞ **124**

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Görme Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerin Yaş Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri* *40*

Tablo 2. *Görme Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerin Eğitim Durumu Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri* *41*

Tablo 3. *Görme Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerin Aylık Gelir Düzeyi Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri* *42*

Tablo 4. *Görme Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerin Çocuğun Cinsiyeti Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri* *42*

Tablo 5. *Görme Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerin Ailelerinde Engelli Başka Birinin Olup Olmaması Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri* *43*

Tablo 6. *Görme Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Anne-Babanın Birlikte Olup Olmaması Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri* *43*

Tablo 7. *Görme Engelli Çocuğu Olan Annelerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) Alt Boyutlarına Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri* *44*

Tablo 8. *Görme Engelli Çocuğu Olmayan Annelerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) Alt Boyutlarına Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri* *45*

Tablo 9. *AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 46

Tablo 10. *AYÖ Mücadelecilik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *47*

Tablo 11. *AYÖ Öz-Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *48*

Tablo 12. *AYÖ Sosyal Destek Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *49*

Tablo 13. *AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Alt Boyutu Puanlarının Engel Durum ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *50*

Tablo 14. *AYÖ Yeniliklere Açık Olma Yeniliklere Açık Olma Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *51*

Tablo 15. *AYÖ Riskleri Öngörme Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *52*

Tablo 16. *AYÖ Sosyal Yeterlik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *53*

Tablo 17. *AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *54*

Tablo 18. *AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *55*

Tablo 19. AYÖ Mücadelecilik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları *56*

Tablo 20. *AYÖ Öz-Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *57*

Tablo 21. *AYÖ Sosyal Destek Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *58*

Tablo 22. *AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *59*

Tablo 23. *AYÖ Yeniliklere-Açık Olma Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *60*
Tablo 24. *AYÖ Riskleri Öngörme Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 61
Tablo 25. *AYÖ Sosyal Yeterlik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *62*
Tablo 26. *AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA)* *63*
Tablo 27. *AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *64*
Tablo 28. *AYÖ Mücadelecilik Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *65*
Tablo 29. *AYÖ Öz-Yetkinlik Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *65*
Tablo 30. *AYÖ Sosyal Destek Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *67*
Tablo 31. *AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *68*
Tablo 32. *AYÖ Yeniliklere Açık Olma Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *69*

Tablo 33. *AYÖ Riskleri Öngörme Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 70
Tablo 34. *AYÖ Sosyal Yeterlik Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 71
Tablo 35. *AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 72
Tablo 36. *AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 73
Tablo 37. *AYÖ Mücadelecilik Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 74
Tablo 38. *AYÖ Öz-Yetkinlik Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 75
Tablo 39. *AYÖ Sosyal Destek Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 76
Tablo 40. *AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 77
Tablo 41. *AYÖ Yeniliklere Açık Olma Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 78
Tablo 42. *AYÖ Riskleri Öngörme Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* 79

Tablo 43. *AYÖ Sosyal Yeterlik Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *80*
Tablo 44. *AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *81*
Tablo 45. *AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *82*
Tablo 46. *AYÖ Mücadelecilik Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *83*
Tablo 47. *AYÖ Öz-Yetkinlik Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *84*
Tablo 48. *AYÖ Sosyal Destek Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *85*
Tablo 49. *AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *86*
Tablo 50. *AYÖ Yeniliklere Açık Olma Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *87*
Tablo 51. *AYÖ Riskleri Öngörme Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *88*
Tablo 52. *AYÖ Sosyal Yeterlik Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *89*
Tablo 53. *AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *90*

Tablo 54. *AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *91*
Tablo 55. *AYÖ Mücadelecilik Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *92*
Tablo 56. *AYÖ Öz-Yetkinlik Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *93*
Tablo 57. *AYÖ Sosyal Destek Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *94*
Tablo 58. *AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *95*
Tablo 59. *AYÖ Yeniliklere Açık Olma Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *96*
Tablo 60. *AYÖ Riskleri Öngörme Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *97*
Tablo 61. *AYÖ Sosyal Yeterlik Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *98*
Tablo 62. *AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları* *99*

SİMGELER VE KISALMALAR LİSTESİ

Akt.	Aktaran
Ark.	Arkadaşları
AYÖ	Anne Yılmazlık Ölçeği
N	Sayı
P	Anlamlılık Değeri
SS	Standart Sapma
$\overline{X}$	Ortalama Değeri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırma konusu olarak ele alınan problem durumuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, sayıltılarına, araştırmanın sınırlılıklarına, araştırmada geçen önemli tanımlarla yer verilmiştir.

1.1. Problem

İnsan toplumsal bir varlıktır (Usta, 2014; Taşdemir, 2013) Doğası gereği yalnız yaşayamadığından (Taşdemir, 2013), aile müessesesinin güçlenmesi ve büyümesi için de çocuk önemli bir yere sahiptir (Bilal ve Dağ, 2005). Bireyin yaşam döngüsü açısından bakıldığında aileyi aile yapan en büyük durumun çocuk sahibi olmak olduğunu söylenebilir. Ataman (2003), çocukların aile olgusunun en önemli öğesi ve değeri olduğunu belirtmektedir. Çocuklar, ailelerin imkânları doğrultusunda özenle yetiştirilmeye ve eğitilmeye çalışılan değerli ve kıymetli bireylerdir. Aileler, çocukları için sahip oldukları olanakları en iyi şekilde kullanarak, çocuklarının tüm ihtiyaçlarını karşılanmaya çalışmaktadırlar. Bunun yanında çocuk sahibi olmak büyük bir ödül olsa da ciddi sorumlulukları da beraberinde getirebilir.

Dünyaya gelen her çocuk, ailesi ve yaşadığı çevre tarafından çeşitli beklentilerle karşılaşabilir. Ailelerin bu beklentileri ekonomik, kültürel ve bulundukları topluma göre farklılık gösterebilir. Anne-babanın çocuk sahibi oldukları andan itibaren hayatları yeni bir başlangıçla beraber yeni bir yön kazanır (Doğru ve Arslan, 2008). Kağıtçıbaşı (1980), anne-babaların, aileyi oluşturmaları, eşlerin birbirine daha çok yakınlaşmaları, neşeli kişiler ve güçlü kişiler olmaları, ailenin isminin devamını getirmesi ve gelecekte aileye destek vermesi gibi beklentilerden dolayı çocuk sahibi olmak istediklerini belirtmektedir. Bu beklentilerle, çocuk sahibi olmak, anne-babaların hayatlarında bir dönüm noktası oluşturabilir.

Bunun yanında, doğal olarak, tüm ailelerin beklentisi normal ve sağlıklı bir çocuk sahip olmak istemeleridir (Bilal ve Dağ, 2005). Buna göre, ailenin çocuk sahibi olmak istemesi gelecekle ilgili kaygı duymasının yanında bulunduğu toplumda kendini gururla temsil etmesi olarak da ifade edilebilir.

Çocuk sahibi olan aileler, çocuk sahibi olamayan ailelere göre kendilerini daha çok özgüvenli ve daha gururlu hissedebilirler. Bu beklentilerle çocuk sahibi olan aileler, çocuklarının engelli olmasından dolayı beklenen sevinç veya mutluluğun yerini tam tersi bir şekilde üzüntü ve mutsuzluk alır, ayrıca anne-babaların psikolojik durumları daha karmaşık bir şekil içerisine girer (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1998). Böylece engelli çocuğu olan ailelerde büyük bir çöküş yaratabilir. Ayıca, aile engelli çocuk sahibi olduğu andan itibaren, kurguladığı mükemmel çocukla ilgili beklentilerinin şokunu yaşamaya başlayabilir.

Mükemmel çocuk beklentisinin ve kurulan hayallerin gerçekleşememesi ile oluşan çocuğu kabullenememe, yoğun üzüntü, depresyon, suçluluk, çaresizlik, utanç gibi duygularının yanı sıra değişen hayata yönelik adaptasyon problemi annelerin yaşamlarına yönelik yılmazlık düzeylerini olumsuz etkilemektedir (Fennell ve Dikel, 2001; Bahar ve ark. 2009). Engelli doğan bir çocuğun engel durumuna göre, aileler çocuklarını kabullenmemelerinin yanında toplumda izole olmalarına da neden olabilir. Bu durumlardan dolayı da aileler kendilerini toplumdan geri çekerek sosyal yaşamlarının kısıtlanmasına sebep olabilir.

Ayrıca, görme engelli bir çocuk sahi olmak, ailenin dengesini altüst edebileceği gibi ailelerde değişik duygu ve düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Çünkü görme engelli çocuk sahibi olmak, aileyi zaten bilinmez bir duruma sürükleyeceğinden ailenin kaygı ve stres düzeylerini hemen çocuklarıyla ilgili artmasına neden olabilir.

Kaner ve Bayraklı (2009), anne olmanın bir kadının hayatında en önemli geçiş noktası olarak kabul belirtmektedirler. Bundan dolayı da engelli çocuğunu büyük beklentilerle dünyaya getiren anne kaygı yaşayabilir. Kaner ve Bayraklı (2009a) çalışmalarında, engelli çocuğu olan ailelerin, çocuklarının bakımının sürekli olmasından dolayı, olumsuz tutumların yanı sıra, engelli olmayan çocuklara göre daha fazla ilgi, şefkat ve bakıma ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler. Ailelere yönelik, sosyal desteğin ve buna benzer birtakım etkili başa çıkma stratejilerinin olmayışı ya da yetersizliği, sosyal etkinliklere

katılmama, çocuklarıyla ilgili gelecek kaygısı ve eğitimde duydukları kaygılardan anne-babaların karşısına çıkan zorluklar olarak belirtmektedir.

Fennell ve Dikel, (2001); Bahar ve ark. (2009) çalışmalarında, ailelerin karşılaştığı bu duygular bulundukları çevre ve zamana göre farklı evrelerden geçtiğini, aynı zamanda ailedeki bir kişinin yetersizliği, ailenin hayatlarını kısmen değiştirdiğini belirtmektedirler. Ayrıca, engelli çocuğu olan anne-babaların hayatları geriye dönüşü olmayacak şekilde değişebileceğini belirtilmektedir. Buna göre, anne-babaların psikolojik gereksinimlerinin zamanla değişebileceği, kriz durumlarından ve sürekli stres kaynaklarından dolayı anne-babanın farklı yönde etkileyebilmektedir. Engelli çocuk sahibi olmanın vermiş olduğu psikolojik etmenlerden, stres ve kaygıdan dolayı ailelerin hayatlarının sonuna kadar bu durumu kabullenmede sıkıntı yaşayabilirler. Bundan dolayı ailelerin engelli çocuklarını kabullenmesi önemli bir süreç gerektirmededir (Greeff, Vansteenwengen ve Ide, 2006; Hawley, 2000; Patterson, 2002). Anne-babaların, çeşitli yardım ve desteklerle bu süreci atlatabildiklerini, ayrıca anne-babaların yılmazlıklarının farklı zorluklar ya da krizler karşısında içsel olan ve dışsal olan kaynakların kullanılmasıyla oluşabildiği vurgulanmaktadır. Bunun yanında nne-babaların yeterli işlevlerde bulunmaları, direnebilmeleri, uyum sağlamaları ve zorluk gibi koşullar altında bile gelişmeler gösterebilmeleri ve eski durumlarına yani sağlıklı, mutlu ve güçlü hallerine dönebilme becerisi olduğu belirtilmektedir (Greeff, Vansteenwengen ve Ide, 2006; Hawley, 2000; Patterson, 2002).

Kaner (2009), engelli çocuğu olan ailelerin, engelli çocuğu olmayan ailelere göre karşılaşmadıkları birçok problemleri de yapmak zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Aynı zamanda engelli çocukların sorunları süreklilik gösterdiğinden ihtiyaçlarına yönelik gereksinimlerini karşılaması uzun zaman gerektirdiğini ve zorlayıcı olduğunu belirtmektedir. Ailelerin bu sürece uyum sağlamasının zor olduğu, ayrıca ihtiyaç duyduğu kaynaklara ve gereksinimlere karşı ihtiyacı olan dengeyi sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanında, engelli çocuğu olan ailelerin çocukları etkilenmiş olduğu yetersizlikten dolayı farklı özellikler sergilemesinden, bulunduğu çevrenin ve toplumun uygun gördüğü bazı normallik standartlarını karşılamıyor olmasından dolayı sadece engelli çocuğun değil aynı zamanda ailenin de etiketlenmesine ve toplumda izole olmalarına neden olmaktadır (Tekinalp, 2001). Engelli çocuğu olan anne-babanın etiketlenmesi ve izole olması, ailenin bu süreçte başarısız olmasına ve diğer engelli çocuğu olan ailelere

karşı toplum içinde olumlu örnek olamayacağından sürecin engelli çocuğu olan tüm ebeveynleri etkilemesi ihtimaldir.

Anne-babanın işlevleri gerçekleştirmesinde annenin daha bebeğin ana rahmine oluşmasıyla birlikte başladığını ve çocuğun hayata gelmesiyle beraber annenin işlevleri daha da artmaktadır (Walsh, 2006; Bayraklı, 2010). Pek çok toplumda ve Türkiye'de evin geçimini sağlayan kişi olarak aile içerisinde baba biliniyor. Aynı zamanda, baba her zaman kazanan, çalışan, sorunları çözen, güçlü profil olarak ön plana çıkabilmektedir.

Bayraklı (2010), babaların ilk sorumluluğunun, ailenin refah yaşam standartlarını yakalamak ve devam edebilmeleri adına ihtiyaç olan parayı kazanmak olduğu, çocuklarıyla daha fazla zaman geçiren kişinin anne olduğunu ayrıca anneye karşı yüklenen en önemli sorumluluğun çocuklarının bakımlarıyla ilgili olduğunu belirtmektedir. Fakat çocuğu olan ailenin çocuklarını geleceğe hazırlaması, bazı tehlikelere karşı koruması, çocukları kontrolleri dışındaki bir ortama güven sağlaması, çocuklarının eğitimleriyle ilgili kaygı duyması, iyi bir eğitim alması, sevmesi, sevilmesi, ait olması ve kabul görmesi gibi gereksinimlerini karşılaması annelerin sorumluluklarından bazıları olduğunu da belirtmektedir. Annenin sorumluluğunda olan bu pek çok şeyi babada gerçekleştirse bile, bu konuda her zaman annenin ön planda yer aldığı ve ailenin birçok görevinin yanında çocuklarının gelişimleriyle ilgili birçok sorumluluğun annenin üzerinde bir yük olarak aynı ölçüde artığı belirtilmektedir (Kaner, 2009).

Engelli çocuğun bakım yükünün annenin üzerinde olmasından dolayı, annenin yeteri kadar sosyal destek alması ve annenin üzerinde olan bu bakım yükünün hafiflemesi açısından önemlidir (Kaner ve Bayraklı, 2009a). Ayrıca, annenin sağlamış olduğu bu yardımlarla hem önleyici etki yaratması hem koruyucu etki yaratması hem de iyileştirici etki yaratması sosyal desteklerin bir koruyucu veya tampon görevi üstlenmesinden dolayı engelli çocuğun durumunun etki ettiği olumsuz sonuçları yumuşatmakta olduğunu belirtilmektedir (Kaner ve Bayraklı, 2009a). Görme engelli çocuğu olan annelerin kendilerine atfedilen bazı yükümlülükler ve bazı rollerden dolayı fiziksel olarak veya psikolojik olarak babalara göre daha çok etkilenmektedir (Kazak ve Marvin1984; Kazak, 1987; Kaner, 2004; Bayraklı, 2010). Anne bu eğilimler karşısında yalnız olmadığını ve güvenebileceği birilerinin olduğunu bilmesi (desteklenmesi ve yardım alması gibi) görme engelli çocuğu ile ilgili karşısına çıkan bazı zorlukları aşabileceği inancını artırabilir ve böylece annenin yılmazlık durumunda olumlu yönde artış olabilir.

Görme engelli çocuğu olan ve olmayan ailelerin en önemli ortak noktalarının çocuk sahibi olmanın vermiş olduğu sorumluluklarıdır (Kaner, 2004; Bayraklı, 2010; Taşdemir, 2013). Görme engelli çocuğu olmayan anne-babaların, çocuklarına karşı sorumluluklarını sosyo-ekonomik durumlarına göre yerine getirebilirler. Fakat bazı durumlarda, görme engelli çocuğu olan annelerin, çocuklarına karşı bu sorumlulukları sosyo-ekonomik durumlarına göre bile yerine getiremeyebilir. Bu durumda ailedeki bazı kişisel ihtiyaçların, bir sistem olarak formal ve informal sosyal destek gibi ailelerin sahip oldukları içsel ve dışsal kaynakların, ailenin bazı zorluklar karşında başa çıkmasında belirleyici olmaktadır (Kaner, 2009). Görme engelli çocuğu olamayan anne-babaların bazıları belirtilen birtakım zorlukların üstesinden gelerek, anne-babaların görevlerini başarılı/olumlu veya başarısız/olumsuz bir biçimde yerine getirebilirler. Buna istinaden, Patterson (2002a), denge durumunu sağlayabilen ve başarılı olan ailelerin her şeye rağmen yılmaz (resilient) olabildiğini belirtmektedir. Benard'a (1991) göre, yılmazlık, gelişim süreci içinde bazı risklerin varlığına rağmen başarılı bir biçimde uyum sağlayan koruyucu faktörler veya özellikler olarak belirtilmektedir. Rutter (2006) ise, yılmazlık kavramı, bir risk faktörünün üstesinden gelmeye bağlı olduğunu aynı zamanda bir risk durumunun üstesinden gelinmesi olarak aktarmaktadır. Ayrıca yılmazlık, bireyin kişilik özelliklerini ifade ettiğini ve yılmazlık kapasitesinin artırılmasında başa çıkma ve problem çözme becerilerinin kazandırılması gibi yöntemlerin uygulanabildiğinden bahsedilmektedir.

Bayraklı (2009), literatürde yılmazlık kavramının pek çok tanımı olduğunu ve yılmazlığın her bireyde var olan bir potansiyel olduğu ve zorluk içeren olay ile birlikte ortaya çıktığı ayrıca literatürde yılmazlık kavramlarının hepsi aynı özellikler ve faktörler üzerinden aktarıldığını belirtmektedir. Yılmazlıkla ilgili araştırmalar incelendiğinde, yılmazlığın, sosyal destek ile başa çıkma becerilerinin birbiriyle yakından ilişkili olduğu ve yılmazlık kavramının sosyal destek kaynaklarını ve etkili başa çıkma becerilerini bünyesinde barındıran şemsiye bir kavram olduğu görülmektedir (Kaner ve Bayraklı, 2009a). Çalışmalara bakıldığında, Türkiye'de özel eğitim alanında sadece birkaç çalışma dikkat çekmektedir. Bunlar, (Bayraklı, 2010; Taşdemir, 2013; Turan, 2014; Kumbasar, 2016 ve Kadı, 2016)'dır.

Bayraklı (2010) çalışmasında, zihinsel engelli ve engelli olmayan annelerde yılmazlığa etki eden değişkenleri bir model çerçevesinde incelemiştir. Bu çalışması 234 öğrenci ve 257 zihin engelli öğrenci anneleri olmak üzere toplam 491 öğrenci annesinden oluşmaktadır. Veriler istatistiksel çözümlemelerinde yapısal eşitlik modellerinden biri olan yol analizi

kullanılmıştır. Analizler sonunda, değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde, gruplar arasında sosyal desteğin niceliği ve niteliğinin problem odaklı başa çıkmayı olumlu yönde ve orta düzeyde, yılmazlığı ise düşük de olsa olumlu yönde ve son olarak problem odaklı başa çıkmanın yılmazlığı olumlu yönde ve yüksek düzeyde olduğunu yapmış olduğu bu çalışmasında belirtmektedir.

Taşdemir (2013) çalışmasında ise, ilköğretim görme engelli öğrencilerin annelerinin yılmazlık özelikleri çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Araştırma 305 anne üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya dâhil edilen annelerin yılmazlık özelliklerini belirlemek amacıyla yapılan istatiksel çözümleme verileri sonucu bulgularına göre, görme engelli çocuğu olan annelerin yılmazlık düzeylerini etkileyen faktörler için özellikle gelir düzeyi ve ailede başka bir engelli olmasının etkililiğini vurgulanmıştır.

Turan (2014) çalışmasında, çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlık düzeyi algılanan sosyal destek düzeyleri açısından incelenmiştir. Araştırma genel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiş olup araştırmanın örneklem grubunu 348'i kız 219'u erkek olmak üzere 567 lise öğrencisi oluşturmuştur. Çalışmasında, verilerin toplama araçları olarak kişisel bilgi formu, Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği Lise Versiyonu kullanılmıştır. Sonuç olarak, araştırma bulgularında, fiziksel, cinsel ve duygusal ihmal alt ölçeklerinde erkek öğrencilerin puan ortalamaları kız öğrencilerin puan ortalamalarından; arkadaş grubundaki koruyucu ilişkiler, empati, amaçlar ve özlemler alt ölçeklerinde ise kız öğrencilerin puan ortalamalarının erkek öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu çalışmasında belirtmektedir.

Kumbasar (20016) çalışmasında ise, işitme engelli ve engelli olmayan çocuklara sahip ailelerde sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin incelemiştir. Çalışma grubunu; takvim yaşı 5-17 olan, Rize, Samsun, Trabzon, Ordu illerindeki Özel Eğitim Kurumlarına devam eden 156 işitme engelli çocuk ebeveynleri ile takvim yaşı 5-17 olan Ankara'da bulunan çeşitli ilkokul, ortaokul ve liselere devam eden 159 işitme engeli olmayan çocuk ebeveynleri olmak üzere, toplam 315 anne-baba oluşturmaktadır. Araştırmada ebeveynlere Kişisel Bilgi Formu, Yenilenmiş Anne- Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ), Aile Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) uygulanmıştır. İşitme engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği, işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin normal çocuğa sahip ebeveynlere göre sosyal destek algısı ve

yılmazlık düzeylerinin anlamlı ölçüde daha düşük ve tükenmişlik düzeylerinin anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu tespit etmiştir.

Başka bir çalışma olan, Kadı'nın (2016) çalışması, çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin yılmazlık düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Kadı'nın bu çalışmasını, gönüllü olarak araştırmaya katılan 183'ü kadın, 39'u erkek olmak üzere toplam 222 çoklu yetersizliğe sahip çocuklu ebeveynler oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, çoklu yetersizliğe sahip çocuğun engel türü değişkeni açısından Aile Yılmazlık Ölçeği alt boyutlarından Mücadelecilik alt boyutunda anlamlı farklılıklar bulunduğunu ve engel türlerine göre ebeveynlerin yılmazlık düzeylerindeki farklılıkları belirtilmiştir.

Yabancı alanyazında ise, engelli çocuğu olan ailelerde yılmazlığı inceleyen pek çok çalışma yer almaktadır. Bunların birkaç tanesinden bahsedilecek olunursa, (Li-Tsang, Yau ve Yuen, 2001; Heiman, 2002; Van Riper, Ryff ve Priadham, 1992)'dır. Li-Tsang, Yau ve Yuen (2001)'de gelişimsel yetersizlikten etkilenmiş olan çocuklu ailelerin, bu yetersizlikten kaynaklı yılmazlıklarını etkileyen tutumların ve çözüm bulma ya da başa çıkmalarına yönelik, içinde bulundukları topluma yönelik bir takım bulgularına yer vermiştir. Bunlar, toplumun kültürel, sosyal, politik ve ekonomik durumu olarak belirtilmiştir. Bununla beraber, başarılı bir şekilde ailelerin tutumlarıyla başa çıkma yöntemlerinin, kültürel ve sosyo-ekonomik etkenlerin neler olduğunu saptamak amacıyla bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarının sonuçları olarak, katılımcı anne-babaları etkileyen tutumların olumlu sonuçlarına ayrıca, engelli çocuğu olan anne-babaların kabul düzeylerinin çok düşük olduğu belirtmiştir. Heiman (2002) ise, zihinsel ve bedensel engeli bulunan ve öğrenme güçlüğünden etkileniş çocuklu ailelerin, yılmazlığın nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığını belirlemeye çalışmıştır. Çalışmasının sonuçları olarak, 1) anne-babaya, arkadaşlara ve uzmanlara danışıp onlardan yardım almak olarak belirlemiş, 2)anne-babaya arasındaki bağı sıkı ve güçlü bir biçimde desteklenmesi gibi ve buna benzer birçok sonuç maddelerine ulaşmıştır. Çalışmasının sonucunda, engelli olan bir çocuğa sahip alenim bu çocuğu yetiştirmesi sürecinde ekonomik, manevi ve karşılaştıkları bir takım sosyal durumlar ile aile içindeki olumsuzluklara rağmen ailenin bu duruma karşı yılmaz bir şekilde tepki verdiklerini belirtmektedir. Van Riper, Ryff ve Priadham'ın (1992) çalışmalarında, Down Sendromlu çocuğu olan ve olmayan anne-babaların, bu duruma göre gösterdikleri işlevleri bakımlarından karşılaştırmış. Down Sendromu çocuğu olan ve olmayan anne-babaların işlevlerini yerine getirmeleri bakımından önemli bir farklılık göstermediğini, Down Sendromlu çocuğu olan anne-babaların daha yılmaz oldukları ve

bun yanında Down Sendromlu çocuğu olmayan anne-babalara göre işlevlerini daha başarılı bir biçimde yerine getirdiklerini belirtilmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, yılmazlıkla ilgili sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bunlardan birkaçı, engelli çocuğu olan ve olmayan annelere yönelik yılmazlık özelliklerinin incelendiği, çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin yılmazlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği, işitme engelli ve engelli olmayan annelerin yılmazlıklarının incelendiği ve görme engelli öğrenci annelerinin yılmazlık düzeylerinin incelendiği çalışmalardır. Fakat görme engelli ve görme engelli olmayan öğrenci annelerinin yılmazlık özellikleri konusunun incelendiği bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu sebepten dolayı görme engelli ve görme engelli olmayan öğrenci annelerin yılmazlık özelliklerinin incelenmesi konusu ele alınmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Problem cümlesi ‘‘Görme engelli olan ve görme engelli olmayan öğrenci annelerinin yılmazlık düzeyleri nasıldır?’’ şeklinde belirlenmiştir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacına yönelik şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

1. Örneklemi oluşturan, görme engelliler ilköğretim okullarında okuyan öğrenci annelerinin yılmazlık ölçeği alt boyut (İyimserlik, Mücadelecilik, Öz-Yetkinlik, Sosyal destek, Amaca güdülenme, Yeniliklere açıklık, Riskleri öngörme, Sosyal yeterlik) ve toplam puanları ile
    - Yaş
    - Sosyo-ekonomik düzey
    - Annenin eğitim durumu
    - Çocuğun cinsiyeti
    - Ailede başka engelli olup olmaması durumu
    - Anne-Baba birlikte olma durumu

değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

2. Örneklemi oluşturan, normal ilköğretim okullarında okuyan öğrenci annelerinin yılmazlık ölçeği alt boyut (İyimserlik, Mücadelecilik, Öz-Yetkinlik, Sosyal destek, Amaca güdülenme, Yeniliklere açıklık, Riskleri öngörme, Sosyal yeterlik) ve toplam puanları ile
   - Yaş
   - Sosyo-ekonomik düzey
   - Annenin eğitim durumu
   - Çocuğun cinsiyeti
   - Ailede başka engelli olup olmaması durumu
   - Anne-Baba birlikte olma durumu

değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Engelli bir çocuğun beraberinde getirdiği birçok zorluğun varlığı bilinmektedir (Seligman ve Darling, 1989). Engelli bir çocuğu olan ailelerin karşılaştıkları birtakım risklerin belirlenip bu risklerin olumsuz etkilerini en aza indirecek koruyucu risk faktörlerin arttırılması gerekmektedir (Bayraklı, 2010). Bu da ancak Bayraklı'nın yapmış olduğu gibi aileleri yılmaz kılan bazı etmenleri araştıracak ve inceleyecek çalışmalarla mümkün olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de görme engelli ve görme engelli olmayan öğrenci annelerinin yılmazlık özelliklerini inceleyecek ilk çalışma olması nedeniyle önemli görülmektedir. Ailelerin çocukları görme engelli olsun ya da olmasın annelerin çocuk yetiştirmenin getirdiği zorluklar ile etkili başa çıkmalarının ve onları yılmaz kılmanın etkili yollarını ortaya koyacak çalışmaların yapılmasına öncülük edeceği düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Sayıltıları

1) Araştırma grubunda bulunan annelerin "Anne Yılmazlık Ölçeğindeki" sorulara verdikleri cevaplar onların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıtmaktadır.
2) Araştırmada kullanılan ölçme araçları, belirlenen ve hedeflenen özellikleri geçerli ve güvenilir şekilde ölçecektir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

1) Bu araştırmada bulgular 2016-2017 Eğitim Öğretim yılı güz dönemi ile,
2) Araştırma Ankara il merkezinde bulunan engelliler okulları (Gören Eller İlkokulu ve Mitat Enç İlkokulu) ve araştırmaya dâhil edilen normal okullar olan (Emniyetçiler İlkokulu ve Hacı Mustafa Tarman İlkokulu) ile,
3) Araştırmaya dâhil edilen okullarda (Gören Eller İlkokulu, Mitat Enç İlkokulu, Emniyetçiler İlkokulu ve Hacı Mustafa Tarman İlkokulu) öğrenim gören öğrenci anneleri ile,
4) Annelerin, yılmazlık düzeylerin ölçülmesi Anne Yılmazlık Ölçeğinden elde edilen veriler ile,
5) Araştırmanın amaçları bağlamında gerçekleştirilen istatistiksel çözümleme yöntemleri ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Yılmazlık: Yılmazlık, var olan her hangi bir zorluk ile karşılaşıldığında bu zorluktan ve durumdan daha güçlü bir biçimde çıkmayı, bir risk veya kriz durumunda olumlu yönde gelişim göstermeyi ve dayanıklı olmayı sağlayan etkin bir süreçtir (Walsh, 2006).

Ailede yılmazlık: Aktif bir süreç olarak kabul edilen kavram, "bir risk durumuyla karşılaştığında ailenin bu durumla başa çıkabilme ve yeniden bir denge sağlayabilme becerisi olarak" bilinmektedir (Patterson, 2002; Kaner ve Bayraklı, 2010).

Görme Engellilik: Yasal tanıma göre görme engelli, tüm düzeltmelerle birlikte olağan görme gücünün 1/10'ine yani 20/200'lik görme keskinliğine ya da daha azına sahip olan ya da görme alanı yirmi derecelik açıyı aşmayan kişilere denmektedir (Şafak, 2005).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, yılmazlık ile ilgili tanımlara, yılmazlık ile ilgili kavramlara, yılmazlığı etkileyen faktörlere, ailede yılmazlık ve tanımlarına, anne-baba için çocuğun ne anlam ifade ettiğine, engelli çocuğu olan annelerde yılmazlık ve yılmazlıkla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Yılmazlık Tanımları

Yılmazlık, dayanıklılık gibi ve mücadelecilik gibi birçok kavramı bünyesinde barındıran karmaşık bir yapıya sahip olduğu alanyazın araştırmalarından ortaya çıkmaktadır. Bazı insanlar karşılaştıkları travmatik durumlar ve problemlere rağmen ciddi stres ve tehdit faktörleri ile sağlıklı bir şekilde savaşabilmekte ve bunlarla başarılı bir şekilde yola çıkabilmektedirler. Bu benzersiz kabiliyet, literatürde "yılmazlık/psikolojik sağlamlık/dayanıklılık (resilience)" olarak geçmektedir (Siebert, 2008). Öğülmüş, (2002) "resiliency" terimini Türkçeye yılmazlık olarak çevrilip aktarmaktadır. Türkiye'de yapılan bazı araştırmalarda "resiliency" terimi ve "yılmazlık" terimi yerine "sağlamlık" terimi de kullanılmıştır (Gizir, 2004; Karaırmak, 2007; Kaya, 2007; Yalım, 2007; Dayıoğlu, 2008; Sipahioğlu, 2008). Ayrıca "dayanıklılık" ifadesine de yer verilmiştir (Eminağaoğlu, 2006). Aynı zamanda ''yılmazlık'' ifadesi olarak da birçok çalışmada kullanıldığı gözükmektedir.

Literatürde yer alan tüm yılmazlıkla ilgili araştırma tanımlarında, yılmazlığın iki öğesinden bahsedilmektedir. Bu öğelerin birincisi, herhangi bir zorluk veya tehdit durumuna karşı maruz kalınması olarak ifade edilmektedir (Rutter, 2006). İkinci öğesi ise, bu tehdit ya da zorluğa maruz kalınmasına rağmen güçlü ve dirençli bir biçimde uyum sağlanması olarak ifade edilmektedir (Rutter, 2006). Naglieri ve LeBuffe (2004)'den aktaran Bayraklı'ya (2010) göre, yılmazlık, koruyucu faktörlerle beraber risk faktörlerinin etkileşimi olarak

karmaşık bir duruma sahiptir. Benard (2004) çalışmasında, yılmazlığı, her insanda sahip olunan ya da her insanda sahip olunmayan bir özellik olarak belirlenmediği, yılmazlığın bazı koruyucu faktörlerle beraber desteklenen bir durum olduğunu belirtmektedir. Ayrıca yılmazlığın, doğuştan gelen bir özellik ve kapasite olduğunu bunun yanında bireylerin kişisel özellikleri yılmazlığa yol açmadığını belirtilmektedir. Sonuç olarak yılmazlık, gelişimsel sonuçlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Benard, 2004).

Rutter (2006), yılmazlık kavramını açıklarken üç koşul ve durumdan bahsetmektedir. İlk olarak yılmazlık, bir risk faktörünün üstesinden gelmeye bağlı olunduğunu ayrıca bir risk durumunun üstesinden gelinmesi gerektiğini ifade etmektedir. İkinci olarak ise, yılmazlık, bireyin kişilik özelliklerini ifade ettiğini belirtmektedir. Son olarak ise, bireyin yılmazlık kapasitesinin artırılması, başa çıkma ve problem çözme becerilerinin kazandırılması gibi yöntemler uygulana bilindiğini belirtmektedir.

Masten ve diğerleri'de (1990), yılmazlık kavramını, üç temel olgu olarak açıklamışlardır. Bunlar;

1. Problem ile Başa Çıkma: Her türlü olumsuzluklara karşın var olan zorlukları aşan ve beklenenden çok daha iyi bir şekilde gelişim gösterebilen kişilerin ayakta kalmalarını sağlayan özellik ya da kişisel bir yeteneğe sahip oldukları inancını vurgulamaktadır.
2. Sürekli veya Şiddetli Biçimde Devam Eden Olumsuz Durumlara Direnme: Stresli yaşam koşullarına rağmen bireyin çabucak uyum sağlama yeteneğini tanımlamak için kullanılmaktadır.
3. Travmadan Kurtulma: Olası incinmeden dolayı oluşan durumlardan kurtulmak için önemli rol oynayan özellikleri tanımlamak için kullanılmaktadır.

Grizenko ve Fisher'e (1992) göre, yılmazlık kavramı; psikopatoloji yokluğu gibi olumsuz bir yaklaşımdan yetkinlik davranış üzerinde olumlu bir odak seçimine yönelmiş böylelikle farklı birçok faktör dâhilinde ve farklı disiplinlerde yer bulduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra, yılmazlık hala özellikle belirgin ya da açıkça tanımlanmış kabul edilememektedir; tıp, psikoloji, eğitim, sosyal çalışma ve epidemiyoloji dâhil olmak üzere tanımı açısından problem yaşanmaktadır (Grizenko ve Fisher, 1992).

Yılmazlık kavramın pek çok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar yılmazlık kavramının daha net anlaşılmasına katkı sağladığı düşünülmektedir. Yılmazlık tanımlarken, faktörleri belirlemek ve bu faktörlerin içeriğini ortaya koyarak ayırt etmek önem taşımaktadır. Bu

açıdan ilerleyen başlıklarda, yılmazlık farklı kavramlar ile ilişkilendirilerek anlatılacak ve ayrışma sağlanacaktır.

Yılmazlığın her bireyde var olan bir potansiyel olduğunu ve zorluk içeren olay ile birlikte ortaya çıktığını literatürde yer aldığı belirtilmektedir (Kaner ve Bayraklı, 2009a). Grotberg'e (1997) göre yılmazlık, çocuğun gelişim sürecinden oluştuğunu ve yılmazlık her bireyde var olan bir potansiyel olduğu ve zorluk içeren olay ile birlikte ortaya çıkmasıyla beraber bazı insanların daha yılmaz olduğunu belirtmektedir. Bireylerin, çocukluğundan beri çevresi ile olumlu ilişki içerisinde olması ve koruyucu faktörlerle desteklenmesinden de kaynaklanmaktadır (Grotberg, 1997). Werner ve Smith (1992) yılmazlık tanımına, koruyucu faktör kavramını dâhil etmişlerdir. Yılmazlık ve koruyucu faktörler, oluşan karmaşık bir kargaşaya ve duruma karşı bireylerin hassasiyetini gösteren dayanıksızlığı ifade ettiğini belirtmektedirler. Aynı zamanda herhangi bir grup içinde yer alan insanların olumsuz biyolojik veya psikolojik etmenlerden dolayı bazı risk faktörlerini pozitif yönde karşıladıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca, fazlaca stresli bir ortam veya çevrede direnç göstermiş yılmaz kişilerin daha güvenilir kiler, yetenekli kişiler veya şefkatli kişiler olabileceği ileri sürmektedir.

Luthar, Cicchetti ve Becker (2000), yılmazlığın farklı bir durumunu incelemişlerdir. Yılmazlık-ego arasındaki fark tartışılmıştır. Ego-yılmazlığı ya da yılmazlık-ego durumu kişinin bir takım özelliklerini temsil ettiği belirtilmektedir. Ancak zor veya sıkıntılı bir durum karşısında veya stres durumuna maruz kalınmadığında yılmazlık durumundan ayrıldığını belirtmektedirler. Ayrıca, Luthar, Cicchetti ve Becker (2000) göre, yılmazlık, bir risk durumu veya sıkıntılı bazı durumlardan mağdur olunması veya etkilenmesi sonucu gelişen gelişimsel, aktif veya dinamik bir süreç olduğu belirtilmektedir.

Yılmazlık kavramının çok çeşitli tanımları olsa da bu tanımlar iki temel grupta ele alınabilir. (Demirbaş, 2010). Birinci grup tanımlara göre yılmazlık, zorlu yaşam deneyimleri karşısında baş etme, uyum sağlama becerilerini içeren ve normal gelişim gösteren kişilerin sahip olduğu dinamik bir süreç olduğu ancak bazı birinci grup tanımlarda, yılmazlığın gerçekleşebilmesi için güç, zorlayıcı, stresli yaşantılarının olmasının bir koşul olduğu vurgulanmaktadır. İkinci grup tanımlar ise, kişilik özelliklerine dayanan ve yeni durumlara uyum sağlayabilmeyi içine alan yılmazlığı ifade etmektedir (Demirbaş, 2010).

Yukarıdaki açıklamalarda da görüldüğü üzere pek çok tanım birbirine benzese de, yılmazlığın evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı yoktur. Buna rağmen, yılmazlık

tanımlarında ortak olarak görülen önemli bazı noktalar vardır (Tosun, 2014). Mangham (1997), yılmazlık tanımlarının bazı ortak noktalarını tespit etmiştir. Bu tespitlere göre, yılmazlık, 1) kişilerin ve çevrelerinin bazı özellikleri içerdiği karmaşık bir durum olduğu 2) stres ile beraber üstesinden gelme becerisi arasındaki denge olduğu 3) dinamik ve aktif bir süreç olduğu 4) zamanla gelişimsel olduğu 5) bireyin kendi düzeyini arttırdığı, şeklinde belirtilmiştir.

Gürgan (2006) ise, yılmazlık arasındaki ortak özellikleri belirleyerek sıralamaktadır:

1. Yılmazlık geliştirilebilir özellikleri içermektedir. Doğuştan gelen ve sadece belli insanlara has bir özellik değildir. Aksine kişisel ve çevresel faktörlerin etkileşiminin bir sonucudur.
2. Yılmazlık olgusu dinamik, aktif bir gelişim sürecidir.
3. Travma, zorlu yaşam olayları ya da belirgin bir risk altında başarılı bir baş etme, sağlıklı uyum gösterme ya da yeterlik geliştirebilme süreçlerini içerir.
4. Yılmazlığın ortaya çıkması için kişinin bir risk durumu ya da zorluğa maruz kalmasının ardından, ortaya çıkan sonuca uyum sağlayarak oluşan her türlü olumsuzluğa rağmen hayatının değişik dönemlerinde bir takım başarı elde etmesi gerekmektedir.
5. Yılmazlığın oluşmasında koruyucu faktörlerin önemi büyüktür.
6. Yılmazlık zorluklarla baş edebilme ve yeni koşullara uyum sağlamayı içermektedir.
7. Yılmaz bireylerin içten denetim odaklı, problemleri çözebilme yeteneklerine sahip, iyi, mücadele eden, olumlu iletişim kurabilen, zorluklardan dolayı yılmayan, saygısı yüksek, yüksek benliğe sahip, pes etmeyen, vazgeçmeyen, mücadele eden, kendisine içsel yüklemeler yaparak kendisini geliştirebilen, duygudaşlık kurabilen bir yapısı olduğu vurgulanmaktadır.

Görüldüğü üzere, yılmazlık tanım ve detaylarına yönelik kaynaklar çoğalsa da genel olarak içerikleri benzerlik göstermektedir. Burada tanımlar dâhilindeki ilgili faktörler üzerinde durulması gerekliliği göz önünde tutulmalıdır. Bundan sonraki başlıklarda yılmazlık ile ilgili kavramlar üzerinde durulmuştur.

2.2. Yılmazlıkla İlgili Kavramlar

Yılmazlık çeşitli tanım ve kavramları bünyesinde bulunduran ve genel anlama sahip olan bir kavram olduğu açıklamalarda görülmektedir. Aşağıda yılmazlık tanımlarıyla ilgisi

olduğu düşünülen kavramlara yer verilmiştir. Ayrıca yılmazlıkla ilgili ilişkisinden de bahsedilmiştir.

2.2.1. Dayanıklılık (Sağlamlık)

Irmak (2015) sağlamlığı, strese maruz kalan kişinin sahip olduğu özellikler sayesinde bedensel ve psikolojik sağlığını korumasını sağlayan bir kişilik yapısı olarak ifade etmektedir. Bissonnette'e (1998) göre, dayanıklılık/sağlamlık, olumsuz yaşantılarla baş edilmesine katkı sağlayarak bireylerin yılmaz olmasına yardımcı olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda dayanıklılığın/sağlamlığın kişisel bir yapı olduğunu ve iyimserliğin de olumlu sonuçlara yönelik bir beklenti olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, dayanıklılığın/sağlamlığın ve iyimserliğin, bireyin bir takım olumsuz yaşantıların üstesinden gelmesine yardımcı olduğunu ve daha yılmaz olmasını sağladığı belirtilmektedir.

2.2.2. İncinirlik

İncinirlik, riskli bir durumla karşılaşan bazı bireylerin istenmeyen sonuçlar veya problemler geliştirme eğiliminde olmasıdır (Greene ve Conrad, 2002). Özcan'a (2005) göre risk, faktörlerin etkilemesi sonucu, bireyin ruh durumunda veya bir objenin yapısında istenmeyen olumsuz sonuçların ortaya çıkma ihtimalini ifade etmek için kullanıldığı belirtilmektedir. Walsh (2006) ise, incinirlik kavramını, ''zayıflık'' ile ifade ederken, incinmezliği ''güçlü'' olmakla açıklamıştır. Bayraklı (2010), incinirlik ve yılmazlık kavramlarını karşılaştırmış ve bir zorluk durumuna maruz kalındığında yılmazlığın olumlu sonuçlar getirdiğini ifade ederken, incinirliğin olumsuz sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir.

2.2.3. İyilik Hali, Sağlık

Sağlık, bireyin fiziksel olarak, dinç, duygusal açıdan ve sosyal açıdan iyi olma hali olarak aktarılmaktadır (Bayraklı, 2010). Ayrıca, tıbbi olan ya da psikiyatrik belirtilere sahip olmayan ya da sosyal olumsuzluklara maruz kalmama durumunu da içermektedir (Bayraklı, 2010). Tugade ve diğerlerine (2004) göre, yılmazlık, sağlık açısından olumlu etkileri olan bir faktör olduğunu çünkü yılmaz bireyler sıkıntılı olaylar karşısında bile olumlu duygular yaşama halini sürdürebildiklerini ve bu sayede karşılaştıkları güçlüklere

rağmen önceki iyi hallerine dönebildikleri aktarılmaktadır. Ayrıca, yılmazlıkla beraber kişide gelişen olumlu duygular kişide oluşabilecek sağlık problemlerine karşı koruyucu bir etken olduğunu belirtmektedir.

2.2.4. İyimserlik

Irmak (2015), iyimserliği, olayların genel olarak olumlu sonuçlanacağına yönelik bir beklenti içerisinde olma hali olduğunu belirtmektedir. Scheier ve Carver'e (1992) göre ise iyimserlik, bireyin içinde bulunduğu durum ve şartlardan bağımsız olarak bağıl olduğunu bunun devamlı ve tutarlı bir biçimde hayatında olumsuz sonuçların aksine olumlu durumlarla karşılaşacağına inanma eğilimi içinde olduğunu ve iyimser insanların stresli durumlarda daha planlı davranabildiğini ayrıca aktifliklerini ve problem odaklı başa çıkma özelliklerini kullanabildiğini vurgulanmaktadır. Hem kişilik özelliği hem de düşünme şekli olarak görülebilen iyimserlik, olumlu sonuçları beklemeye ilişkin eğilimleri içerir. Bireylerin sonuçlara ilişkin genelde olumlu ya da olumsuz olarak oluşturdukları beklentilerini, olaylara karşı olan bakış açılarını, olaylarla mücadele etme stillerini ve iyilik hallerini etkiledikleri düşünülebilir (Terzi, 2008).

2.2.5. Öz-yetkinlik/Öz-yeterlilik

Bandura (1997), öz-yetkinlik/öz-yeterliliği, "Bireyin organize ettiği ve kendisini göstermek için sergilediği performans ve bu performansına duyduğu inanç'' olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda, Bandura (1986), öz-yetkinlik/öz-yeterlilik inancını, bireylerin ortaya çıkan bir takım olaylara karşı baş edebilmeleri adına gerekli olan eylemleri ne kadar iyi yapabildiklerine yönelik yargıları olduğunu söylemektedir. Ayrıca, , Bandura (1986)), öz-yetkinlik/öz-yeterlilik durumunu gerçekleştirebilmeleri için kişilerin, bir takım performansları göstermek için gerekli etkinlikleri organize etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Öz-yetkinliği gelişmiş insanların zorluk seviyesi yüksek olan çalışmalarla baş etmek zorunda kaldıklarında daha rahat tavır sergileyebilmekte ve daha verimli olmaktadırlar (Bandura, 1986). Bandura (1986), yüksek düzeyde öz-yetkinliğe sahip olan insanların, bir engel durumuyla karşı karşıya kaldıklarında daha hızlı toparlandıklarını ve hedeflerinden şaşmadıklarını belirtmektedir. Bireylerin zorlayıcı ortamlar seçmesi, çevrelerini araştırması veya yeni çevreler oluşturması öz-yeterliklerinin yüksek olmasıyla orantılı olduğunu (Bandura, 1997; Scholz ve diğerleri, 2002) belirtilmektedir. Bu sebeple

öz-yetkinlik/yeterlik inancı, insanların başarı düzeylerini etkilemede önemli bir paya sahiptir denebilir.

2.2.6. Stres

Stres, bireyin çevresiyle olan etkileşiminde iyi uyumunu tehlikeye düşüren, bireyin sahip olduğu kaynaklarını zorlayan veya aşan taleplerdir (Folkman ve diğerleri, 1985). Kişiler çevresel gereksinimlerin kendi bireysel yeteneklerini aştığı olaylar yaşanabilir. Bu noktada kişi çevreyle uyumlu olabilme çabası içinde içsel ve dışsal şartları zorlayarak fiziksel ve ruhsal sınırlarını aşmaya başlar. Kişinin içinde bulunduğu bu fiziksel ve ruhsal yorgunluğa neden olan şey strestir (Kaner ve Bayraklı, 2009a). Ayrıca, stres kişinin fiziksel ve ruhsal olarak kendi sınırlarını zorlamasıyla ortaya çıktığı belirtilmektedir. Kaner (2009), birey çevresiyle uyum sağlama uğraşı içindeyken bazı içsel ve dışsal koşulları zorlamasıyla beraber fiziksel ve psikolojik olarak çaba harcamaya başlar böylece bireyin yorulmasına neden olduğunu belirtmektedir. Başka bir ifadeyle, fiziksel ve ruhsal olarak bireyin sınırları zorlandığı ve yıprandığı son noktaya gelindiği zaman stres ortaya çıkar.

2.2.7. Kriz

Dönüm veya karar noktası anlamına gelen ‘‘Krisis’’ Yunanca kökenli bir kelime olduğu aynı zamanda, kriz, fırsat ve tehlike anlamlarını temsil etmektedir (Echterling ve diğerleri, 2005). Kriz, bireyler için çok önemli kararlar verilmesi gereken zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Kriz, birey için hem tehlikeli hem de umut içeren bir durum olarak görülmektedir (Echterling ve diğerleri, 2005).

2.3. Yılmazlığı Etkileyen Faktörler

Yılmazlık tanımlarında da görüldüğü gibi yılmazlık çok geniş bir kavrama sahiptir. Yılmazlık kavramını etkilediği düşünülen bazı temel faktörler vardır. Bu faktörler; risk faktörleri, koruyucu faktörler ve olumlu sonuçlardır. Bu faktörler hakkında bilgi yer almaktadır.

2.3.1. Risk Faktörleri

Yılmazlıkla ilgili kaynaklarda yılmazlığın "risk" içeren durumlar olduğu ve risk durumlarının birtakım faktörlerinden bahsedilmektedir. Sıkıntı, zorluk ve felaket anlamına gelen risk, genelde bireyler yerine belirli grupları tanımlamak amacıyla kullanılır (Sipahioğlu, 2008). Birey, mevcut başa çıkma becerilerini ve çevresel kaynaklarını kullanarak ya da yeni beceriler ve kaynaklar geliştirerek yaşadığı olumsuz yaşam olayıyla yüzleşir. Yoksulluk, doğal afetler, savaş, ebeveynde var olan psikopatolojik sıkıntılar, şiddete maruz kalmak, boşanma, cinsel taciz, fiziksel engele sahip olmak, terör gibi yaşam olayları risk faktörlerine örnek gösterilebilir (Karaırmak, 2006).

Werner'den (1989) aktaran Karaırmak'a (2006) göre, literatürde yer alan yılmazlıkla alakalı en önemli çalışmalardan birisi olarak nitelendirilen Kauai çalışmasında, düşük sosyo-ekonomik düzey, yoksulluk, aile içi baskı ve şiddet, ebeveynlerin eğitim seviyesi, yapısal bozukluklar ve anne babada görülen hastalık belirtileri risk etkenleri olarak ele alındığını belirtmiştir. Aynı şekilde Grotberg'e (1995) göre de, insanın hayatında karşılaşabileceği birçok zorluk, doğal felaketler, yoksulluk, risk içeren durumlarla karşı karşıya kalabileceği gibi hastalık, boşanma, iş kaybı, engel durumu, gibi temel risk faktörlerinden olduğunu belirtmektedir.

Windle'dan (1999) aktaran Özcan (2005) göre ise, sosyo-ekonomik unsurlar (fakirlik gibi), yakın çevredeki cinayet istatistikleri, aile düzensizlikleri, ailevi sapmalar, çocukluktaki kötü muameleler, ailenin alkoliklik geçmişi, madde kullanımı, zihinsel hastalıklar, yetiştirme yurtlarında yaşama, çocukluktaki psikiyatrik sorunlar (öğrenme güçlüğü gibi), evsizlik, anneden kaynaklanan stres, düşük kilolu doğum ve yüksek derecedeki stres temel risk faktörlerinden olduğu belirtmektedir.

Gürgan'a (2006) göre, risk faktörleri içsel ve dışsal faktörler olarak iki ana başlık altında toplanmaktadır. İçsel risk faktörleri bireyin kendisiyle ilgili olan faktörlerdir. Faktörler; prematüre doğum, olumsuz yaşam olayları, kronik hastalıklar/hastaneye yatırılma, 13-19 yaşlarında anne olma, okula uyum sağlayamama, okul başarısızlığı, okulu bırakma gibi özellikler yılmazlık araştırmalarında incelenen içsel risk faktörlerine örnek olarak vermektedir. Dışsal risk faktörleri ise ailesel, çevresel ve toplumsal risk faktörlerini kapsadığını belirtmektedir. Anne babanın hastalıkları/psikopatolojisi, ilgisiz anne baba tutumları, boşanma, ayrı yaşama ya da tek ebeveynle yaşama, düşük sosyoekonomik düzey, çocuk ihmal ve istismarı, savaş ve doğal afetler, aile sıkıntıları, toplumsal şiddet ve

evsizlik araştırmalarda incelenen dışsal risk faktörler olduğunu belirtilmektedir (Gürgan, 2006).

Risk faktörler açıklamalarında görüldüğü gibi birey için zorlayıcı yaşam koşulları ve olayları olup bireyle ve çevresiyle ilgili güçlük yaratan durumlardan söz edilmektedir.

2.3.2. Koruyucu Faktörler

Koruyucu faktörler, bireyin maruz kaldığı risk durumuna ve bu duruma karşı alacağı önlem veya önlemler denebilir.

Beauvias ve Oetting'den (1999) aktaran McCubbin'e (2001) göre, koruyucu faktörler ve yılmazlık kavramları arasında bir ayrım yapılmadığı belirtilmektedir. Koruyucu faktörler her zaman işe yararken, yılmazlık sadece problemler ve sıkıntılı durumlar ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca koruyucu faktörler bireyi riske ve olumsuz her türlü durumdan kurtarırken yılmazlık iyileşmek için bireye olanak tanıdığı belirtilmektedir. Demirbaş (2010), koruyucu faktörler kavramını araştırmalarda ele alındığından bahsetmektedir. Ancak yılmazlık kavramı gibi koruyucu faktörler kavramı da açıkça belirtilmediğinden bahsetmektedir. Koruyucu faktörler içsel ve dışsal koruyucu faktörler olarak ikiye ayrıldığını, içsel koruyucu faktörler yeterli bilişsel yetenekler, problem çözme ve dikkat becerisi, gelişime uyum sağlayabilen kişilik, olumlu kişilik algısı, öz yeterlilik, yaşamda anlam, yaşama olumlu bakış, öz-düzenleme, toplum ve kişinin kendisi için değerli yetenekler, mizah anlayışı, iyi görünüş veya çekicilik gibi kişiyle ilgili etmenleri ifade edilmektedir. Dışsal koruyucu faktörler ise aile ve toplum ile ilgili etmenleri ifade etmektedir (Demirbaş, 2010).

Koruyucu faktörler açıklamalarında görüldüğü gibi birey için zorlayıcı yaşam koşulları, güçlük durumları olumsuz yaşam olaylarını ve koşullarına karşın bir tampon görevi görmektedir.

2.2.3. Olumlu Sonuçlar

Hernandez ve diğerleri (2007), farklı biçimlerde ifade edilebilen beceri veya olumlu sonuçlar kavramını, bireyin mevcut çevresel şartlar altında, kişisel gelişim sürecini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için etkili ve dengeli bir uyum göstermesi manasında kullanıldığını belirtmektedirler.

Gizir'in (2007), yılmazlık ve olumlu sonuçlar literatür derlemesine göre, aşağıdaki faktörleri vurgulamıştır. Bunlar;

1. Bireyin akademik başarısı
2. Bireyin olumlu sosyal ilişkileri
3. Bireyin düşük duygusal problemleri
4. Bireyin düşük davranış problemleri
5. Bireyin bir takım psikopatolojisinin var olması
6. Bireyin psiko-sosyal uyum bileşenlerinin var olması gibi

Gürgan'da (2006) yılmazlıkla ilgili araştırmasında olumlu sonuçları aşağıdaki gibi olması gerektiğini ifade etmektedir. Bunlar;

1. Bireyin gelişim görevlerinin yerine getirebilmesi gerektiğini
2. Bireyin akademik başarı sağlaması gerektiğini
3. Bireyin olumlu sosyal ilişkiler geliştirmesi gerektiğini
4. Bireyin suça yönelik davranışlardan uzak durması gerektiğini
5. Bireyin psikolojik olarak sağlıklı birey olması gerektiğini
6. Bireyin duygusal problemlerinin ve semptomlarının az olması gerektiğini
7. Bireyin mutlu olması gerektiğini
8. Bireyin okula devam etmesi gerektiğini
9. Bireyin yaşına uygun spor yapması gerektiğini
10. Bireyin sosyal yardım çalışmalarına katılması gerektiğini
11. Bireyin ders dışı etkinliklerin içinde yer alması gerektiğini
12. Bireyin kurallara uygun davranışlar sergilemesi gerektiğini
13. Bireyin arkadaşları tarafından kabul görmek ve yakın arkadaşlık ilişkiler kurması gerektiğini
14. Bireyin Psikopatolojisinin bulunmaması gerektiğini
15. Bireyin kendini kabul ve uyum içinde olması gerektiğini
16. Bireyin yaşam doyumunun olması gerektiğini
17. Bireyin iyilik halinin olması gerektiğini

2.4. Ailenin Tanımı ve İşlevleri

Taşdemir (2013), ailenin toplum içindeki en küçük sosyal birimi oluşturduğunu aynı zamanda tüm toplumlarda aile her zaman en önemli sosyal birim olmasının yanında kişi

için en önemli bağlayıcı yaşam merkezinin olarak ifade etmektedir. Aile, "karşıt cinsten iki yetişkin bireyin yasal yollarla biyolojik, psikolojik ve sosyolojik işlevleri olan bir kurumdur" (Özgüven, 2000).

Taneli'den (1981) aktaran Gürakar'a (1991) göre, aile "bireylerin birbirleriyle yakınlaşmasından oluşan ve en baştaki amacı birlik ve beraberlik olan primer bir gruptur. Yapılan bu tanıma göre ailenin amacı, biz olmaktır ve bununla ifade edilmek istenen karşılıklı iletişim, etkileşim, özdeşim ve sevgi gibi etmenleri ele alınmaktadır. Ooms'a (1996) göre aile, aile aidiyet duygusu, onları yetiştirme ve sosyalleştirme ve incinir üyelerin korunması gibi kendisini oluşturan üyeler ve içinde bulunduğu toplum için farklı bir takım işlevleri yerine getirmektedir. Ayrıca ailelerin, bazı rolleri ve bazı kuralları da vardır. Bu roller ve kurallara göre de ailede yetersizliği olan bireyin gereksinimlerini karşılamaya çalışılarak bunları yerine getirmeye çalışmalıdır.

Aile bireylerinin kişisel gelişimini sağlayamayan ve psikolojik doyum veremeyen aileler, işlevlerini yerine getiremiyor durumdadır. Ümitsiz görünen ve sevgiden uzaklaşan aile üyeleri, işlevlerini yerine getiremeyen ailelerin durumunu yansıtmaktadır (Taşdemir, 2013).

Bulut'a (1990) göre, fonksiyonel işlevleri olmayan ailelerde şu özellikler gözlendiğini belirtmektedir:

1. Aile üyeleri karşılıklı iletişime kapalı haldedirler. Dolaylı ilişkiler içinde olmaktadırlar. Kesin ve açık bir durumda değillerdir.
2. Çoğunlukla aile üyelerinde benmerkezcilik durumu hâkimdir. Bu durumda ilk önce yalnızlık, daha sonra da buna bağlı olarak gelişen ümitsizlik durumunu yaratmaktadır.
3. Aile bireyleri diğer üyelere onların beklediği şekilde davranmaktadır. Bu sebepten dolayı birbirlerinin gerçek özelliklerini bilememektedirler.
4. Aile bireyleri duygusal sorunlarını birbirlerinden saklamak ve belli etmemek için büyük bir çaba sarf ederler.
5. Gerçek dışı davranışlar içinde bulunulmaktadır. Aile bireyi gerçek ihtiyaçlarını zayıf veya güçlü bir duruma bürünerek saklama yolunu seçmektedirler. Bu tür ailelerde duygusal gelişim tehlike altındadır. Psikopatolojik tepkimelerin oluşma olasılığı fazla olmaktadır.

Aynı zamanda, Bulut'a (1990) göre, fonksiyonel olan aile "sağlıklı" durumda, fonksiyonel olmayan aile de "sağlıksız'' aile olarak ifade edilmektedir

2.4.1. Ailede Yılmazlık Tanımları

Greene ve Livingston'a (2002) göre, yılmazlık, sadece bireysel değil, aynı zamanda ailesel ve toplumsal düzeyde de ortaya çıkan bir özellik olduğu belirtilmektedir. Başka ifadeyle, bireysel yılmazlıkla beraber aile, okul, akran grupları, toplum gibi bireyleri daha geniş olarak ele alınmaktadır (Greene ve Livingston, 2002). Stres/kriz durumu karşısında bazı aileler ayrılıp boşanırken bazıları bu durumdan daha güçlü/olgun ve tecrübeli bir şekilde çıkmaktadır (Bayraklı, 2010). Stres/kriz durumu, ailenin işlevlerini olumsuz yönde etkileyerek bu olumsuz etkilerin bütün aile üyelerine ve onların ilişkilerine de yayılmasına neden olduğuna ve ortaya çıkan bu kriz/stres durumları ailenin işlevlerini olumsuz yönde etkilemesinden kaynaklı ailenin yılmazlık durumunu ortaya çıkarabilir (Bayraklı, 2010).

Özbay ve Aydoğan'a (2013) göre, aile yılmazlığı kavramı; bireysel yılmazlık kavramının ötesinde işlevsel bir birlik olarak aile içerisinde "ilişkisel yılmazlığa" odaklanarak, aile sistemine ilişkin değerlendirme ve müdahale ile ilgili bir kavramdır. Patterson'a (2002) göre ise, ailede yılmazlık, işlevsel bir birim olan aile içinde yaşanan başa çıkma süreçleri ile uyumsal süreçleri ifade ettiğini aynı zamanda ailenin yaşanan zorlukları nasıl karşıladığını, kendini nasıl koruduğunu ve kendini nasıl olup ta yeniden düzenleyip işlevlerine devam ettiğini, ailedeki her üyenin ve birim olarak ailenin uyumu ve iyi olma durumu üzerinde etkili olduğunu belirtilmektedir. Her aile farklı zaman dilimlerinde ve farklı şekillerde sorunlarla karşılaşabilirler. Yılmazlık, zaman içindeki süreç olarak ele alındığında ailenin her türlü durum karşısında yılmaz olması beklenemez. Birey bazen bir zorluk durumu karşısında yılmaz olabilirken bazen de aynı duruma karşı yılmaz olmayabilir (Patterson, 2002).

Yine Patterson'a (2002) göre, aktif bir süreç olan aile yılmazlığı, bir risk ile karşılaşan ailenin bu riskle başa çıkabilmesi ve yeniden bir denge sağlaması becerisi olarak tanımlamaktadır. Bireysel yılmazlıkta olduğu gibi ailedeki yılmazlığın da önemli bir zorluk ya da kriz durumu karşısında içsel ve dışsal kaynakların kullanılmasıyla ailenin uyum sağlama, yeterli işlevde bulunma, ayakta kalabilme, bu koşullar altında bile gelişme gösterebilme ve eski haline dönme becerisi olduğunu söylenebilir (Peterson, 2002; Kaner ve Bayraklı, 2010).

2.4.2. Annelik Kavramı

Anne sevgisi koşulsuzdur (Taşdemir, 2013). İnsan sevgisi içinde en üst düzeydeki sevgilerden biridir denebilir. Anneler anneliği her anlamda " daha anlayışlı, daha sabırlı ve daha erdemli bir insan olmaya başlamak", "karşılıksız sevginin ne demek olduğunu öğrenmek" şeklinde tanımlanıp ifade edilmektedir (Yavuzer, 2010).

2.5. Anne-Baba İçin Çocuk Ne Anlam İfade Eder

Aile olmanın en önemli ve en mükemmel ödülü çocuk sahibi olmak denebilir. Çocuk sahibi olmak anne-babalar için bazı sorumlulukları da beraberinde getirebilir.

Yavuzer'e (1996) göre, anne babaların en önemli görevleri çocuklarıyla ilgilenmek, bakımını sağlayabilmek, onu koruma altında almak olduğunu belirtmektedir. Ayrıca çocuk büyüdükçe ana-babanın görevi çocuğun davranışını kontrol etme, yönlendirme, cesaretlendirme ve motive etme gibi durumlara yoğunlaştığını ve çocuğun gelişimi, sağlıklı bir insan olabilmesi için duygusal ihtiyaçlarının da karşılanması oldukça önem arz etmektedir. Toplumla ilgili ihtiyaçlar duygusal ihtiyaçlarla oldukça yakın bir ilişkiye sahiptir ve çocukların gerek akranlarıyla gerekse aile içinde bireylerle güzel ilişkiler kurabilmeleri için imkânların sağlanması ve bunların geliştirilmesi de ana ve babanın görevidir (Yavuzer, 2010). Yavuzer'e (2000) göre, anne ve babanın görevi çocuklarına en geniş bir şekilde bilgi sağlamayı ve kabiliyet kazandırmayı bilmelerini sağlamak olduğunu bunun yanında anne ve babanın isteyerek ya da istemeden de olsa çocuklarına karşı tutumunda değişiklikler görülebileceğinden bahsetmektedir. Bazı çocukların daha çok sevilmekte, değer verilmekte bazılarına ise baskı yapıldığını belirtmektedir. Anne babaların bazı çocuklarını hor görülen çocuk olarak kabul görmekte, bazılarına ise daha çok tolerans gösterildiğini ayrıca bütün bu anne ve babaların davranışları, çocuğun hem kişiliğinin, hem de sosyal yönden gelişiminin farklı biçimler elde etmesine neden olmaktadır (Yavuzer, 2000).

2.6. Engelli Çocuğu Olan Anne-Babalarda Yılmazlık

Ailedeki üyelerden birinin engelli olması, ailenin hayatını geriye dönüşü olmayacak şekilde değiştirmektedir (Akkök, 2003). Aileye engelli bir üyenin gelmesi ailenin

psikolojik gereksinimleri zaman içinde değiştirerek kriz/stres kaynakları da bütün aile üyelerini etkilemektedir (Akkök, 2003).

Kaner (2009), her anne-babanın yaşadığı baskı ve gerilimlere ek olarak engelli çocuğu olan anne-baba, engelli bir çocuğa sahip olmanın beraberinde getirdiği çok sayıda stres içeren duruma maruz kaldıklarını ve anne-babanın yaşadığı stres çocuğun yaşı, engel türü ve düzeyi, çocuğun gereksinimlerine yanıt verme, stresli durumlara ilişkin algı ve başa çıkma stratejileri gibi faktörlerden etkilendiklerini belirtmektedir. Ayrıca Kaner (2009a), engelli çocuğun bakım gereksiniminin bir ömür boyu sürmesi, çocuğun problem davranışlar sergilemesi, anne-babanın daha fazla zorluk yaşamasına neden olduğuna ve engelli çocuğun gereksinimlerini karşımaya yönelik olarak ek harcamalar yapılmakta ve maddi imkânların yetersiz kalması durumunda sorunlar çıktığından anne ve baba arasında anlaşmazlıklar olabildiğinden bahsetmektedir. Anne-babaların yaşadıkları kaygı hem kendileriyle ilgili hem de çocuklarıyla ilgili artmaktadır. Çocuklarını nasıl bir gelecek bekledikleriyle ilgili stres/kaygı yaşayabilmektedir. Engelli çocuk anne-babanın çeşitli sosyal etkinliklerine katılımını sınırlandırdığı için anne-baba sosyal etkileşimlerden de uzak kalabilmektedir (Walsh, 2006; Akkök, 2003; Kaner, 2009a). Bayraklı'da (2010) çalışmasında, engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin ortaya çıkan bu durumla baş edebilmeleri ile ilgili yapılan araştırmalarda genel olarak, ebeveynlerin sorunları çözmek amacıyla stratejilere başvurduklarını belirtmektedir.

Anne babaların, engelli çocuklarına uzaktan bakmak yerine gereken bilgi, beceri ve desteği aktif bir şekilde aradıkları, iletişim konusunda becerilere sahip oldukları, bireysel gelişimlerini sağladıkları, olaylara karşı olumlu anlamlar yükledikleri, içe dönmeyip toplumun parçası olarak yaşamlarını sürdürdükleri ve yaşamlarını kontrol altına alabileceklerine inandıkları saptanmıştır (Walsh, 2006; Akkök, 2003; Kaner, 2009a). Akkök 2003; Shen ve Tran (2008), ebeveynlerin yılmazlık düzeylerinin engelli çocukla yaşamaları ve yaşam kalitelerinin yüksek olmasının ebeveynlerin yaşama bağlılıkları ve çocuğa destek açısından önemlidir.

2.7. Yılmazlıkla İlgili Araştırmalar

Bu bölümde önce Türkiye'de yapılan araştırmalara, sonra da yurtdışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Yurtdışında yapılan yılmazlıkla ilgili çalışmaların Türkiye'ye göre daha fazla olduğu rastlanılmıştır.

2.7.1. Yılmazlıkla İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde, Türkiye'de ve yurtdışında yılmazlıkla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Türkiye'de özel eğitim alanında yılmazlıkla ilgili çalışmaların çok az olduğuna rastlanmıştır.

Türkiye'deki koşullara uygun olarak geliştirilen iki ölçek bulunmaktadır. İlki Gürgan (2006; 2006a) ergenler için Yılmazlık Ölçeğini geliştirmiş. Kaner ve Bayraklı (2010) ise anneler için Anne Yılmazlık Ölçeğini geliştirmişlerdir. Bu araçlardan sadece biri Anne Yılmazlık Ölçeği, aile içindeki yılmazlıkla ilgilidir. Bu ölçekte sadece annelerdeki yılmazlık algısını değerlendirilmektedir. Çalışmalara bakılınca ilki, Kaner ve Bayraklı'nın (2009) çalışmasıdır. Bu çalışma, annelerde sosyal desteklerin, başa çıkma yollarının ve yılmazlık algılarının ilişkisini inceleyen tek çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmada Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği (Kaner, 2009), Aile Yılmazlık Ölçeği (Kaner ve Bayraklı, 2009) ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (Folkman ve Lazarus, 1985) kullanılmıştır.

Bayraklı'nın (2010) yüksek lisans çalışmasıdır. Bayraklı'nın bu çalışması, zihinsel engelli çocuğu olan ve engelli çocuğu olmayan annelerde yılmazlığa etki eden değişkenleri bir model çerçevesinden incelemeye çalışmasıdır.

Bayraklı'nın (2010) çalışması, Ankara İl Merkezi'nde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi genel ilköğretim okullarına devam eden 234 öğrenci ve 257 zihin engelli öğrenci anneleri olmak üzere toplam 491 öğrenci annesinden oluşmaktadır. Araştırmada annelere öncelikle kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Ayrıca, anne yılmazlık ölçeği, stresle başa çıkma tarzları ölçeği ve yenilenmiş anne baba sosyal destek ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemelerinde yapısal eşitlik modellerinden biri olan yol analizi kullanılmıştır. Gözlenen değişkenlerin ne oranda temsil ettiğini saptamak amacıyla önce doğrulayıcı faktör analizi sonra ölçme modelleri tarafından doğrulanan yapılar arasındaki ilişkileri araştırmak için iki alternatif ve bir temel yapısal model test edilmiştir. Analizler sonunda, birinci ve ikinci alternatif modelleri doğrulanamamıştır. Doğrulanan temel model ise iki kısımdan oluşmuştur.

Bunlardan ilkinde zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuklu annelerde sosyal desteğin niceliğinin problem odaklı başa çıkma ve yılmazlık üzerindeki etkisi ile problem odaklı başa çıkmanın yılmazlık üzerindeki etkisi incelenmiştir. İkinci kısımda ise sosyal desteğin niteliğinin problem odaklı başa çıkma ve yılmazlık üzerindeki etkisi ile problem odaklı

başa çıkmanın yılmazlık üzerindeki etkisi incelenmiştir. Model her iki anne grubunda da doğrulanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise, her iki grupta da sosyal desteğin niceliği ve niteliğinin problem odaklı başa çıkmayı olumlu yönde ve orta düzeyde, yılmazlığı ise düşük de olumlu yönde ve son olarak problem odaklı başa çıkmanın yılmazlığı olumlu yönde ve yüksek düzeyde etkilediği çalışmasında belirtmektedir.

Başa bir çalışma olan, Taşdemir (2013), ilköğretim görme engelli öğrencilerin annelerinin yılmazlık özeliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelemiştir.

Çalışması, İstanbul İli Üsküdar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Türkan Sabancı Görme Engelliler İlköğretim Okulu ve Sarıyer'e bağlı "Veysel Vardar Görme Engelliler İlköğretim Okulunda" öğrenim gören öğrencilerin annelerine uygulanmıştır. Araştırma 305 anne üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada anket ve Anne Yılmazlık Ölçeği uygulanmıştır. Anne Yılmazlık Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmıştır. Yapılan ankette, araştırma grubunu oluşturan annelerin demografik özelliklerini (yaş, eğitim durumu, algılanan gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, çocuğun ikinci bir engelinin olup olmaması, ailede başka bir engellinin bulunup bulunmaması, anne-babanın birlikte olup olmaması) betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış, sonra ölçeğin toplam puanları için aritmetik ortalama ($\overline{X}$) ve standart sapma (ss) değerleri saptanmıştır.

Öte yandan, karşılaştırma analizleri için yeterli dağılımın oluşmadığı değişkenler için anlamlı birleştirmelerle gruplar birleştirilmiştir. Örneklem içerisinde normal dağılım özelliği göstermeyen gruplar için parametrik olmayan teknikler, normal dağılım özelliği gösteren dağılımlar içinse parametrik analiz teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre, görme engelli çocuğa sahip annelerin yılmazlık düzeylerini etkileyen faktörler için özellikle gelir düzeyi ve ailede başka bir engelli olmasının etkililiği söz konusu olduğu belirtilmiştir. Diğer taraftan, cinsiyet ve yaş faktörlerinin ebeveynin sürekli kaygı ve yaşam doyumları üzerinde etki sahibi olmadığı belirtilmektedir. Katılımcı annelerin 106'sı ailede başka bir engellinin daha bulunduğunu, 180'i ise ailede başka bir engellinin daha bulunmadığını ifade etmişlerdir ve başka bir engellinin varlığı annenin yılmazlık düzeyini olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Turan (2014) çalışmasında, ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlık düzeyinin algılanan sosyal destek açısından incelemiştir.

Turan (2014) araştırmasında, örneklem grubunu 348'i kız 219'u erkek olmak üzere 567 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada kişisel bilgi formu; Çocukluk Örselenme

Yaşantıları Ölçeği; Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği Lise Versiyonu kullanılmıştır. Verilerin analizinde T testi, Varyans Analizi, LSD, Pearson Momentler Çarpım Korelâsyon Tekniği ve basit regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma bulgularında, fiziksel, cinsel ve duygusal ihmal alt ölçeklerinde erkek öğrencilerin puan ortalamalarının kız öğrencilerin puan ortalamalarından; arkadaş grubundaki koruyucu ilişkiler, empati, amaçlar ve özlemler alt ölçeklerinde ise kız öğrencilerin puan ortalamalarının erkek öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu belirtmektedir. Ayrıca arkadaş, aile ve öğretmen sosyal destek alt boyutları, fiziksel, cinsel, ve duygusal ihmal alt boyutları ile negatif yönlü ilişkili olduğu; yılmazlık ölçeği alt boyutları ile de pozitif yönlü ilişkili olduğu çalışmasında belirtilmektedir. Bu değişkenlerin çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlığın önemli yordayıcıları olduğu da çalışmasında belirtmektedir.

Kumbasar (20016) çalışmasında, İşitme engelli ve engelli olmayan çocuklara sahip ailelerde sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin incelemiştir.

Yapılan araştırmanın çalışma grubunu; takvim yaşı 5-17 olan, Rize, Samsun, Trabzon, Ordu illerindeki Özel Eğitim Kurumlarına devam eden 156 işitme engelli çocuk ebeveynleri ile takvim yaşı 5-17 olan Ankara'da bulunan çeşitli ilkokul, ortaokul ve liselere devam eden 159 işitme engeli olmayan çocuk ebeveynleri olmak üzere, toplam 315 anne-baba oluşturmaktadır. Araştırmada ebeveynlere Kişisel Bilgi Formu, Yenilenmiş Anne - Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ), Aile Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) uygulanmıştır. Buna göre; istatistiksel hesaplamalarda t testi, korelasyon analizi ve varyans analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, işitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynlerin sosyal destek algısı (YASDÖ), yılmazlık (AYÖ) ve tükenmişlik (MTÖ) puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin normal çocuğa sahip ebeveynlere göre sosyal destek algısı ve yılmazlık düzeylerinin anlamlı ölçüde daha düşük ve tükenmişlik düzeylerinin anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca erkek engelli çocuğu olan ebeveynlerin duygusal tükenmişlik ve yaşama bağlılık boyutlarından aldıkları puanların anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Kadı'nın (2016) çalışmasında çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin yılmazlık düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

Kadı'nın bu çalışmasında, araştırmanın örneklemini, Bolu, Düzce ve Zonguldak'ta yaşayan ve gönüllü olarak araştırmaya katılan 183'ü kadın, 39'u erkek olmak üzere toplam 222

çoklu yetersizliğe sahip çocuklu ebeveynler oluşturmuştur. Araştırmada ebeveynlere Aile Bilgi Formu ve 4 alt boyut (Mücadelecilik, Öz yetkinlik, Yaşama Bağlılık ve Kendini Kontrol) ve toplam 37 maddeden oluşan "Aile Yılmazlık Ölçeği" uygulanmış ve bu ölçekle ilgili geçerlilik güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, çoklu yetersizliğe sahip çocuğun engel türü değişkeni açısından Aile Yılmazlık Ölçeği alt boyutlarından Mücadelecilik alt boyutunda anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu farklılıklar, işitme ve zihinsel yetersizliğine sahip çocuğu olan ebeveynlerin fiziksel ve zihinsel yetersizliğine sahip çocuğu olan ebeveynlere göre Mücadelecilik alt boyutunda daha yılmaz özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, fiziksel ve zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin görme ve zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlere göre Mücadelecilik alt boyutunda daha yılmaz özelliklere sahip olduğu, fiziksel ve işitme yetersizliğine sahip çocuğu olan ebeveynlerin görme ve zihinsel yetersizliğine sahip çocuğu olan ebeveynlere göre mücadelecilik alt boyutunda daha yılmaz özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir.

Ebeveyn cinsiyeti değişkeni açısından, babaların annelere göre Aile Yılmazlık Ölçeği alt boyutlarından Mücadelecilik alt boyutunda daha yılmaz özelliklere sahip olduğu belirlenmiştir. Ebeveyn cinsiyeti ve çoklu yetersizliğe sahip çocuğun engel türü değişkenlerinin genel yılmazlık düzeylerinde bir etkisi olmadığı belirtmektedir. Ayrıca ebeveynin yaşı, ebeveynin eğitim durumu, gelir düzeyi, çoklu yetersizliğe sahip çocuğun yaşı, çoklu yetersizliğe sahip çocuğun cinsiyeti, ebeveynin çoklu yetersizliğe sahip çocuğun bakımında destek alıp almama durumu, ebeveynin sağlık problemi durumu, ebeveynin psikolojik destek alıp almama durumu değişkenlerinin ebeveynlerin genel yılmazlık düzeyleri ve Aile Yılmazlık Ölçeği alt boyutları arasında anlamlı farklılıklar bulunmadığı belirtilmektedir.

Yılmazlık çalışmalarının sonucunda gelinen noktada, ilgili bireylerin risk faktörlerini yok etme veya etkisini minimuma indirme yönündeki çalışmaların, bireylerin gelişim süreci içerisinde yılmazlık özelliklerini artırmaya ve var olanları anlamaya katkı sağlayacak etkili çalışmaların ve bireysel ve çevresel koruyucu etmenlerin etkisini artıracak ve fark edilmesini sağlayacak çalışmaların önemi tekrardan ortaya çıkmıştır (Ancti, 2007).

Bu bölümün devamında Dünyada yılmazlıkla ilgili yapılan çalışmalar yer almaktadır. Dünyada yapılan çalışmaların fazla oluşundan, engelliler ile ilgili yılmazlık çalışmalarına yer verilmeye çalışılmıştır.

Van Riper, Ryff ve Priadham (1992), Down Sendromlu çocuğu olan aileler ile engelli çocuğu bulunmayan aileleri karşılaştırmıştır. Ailenin gösterdiği işlevler bakımından Van Riper, Ryff ve Priadham (1992), bu çalışmalarını iki grup arasında ailesel işlevleri yerine getirme bakımından önemli bir farklılık görülmediği aynı zamanda Down Sendromlu çocuğu olan ailelerin bulundukları durum karşısında, yılmaz olduklarını belirtmiştir. Down Sendromu çocuğu olan ailelerin işlevlerini başarılı bir şekilde yerine getirdiklerini belirtmektedir.

Heiman (2002), zihinsel/bedensel engeli olan ya da öğrenme güçlüğüne sahip çocuğu olan anne-babalarla yaptığı çalışmada, bu anne-babalarda yılmazlığın nasıl ortaya çıktığı sorusuna cevap bulmaya çalışmıştır. Heiman (2002), bu amaçla ailenin engelli çocuğun doğumuna yönelik tepkileri, şu anla ilgili endişeleri ve destek kaynakları ile gelecekle ilgili beklentilerini belirlemeye yönelik soruları anne-babalarla görüşmeler yapmıştır. Heiman (2002), bu araştırma sonucunda anne-babaların yılmaz bir şekilde davranmalarını sağlayan faktörler olarak; 1) aile, arkadaşlar ve uzmanlar ile açık bir şekilde görüşüp onlara danışmak, 2) anne ve baba arasında birbirini destekleyici ve güçlendirici olumlu bir bağ oluşturmak, 3) aile üyelerine yönelik yoğun bir şekilde devam eden eğitim, tedavi ve psikolojik destek sağlayabilmek, 4) çocuklarına, aile ilişkilerine ve engel durumuyla başa çıkmaya yönelik olumlu anne-baba duygularına sahip olmak olarak ifade edilmiştir. Anne-babaların büyük bir bölümü bu olumlu duyguları sevgi, kabullenme, doyum sağlama, iyimserlik ve güçlü olma şeklinde ifade etmiştir. Araştırmanın sonucu olarak, bu çalışma, engelli bir çocuk büyütmenin yol açtığı maddi, manevi ve sosyal zorluklar ile aile içindeki çatışmalara rağmen ailelerin bu duruma yılmaz ve güçlü bir şekilde tepki verdiklerini çalışmasında belirtmektedir.

Gardner ve Harmon (2002), zihinsel engelli çocuğa sahip annelerle yapılan mülakatlar sonucunda annelerin yılmaz olmalarını sağlayan özellikleri belirlemişlerdir. Gardner ve Harmon (2002) çalışmalarında, şu sonuçlara ulaşmışlardır. Bunlar: 1) çocukluk dönemlerinde annelerin sevilme, ait olma, kabul görme ve saygı duyulma gereksinimlerinin anne-babaları tarafından karşılanarak yaşama ilişkin olumlu bir bakış açısı geliştirilmeleri, 2) üzgün olma ve güçsüzlük duygusundan kabullenmeye giden bir sürecin yaşanması, 3) eş desteği, karar verme ve harekete geçme gücüne sahip olunması, 4) organize olmak, sosyal desteklerden yararlanmak, 5) bardağın dolu tarafını görmek, 6) birey olarak kendini önemsemek ve kendine zaman ayırmak, 7) ailenin diğer üyelerinin

gereksinimlerini karşılamak, 8) duruma olumlu anlamlar yüklemek, olarak özellikler belirlemişlerdir.

Bauman (2004), zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaları, sahip oldukları kaynaklar ve etkili başa çıkma stratejileri açısından incelemiştir. Bauman (2004) çalışmasında, anne-babaların cevaplarını mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem düzeyler açısından analiz edilmiştir Anne-babaların her dört düzeyde de çocuğun engelli olmasından dolayı zorluklar yaşadıklarını; ancak bu zorluklarla başa çıkmada akraba, arkadaş, desteği ve uzman yardımından yararlandıkları görüldüğü belirtilmektedir. Bu anne-babaların engel durumunun yol açtığı zorlukları yenmede sosyal destek aramaya ek olarak kişisel ve bilişsel becerileri geliştirmek, uyum sağlamak, yaratıcı olmak, açık ve doğrudan iletişim kurmak, girişimci olmak gibi başa çıkma stratejilerini de kullandıkları tespit edildiği belirtilmektedir. Yılmaz anne-babaların en önemli özellikleri arasında bulunan sosyal destek arama ve etkili başa çıkma becerileri bu anne-babalarda da kendini göstermiştir. Yılmazlığın ailenin işlevlerini sürdürmesine yardımcı olan bir gücü temsil ettiği ve ailenin işlevlerini sürdürmesinin, aile yılmazlığı içinde barındırılan kaynakların stres durumu karşısında harekete geçirilmesi yoluyla sağlandığı sonucuna varıldığı belirtilmektedir.

Zihinsel engelli ya da otizmi olan çocuğa sahip anne-babalarla yürüttükleri araştırma sonucunda, Muir, Tudball ve Robinson (2008), aile yılmazlığının bir özellik olmadığı, durağan bir nitelik taşımadığı sonucuna varıldığı belirtilmiştir. Engelli çocuğa sahip ailelerde yılmazlığı üç adımdan oluşan bir süreç olarak ele almışlardır: 1) kriz ya da zorluk durumu, 2) var olan güçlere ve kaynaklara başvurmak ve 3) zorluk durumuna rağmen ailenin işlevlerini yerine getirmesi ve uyum yapması. Anne-babaların işlevlerini yerine getirmesi, yılmazlığın önemli bir parçası olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir. Anne-babalar iş yaşamlarında çocuğun gereksinimlerine yanıt verecek ayarlamalar yaptıkları belirtilmiştir. Anne-babaların, yılmaz olmasını sağlayan koruyucu faktörlerle aile içinde iyi bir iletişimin olması amaçlanmıştır. Problem çözme becerileri, problem durumları çözebileceklerine dair taşıdıkları inanç, ailedeki bütün üyelerin gereksinimlerine yanıt verilmesi, dayanıklılık/sağlamlık, formal ve informal sosyal destek, ailenin birbiriyle zaman geçirmesi ve yemeğe çıkma, tatile gitme gibi rutinlerini devam ettirmesi açısından sınırlandırıldığı. Aynı zamanda umut, esneklik, maddi açıdan güçlü olma, aile üyelerinin bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı olması, duruma olumlu anlamlar yükleme ve dini inançlar olarak da sınırlandırıldığı belirtilmektedir.

Hem yerli hem yurtdışı literatüre bakıldığında, yılmazlığın tanımı ve içeriği oldukça kapsamlı olduğundan çalışmaların birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi açıklanmaktadır. Araştırmada kullanılan model, evren, örneklem, verileri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler bulunmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, Ankara'da bulunan ve araştırmaya dâhil edilen görme engelliler ilkokulları ve normal öğretim veren ilkokulların, sınıflarında eğitim görmekte olan, öğrenci annelerinin yılmazlık özelliklerini incelemek için karşılıklı ilişkisel tarama modeline göre planlanmıştır. Karşılıklı ilişkisel tarama modelleri gerçek bir neden-sonuç ilişkisi vermemekle birlikte neden-sonuç ilişkisine yönelik bazı ipuçları verir ve bir değişkendeki durumun bilinmesiyle diğer değişkenin kestirilebilmesinde veya yordanmasında yararlı sonuçlar sağlar (Karasar, 2005). Tarama modelleri ise, araştırmaya konu olan, birey veya nesneyi kendi koşulları içinde, herhangi bir değiştirme ve etkileme yapılmaksızın olduğu gibi betimlemeyi amaçlar. Onları değiştirme, etkileme çabası içinde olunmaz (Karasar, 2006).

3.2. Örneklem

Araştırma evreni, Ankara ilindeki ilkokul sınıfı temsil ettiği varsayılan, Gören Eller İlkokulu, Mitat Enç İlkokulu, Emniyetçiler ilkokulu ve Hacı Mustafa Tarman İlkokulunda öğrenim gören, öğrenci anneleri oluşturmaktadır. Araştırmada, 100 tane görme engelli çocuğu olan ve 100 tane görme engelli çocuğu olmayan anneden olmak üzere toplam 200 öğrenci annesi dâhil edilmiştir.

3.3. Kullanılan Ölçme Araçları

Araştırmada görme engelli olan ve görme engelli olmayan çocuklu annelerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen ve iki uzman tarafından görüş bilgisi alınarak hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Yılmazlık özelliklerini belirlemek için, Kaner ve Bayraklı (2009) tarafından geliştirilen Anne Yılmazlık Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Demografik Bilgiler Anketi

Araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla uzman görüşü alınarak hazırlanan ankettir. Annelerin yaşı, algılanan sosyo-ekonomik durum, eğitim düzeyi, çocuğunun cinsiyeti, çocuğunuz görme engelli mi, ailede başka engelli olan birisi var mı, anne-baba birlikte mi gibi soruların yer aldığı bilgi formu yer almaktadır (EK1).

3.3.2. Anne Yılmazlık Ölçeği

Kaner ve Bayraklı (2009) tarafından geliştirilen Anne Yılmazlık Ölçeği, toplam 34 maddeden oluşmaktadır. Bunlar, Mücadelecilik, Öz-yetkinlik, Sosyal Destek, Amaca Güdülenme, Yeniliklere Açıklık, Riskleri Öngörme ile Sosyal Yeterlik olmak üzere sekiz alt ölçekten oluşmaktadır (EK2). Anne Yılmazlık Ölçeğinin cevaplanmasında bireyi en iyi tanımlayan yanıt seçeneğine (X) işareti konularak gerçekleştirilir. Bunlar, beni çok iyi tanımlıyor, iyi tanımlıyor, orta düzeyde tanımlıyor, biraz tanımlıyor ve beni hiç tanımlamıyor.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada, 2016-2017 eğitim-öğretim yılının güz döneminde Ankara İl Merkezi'nde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi görme engelliler okulları olan, Gören Eller İlkokulu ve Mitat Enç İlkokulu ve rasgele seçilen Emniyetçiler ve Hacı Mustafa Tarman ilkokullarının sınıflarına devam eden görme engelli olan ve görme engelli olmayan öğrencilerin annelerinden toplanılmıştır.

Uygulama öncesinde gerekli izinler alınmıştır. Ölçme araçları araştırmacı tarafından annelere uygulanmak üzere ilkokullarında görev yapan rehber öğretmenler, sınıf

öğretmenleri ve okul yöneticileri vasıtasıyla öğrencilerin annelerine iletilmek üzere dağıtılmıştır. Doldurulan ölme araçları daha sonra aynı yolla tekrar toplanmıştır. Bu veriler istatiksel çözümlemeler için bilgisayar ortamına aktarılmıştır ve analizler çözümlenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi/Çözümü/Yorumlanması

İstatistiksel çözümlemelere geçmeden önce, demografik değişkenler gruplandırılmış, ardından annelere uygulanan ölçek (Anne Yılmazlık Ölçeği) puanlanmıştır. Daha sonra elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemeleri bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Bu aşamadan sonra, annelerin betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış, sonra ölçeğin toplam puanları için aritmetik ortalama ($\overline{X}$) ve standart sapma (ss) değerleri saptanmıştır. Öte yandan, karşılaştırma analizleri için yeterli dağılımın oluşmadığı değişkenler için anlamlı birleştirmelerle gruplar birleştirilmiştir. Bu birleştirmeler dağılımın az sayıda olduğu değişkenler için yapılmıştır. Örneğin, Yüksek Lisans mezunu annenin 1 veya 2 tane olmasından dolayı bu değişenler birleştirilerek, Üniversite mezunu olarak ele alınmıştır. Böylece verilerde buna benzer anlamlı birleştirmeler yapılarak karşılaştırma analizine geçilmiştir. Örneklem içerisinde normal dağılım özelliği göstermeyen gruplar için parametrik olmayan teknikler, normal dağılım özelliği gösteren dağılımlar içinse parametrik analiz teknikleri kullanılmıştır. Bu bağlamda:

1. Örneklem grubunu oluşturan annelerin Anne Yılmazlık Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanların engel durumu ile annenin yaşı, eğitim durumu, ailenin aylık gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, ailede engelli olma durumu ve anne-baba birlikteliği değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için genelleştirilmiş lineer model analizi yani iki-yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.
2. Genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda gruplar arasında fark bulunduğunda, farklılıkların kaynağını (hangi gruplar arasında olduğunu) belirlemek üzere parametrik olmayan Mann Whitney-U testi uygulanmıştır.

Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA): N birimlik bir grupta K değişik denemenin yapılabildiği denemelere K grup denemeleri adı verilir. Bağımlı k grup deneme düzenlerinden elde edilen iki faktörlü verilerde deneme ya da işlem ortalamalarının farklılığını test etmek için genelleştirilmiş lineer model analizi yani iki-yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılır. K bağımlı gruplarda yapılan deneme sonuçları birim

etkilerinden arındırılarak genelleştirilmiş lineer model ile analiz edilir. Parametrik bir yöntemdir ve F test istatistiğine dayanır. Diğer bir adı da iki yönlü varyans analizidir (Özdamar, 2009).

Literatüre bakıldığında, özel eğitim alanı ile ilgili kısıtlı sayıda çalışma yer alsa da, çalışmalarda lineer model analizi yani iki-yönlü varyans analizi (ANOVA) yöntemi ve Mann Whitney-U testi uygulandığı görülmektedir. Literatürde lineer model analizi yani iki-yönlü varyans analizi (ANOVA) yöntemi ile ilgili birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Bunların bir tanesi, Taşdemir'nin (2013) çalışmasıdır. Çalışmasında, görme engelli öğrenci annelerinin yılmazlık özelliklerinin incelemiştir (İstanbul ili örneği). Örneklem grubunu oluşturan annelerin Anne Yılmazlık Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanların annenin yaşı değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Araştırma grubunu oluşturan değişkenlerin farklılıklarını belirlemek için ise LSD ve Scheffe gibi testler yapmıştır. Bir başka örnek çalışma olan, Kumbasar (2016) ise, işitme engelli ve engelli olmayan çocuklara sahip ailelerde sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin incelemiştir. Örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerin Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği, Aile Yılmazlık Ölçeği, Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanların ebeveynlerin değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA), tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gruplar arasında fark olduğunda, bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu (farklılığın kaynağı) tespit etmek üzere Post-Hoc testi uygulanmıştır. Sipahioğlu (2008) ise çalışmasında, farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesini gerçekleştirmiştir. Araştırmasında verilerin analizi için açımlayıcı faktör analizi (exploratory factor analysis) ve varyans analizi için (t-test ve ANOVA) teknikleri kullanılmıştır. Aynı zamanda Sipahioğlu (2008) çalışmasında parametrik bir test yapıldıktan sonra eğer fark varsa, LSD ve Scheffe gibi yöntemlerle aralarında fark olup olmadığına bakıldığını belirtmektedir. Bir başka çalışma olan, Shikholeslami (2016), Üniversite öğrencilerinde yılmazlık ve alçak gönüllülük düzeylerinin incelenmesidir. Üniversite öğrencilerinin yılmazlık ve alçak gönüllülük düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısından yararlanmıştır. Üniversite öğrencilerinin belirlenen değişkenlere göre anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanmıştır. Bu amaçla anlamlı fark elde edilen (ANOVA) analizlerinde Bonferroni, Tukey ve LSD gibi POST HOC testleri birlikte kullanılmıştır. Bir başka örnek çalışma ise,

Demirbaş'ın (2010) gerçekleştirmiş olduğu, yaşamda anlam ve yılmazlık çalışmasıdır. Demirbaş (2010) çalışmasında, tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Grupların ortalamaları arasında herhangi bir bağımlı değişken açısından fark olup olmadığına karar verirken çok yönlü test istatistiklerinden Wilk'in Lambda istatistiğinden, gruplar arasında hangi bağımlı değişken açısından fark olduğu belirlemek için Mann Whitney-U testi istatistiğinden yararlanmıştır. Son olarak, Hatun (2012) çalışmasında, anne babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevlerinin bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmanın verilerinin analizinde parametrik dağılımlarda bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış, ANOVA analizlerinin anlamlı çıktığı durumlarda homojen varyanslarda Scheffe testi, homojen olmadığı durumlarda Tamhane's T2 testi kullanılmıştır. Ayrıca parametrik olmayan dağılımlarda Kruskall Wallis H testi kullanılmış, Kruskall Wallis H analizinin anlamlı çıktığı durumlarda ise Mann Whitney-U testi kullanmıştır.

Görüldüğü gibi literatürde yılmazlık ölçümlerinin gerçekleştirildiği birçok çalışma mevcuttur ve bu çalışmaların neredeyse tamamı (ANOVA) yöntemi ya da (ANOVA)'ya denk uygulamalar olarak gerçekleştirilmiştir. Parametrik bir çalışma yapıldığında, farklılığın hangi gruba ait olduğu belirlemek amacı ile Bonferroni, Tukey, LSD, Scheffe, Wilk'in Lambda ve Mann Whitney-U testi gibi birçok testin kullanıldığını görülmektedir. Bizim çalışmamızda parametrik bir çalışma olduğundan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacı ile bu belirtilen yöntemlerle belirlenebilir. Bizde çalışmamızda annelerin sosyal destek puanlarının cinsiyete göre farklılaştığından ve farklığın hangi gruplara ait olduğunu belirlemek için Mann Whitney-U testi kullanılmıştır.

Ayrıca, bu çalışmada elde edilen veriler bilgisayarda "SPSS for Windows ver: 18.0" programında çözümlenmiş, anlamlılık düzeyi minimum $p<0,05$ düzeyinde sınanmış ve bulgular araştırmanın amaçlarına uygun olarak tablolar halinde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) ve alt boyutlarından aldıkları puanların demografik değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için genelleştirilmiş lineer model analizi yani iki-yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

4.1. Grubun Genel Yapısına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, araştırma grubunu oluşturan annelerin demografik özelliklerini (yaş, eğitim durumu, algılanan gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, ailede başka bir engellinin bulunup bulunmaması, anne-babanın birlikte olup olmaması) betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış, sonra ölçeğin toplam puanları için aritmetik ortalama ($\overline{X}$) ve standart sapma (ss) değerler ispatlanmıştır. Elde edilen değerler tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1

Görme Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerinin Yaş Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Çocuğunuzun Engel Durumu		Yaşınız				Toplam
		25 ve Altı	25-35	35-45	46 ve Üzeri	
	Görme Engelli	3	43	43	11	100
		1,5%	21,5%	21,5%	5,5%	50,0%
	Görme Engelli Değil	0	42	55	3	100
		,0%	21,0%	27,5%	1,5%	50,0%
Toplam		3	85	98	14	200
		1,5%	42,5%	49,0%	7,0%	100,0%

Tablo görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan annelerin 3'ü (%1,5) 25 yaş ve altı yaş grubunda, 85'i (%42,5) 26-35 yaş grubunda 98'i (%49,0) 36-45 yaş grubunda, 14'ü de (%7) 46 yaş ve üstü, yaş grubunda yer almaktadır. Örneklem grubunu oluşturan anneler, evet ve hayır olarak kendi içlerinde de ayrılarak detaylı sayısal verilerine yer verilmiştir. Bu her iki değişkende 25 yaş altı grupta az sayıda eleman bulunduğundan gruplar arasında anlamlı birleştirmeler yapılmış, yani bu grup 26-35 yaş grubuna dâhil edilmiştir. Gruplar arası karşılaştırma analizleri birleştirilen gruplar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2

Görme Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerinin Eğitim Durumu Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Eğitim Durumunuz	Çocuğunuzun Engel Durumu		TOPLAM
	Görme Engelli	Görme Engelli Değil	
Okur-Yazar Değil	5	0	5
	2,5%	,0%	2,5%
Okur-Yazar	1	0	1
	,5%	,0%	,5%
İlk Okul Mezunu	43	12	55
	21,5%	6,0%	27,5%
Orta Okul Mezunu	15	10	25
	7,5%	5,0%	12,5%
Lise Mezunu	26	34	60
	13,0%	17,0%	30,0%
Yüksekokul Mezunu	3	10	13
	1,5%	5,0%	6,5%
Üniversite Mezunu	6	29	35
	3,0%	14,5%	17,5%
Lisansüstü	1	5	6
	,5%	2,5%	3,0%
Toplam	100	100	200
	50,0%	50,0%	100,0%

Tablo görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan annelerin 5'i (%2,5) okur-yazar olmadığını, 1'i (%0,5) okur-yazar olduğunu, 55'i (%27,5) ilkokul mezunu olduğunu, 25'i (%12,5) ortaokul mezunu olduğunu, 60'ı (%30,0) lise mezunu olduğunu, 13'ü (%6,5) yüksekokul mezunu olduğunu, 35'i (%17,5) Üniversite mezunu olduğunu, 6'sı da (3,0) Yüksek lisans mezunu olduğunu ifade etmiştir. Örneklem grubunu oluşturan anneler, evet ve hayır olarak kendi içlerinde de ayrılarak detaylı sayısal verilerine yer verilmiştir. Bu değişkende bazı gruplarda az sayıda eleman bulunduğundan gruplar arasında anlamlı birleştirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda "okur-yazar olmayan" ve "okur-yazar" olan grup "diplomasız" olarak, "yüksek lisans mezunu'' olanlarda, ''Üniversite mezunu'' olarak birleştirilmiştir. Gruplar arası karşılaştırma analizleri birleştirilen gruplar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3

Görme Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerinin Aylık Gelir Düzeyi Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Ailenizin Aylık Gelir Durumu		Çocuğunuzun Engel Durumu		Total
		Görme Engelli	Görme Engelli Değil	
	Düşük	18	6	24
		9,0%	3,0%	12,0%
	Orta	82	88	170
		41,0%	44,0%	85,0%
	Yüksek	0	6	6
		,0%	3,0%	3,0%
Toplam		100	100	200
		50,0%	50,0%	100,0%

Tablo görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin 24'ü (%12,0) ailesini düşük gelir grubunda, 170'i (%85,0) orta gelir grubunda, 6'sı da (%3,0) yüksek gelir grubunda değerlendirmişlerdir.

Tablo 4

Görme Engelli ve Görme Engelli Olmayan Öğrenci Annelerinin Çocuğun Cinsiyeti Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Çocuğunuzun Cinsiyeti		Çocuğunuzun Engel Durumu		Total
		Görme Engelli	Görme Engelli Değil	
	Kız	42	53	95
		21,0%	26,5%	47,5%
	Erkek	58	47	105
		29,0%	23,5%	52,5%
Toplam		100	100	200
		50,0%	50,0%	100,0%

Tablo görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan annelerin çocuklarının 95'i (%47,5) kız, 105'i de (%52,5) erkektir. Örneklem grubunu oluşturan anneler, evet ve hayır olarak kendi içlerinde de ayrılarak detayı sayısal verilerine yer verilmiştir. Buna göre, annelerin 42'si (%21,0) görme engelli kız, 58'de (29,0) görme engelli erkek çocuk sahibidir. Ayrıca 53'ü (%26,5) görme engelli olmayan kız, 47'de (%23,5) görme engelli olmayan erkek çocuk sahibidir.

Tablo 5

Görme Engelli ve Görme Engelli Olmayan Öğrenci Annelerinin Ailelerinde Engelli Başka Birinin Olup Olmaması Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Ailede Başka Engelli Olan Var Mı		Çocuğunuzun Engel Durumu		Total
		Görme Engelli	Görme Engelli Değil	
	Evet	26	4	30
		13,0%	2,0%	15,0%
	Hayır	74	96	170
		37,0%	48,0%	85,0%
Toplam		100	100	200
		50,0%	50,0%	100,0%

Tablo görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan annelerin 30'u (%15,0) ailede başka bir engellinin daha bulunduğunu, 170'i ise (%85,0) ailede başka bir engellinin daha bulunmadığını belirtmişlerdir. Örneklem grubunu oluşturan anneler, evet ve hayır olarak kendi içlerinde de ayrılarak detaylı sayısal verilerine yer verilmiştir. Buna göre görme engelli çocuğu olan annelerin, 26'sı (%13,0) ailede başka birinin engelli olduğunu, görme engelli çocuğu olmayan annelerin de, 4'ü (%2,0) ailede başka birinin engelli olmadığını belirtmektedir.

Tablo 6

Görme Engelli ve Görme Engelli Olmayan Öğrenci Anne-Babanın Birlikte Olup Olmaması Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Anne-Baba Birlikte Mi		Çocuğunuzun Engel Durumu		Total
		Görme Engelli	Görme Engelli Değil	
	Görme Engelli	94	95	189
		47,0%	47,5%	94,5%
	Görme Engelli Değil	6	5	11
		3,0%	2,5%	5,5%
Toplam		100	100	200
		50,0%	50,0%	100,0%

Tablo görüldüğü üzere, örneklem grubu oluşturan annelerin 189'u (%94,5) anne-babanın birlikte olduğunu, 11'i ise (%5,5) anne-babanın ayrı olduğunu ifade etmişlerdir. Örneklem grubunu oluşturan anneler, evet ve hayır olarak kendi içlerinde de ayrılarak detaylı sayısal verilerine yer verilmiştir.

Tablo 7

Görme Engelli Çocuğu Olan Annelerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) Alt Boyutlarına Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyutlar	N	$\overline{X}$	SS
İyimserlik-Yaşama Bağlılık	100	16,4900	2,36344
Mücadelecilik	100	41,4300	5,32821
Öz-Yetkinlik	100	15,8700	2,35737
Sosyal Destek	100	15,9600	2,75701
Başarıya-Amaca Güdülenme	100	11,7600	1,82020
Yeniliklere Açık Olma	100	12,1100	1,80065
Riskleri Öngörme	100	11,5800	2,17386
Sosyal Yeterlik	100	12,8900	1,55907
Ölçek Toplam Puanı	100	138,0300	15,02524

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) iyimserlik-yaşama bağlılık alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =16,49 dağılımın standart sapması ss=2,36 olarak; mücadelecilik alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =41,43 dağılımın standart sapması ss=5,32 olarak; öz-yetkinlik alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =15,87 dağılımın standart sapması ss=2,35 olarak; sosyal destek alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =15,96 dağılımın standart sapması ss=2,75 olarak; başarıya-amaca güdülenme alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =11,76 dağılımın standart sapması ss=1,82 olarak; yeniliklere açık olma alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =12,11 dağılımın standart sapması ss=1,80 olarak; riskleri öngörme alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =11,58 dağılımın standart sapması ss=2,17 olarak; sosyal yeterlik alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik

ortalaması $\overline{X}$ =12,89 dağılımın standart sapması ss=1,55 olarak; ölçek toplam puanının da aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =138,03 dağılımın standart sapması ss=15,02 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 8

Görme Engelli Çocuğu Olmayan Annelerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) Alt Boyutlarına Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyutlar	N	$\overline{X}$	SS
İyimserlik-Yaşama Bağlılık	100	17,1000	2,36344
Mücadelecilik	100	42,7900	5,32821
Öz-Yetkinlik	100	16,2800	2,35737
Sosyal Destek	100	17,0700	2,75701
Başarıya-Amaca Güdülenme	100	12,6000	1,82020
Yeniliklere Açık Olma	100	13,0100	1,80065
Riskleri Öngörme	100	11,9600	2,17386
Sosyal Yeterlik	100	13,5600	1,55907
Ölçek Toplam Puanı	100	144,1400	15,02524

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) iyimserlik-yaşama bağlılık alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =17,10 dağılımın standart sapması ss=2,36 olarak; mücadelecilik alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =42,79 dağılımın standart sapması ss=5,32 olarak; öz-yetkinlik alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =16,28 dağılımın standart sapması ss=2,35 olarak; sosyal destek alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =17,07 dağılımın standart sapması ss=2,75 olarak; başarıya-amaca güdülenme alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =12,60 dağılımın standart sapması ss=2,82 olarak; yeniliklere açık olma alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =13,01 dağılımın standart sapması ss=1,80 olarak; riskleri öngörme alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =11,96 dağılımın standart sapması ss=2,17 olarak; sosyal yeterlik alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik

ortalaması $\overline{X}$ =13,56 dağılımın standart sapması ss=1,55 olarak; ölçek toplam puanının da aritmetik ortalaması $\overline{X}$ =144,14dağılımın standart sapması ss=15,02 olarak hesaplanmıştır.

4.2. Araştırmanın Hipotezlerine Ait Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma hipotezlerine bağlı olarak örneklem grubunu oluşturan annelerin Anne Yılmazlık Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanların engel durumu ile annenin yaşı, ailenin aylık gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, ailede engel olma durumu ve anne-baba birlikteliği değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için genelleştirilmiş lineer model analizi yani (ANOVA) kullanılmıştır.

4.2.1. Yaş Karşılaştırmaları

Aşağıda Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) alt boyutları ve toplam puanlarının engel durumu ve annenin yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan genel lineer model analizi (ANOVA) sonuçları verilmiştir.

Tablo 9

AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
İyimserlik-Yaşama Bağlılık	Görme Engelli	25-35	46	16,15	3,50	0,655
		36-45	43	17,06	2,65	
		46 ve üzeri	11	15,63	3,07	
		Toplam	100	16,49	3,13	
	Görme Engelli Değil	25-35	42	16,85	2,18	
		36-45	55	17,41	2,31	
		46 ve üzeri	3	14,66	4,61	
		Toplam	100	17,10	2,36	
	Toplam	25-35	88	16,48	2,95	
		36-45	98	17,26	2,46	
		46 ve üzeri	14	15,42	3,27	
		Toplam	200	16,79	2,78	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) iyimserlik-yaşama bağlılık alt boyutu puanlarının engel durumu ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 10

AYÖ Mücadelecilik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Mücadelecilik	Görme Engelli	25-35	46	40,60	8,71	0,595
		36-45	43	42,72	5,70	
		46 ve üzeri	11	39,81	6,80	
		Toplam	100	41,43	7,37	
	Görme Engelli Değil	25-35	42	42,71	5,17	
		36-45	55	43,03	2,31	
		46 ve üzeri	3	39,33	5,50	
		Toplam	100	42,79	5,32	
	Toplam	25-35	88	41,61	7,28	
		36-45	98	42,89	5,42	
		46 ve üzeri	14	39,71	7,04	
		Toplam	200	42,11	6,45	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) mücadelecilik alt boyutu puanlarının engel durumu ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır (*p>0,05*).

Tablo 11

AYÖ Öz-Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Öz-Yetkinlik	Görme Engelli	25-35	46	15,71	3,07	0,944
		36-45	43	16,23	2,49	
		46 ve üzeri	11	15,09	3,44	
		Toplam	100	15,87	2,87	
	Görme Engelli Değil	25-35	42	16,16	2,36	
		36-45	55	16,41	2,37	
		46 ve üzeri	3	15,33	2,51	
		Toplam	100	16,28	2,35	
	Toplam	25-35	88	15,93	2,75	
		36-45	98	16,33	2,41	
		46 ve üzeri	14	15,14	3,18	
		Toplam	200	16,07	2,63	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) öz-yetkinlik alt boyutu puanlarının engel durumu ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 12

AYÖ Sosyal Destek Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Destek	Görme Engelli	25-35	46	15,60	3,51	0,786
		36-45	43	16,41	3,15	
		46 ve üzeri	11	15,63	4,36	
		Toplam	100	15,96	3,45	
	Görme Engelli Değil	25-35	42	16,78	2,83	
		36-45	55	17,38	2,72	
		46 ve üzeri	3	15,33	1,52	
		Toplam	100	17,07	2,75	
	Toplam	25-35	88	16,17	3,24	
		36-45	98	16,95	2,94	
		46 ve üzeri	14	15,57	3,87	
		Toplam	200	16,51	3,16	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal destek alt boyutu puanlarının engel durumu ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 13

AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Başarıya-Amaca Güdülenme	Görme Engelli	25-35	46	11,63	2,60	0,781
		36-45	43	12,04	1,78	
		46 ve üzeri	11	11,18	1,66	
		Toplam	100	11,76	2,18	
	Görme Engelli Değil	25-35	42	12,61	1,66	
		36-45	55	12,63	1,93	
		46 ve üzeri	3	11,67	2,08	
		Toplam	100	12,60	1,82	
	Toplam	25-35	88	12,10	2,24	
		36-45	98	12,37	1,88	
		46 ve üzeri	14	11,28	1,68	
		Toplam	200	12,18	2,05	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) başarıya-amaca güdülenme alt boyutu puanlarının engel durumu ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 14

AYÖ Yeniliklere Açık Olma Yeniliklere Açık Olma Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Yeniliklere Açık Olma	Görme Engelli	25-35	46	12,00	2,80	0,269
		36-45	43	12,09	1,98	
		46 ve üzeri	11	12,63	2,15	
		Toplam	100	12,11	2,39	
	Görme Engelli Değil	25-35	42	13,00	1,51	
		36-45	55	13,10	1,95	
		46 ve üzeri	3	11,33	2,51	
		Toplam	100	13,01	1,80	
	Toplam	25-35	88	12,47	2,32	
		36-45	98	12,66	2,02	
		46 ve üzeri	14	12,35	2,20	
		Toplam	200	12,56	2,16	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) yeniliklere açık olma alt boyutu puanlarının engel durumu ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 15

AYÖ Riskleri Öngörme Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model (ANOVA) Analizi Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Riskleri Öngörme	Görme Engelli	25-35	46	11,32	2,92	0,707
		36-45	43	11,83	2,01	
		46 ve üzeri	11	11,63	2,37	
		Toplam	100	11,58	2,49	
	Görme Engelli Değil	25-35	42	11,92	2,36	
		36-45	55	11,94	2,08	
		46 ve üzeri	3	12,66	1,15	
		Toplam	100	11,96	2,17	
	Toplam	25-35	88	11,61	2,67	
		36-45	98	11,89	2,04	
		46 ve üzeri	14	11,85	2,17	
		Toplam	200	11,77	2,34	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) riskleri öngörme alt boyutu puanlarının engel durumu ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 16

AYÖ Sosyal Yeterlik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Yeterlik	Görme Engelli	25-35	46	12,65	2,55	0,706
		36-45	43	13,18	1,76	
		46 ve üzeri	11	12,72	1,27	
		Toplam	100	12,89	2,12	
	Görme Engelli Değil	25-35	42	13,28	1,71	
		36-45	55	13,83	1,33	
		46 ve üzeri	3	12,33	2,51	
		Toplam	100	13,56	1,55	
	Toplam	25-35	88	12,95	2,20	
		36-45	98	13,55	1,56	
		46 ve üzeri	14	12,64	1,49	
		Toplam	200	13,22	1,89	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal yeterlik alt boyutu puanlarının engel durumu ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 17

AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
AYÖ Toplam	Görme Engelli	25-35	46	135,63	25,46	0,663
		36-45	43	141,62	17,23	
		46 ve üzeri	11	134,00	19,46	
		Toplam	100	138,03	21,65	
	Görme Engelli Değil	25-35	42	143,19	14,27	
		36-45	55	145,52	14,91	
		46 ve üzeri	3	132,00	26,51	
		Toplam	100	144,14	15,02	
	Toplam	25-35	88	139,23	21,11	
		36-45	98	143,81	16,00	
		46 ve üzeri	14	133,57	20,00	
		Toplam	200	141,08	18,84	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) toplam puanlarının engel durumu ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.2.2. Eğitim Düzeyi Karşılaştırmaları

Aşağıda Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) alt boyutları ve toplam puanlarının engel durumu ve annenin eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan genel lineer model analizi yani iki-yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Tablo 18

AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
İyimserlik-Yaşama Bağlılık	Görme Engelli	Oku-Yazar	49	16,36	3,40	0,525
		İlköğretim Mezunu	15	17,26	2,96	
		Lise Mezunu	26	16,15	2,97	
		Yüksekokul Mezunu	3	15,66	1,15	
		Üniversite Mezunu	7	17,28	2,92	
		Toplam	100	16,49	3,13	
	Görme Engelli Değil	Oku-Yazar	12	18,41	1,37	
		İlköğretim Mezunu	10	17,50	2,06	
		Lise Mezunu	34	16,70	2,52	
		Yüksekokul Mezunu	10	16,80	1,87	
		Üniversite Mezunu	34	17,00	2,59	
		Toplam	100	17,10	2,36	
	Toplam	Oku-Yazar	61	16,77	3,20	
		İlköğretim Mezunu	25	17,36	2,59	
		Lise Mezunu	60	16,46	2,72	
		Yüksekokul Mezunu	13	16,53	1,76	
		Üniversite Mezunu	41	17,04	2,61	
		Toplam	200	16,79	2,78	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) iyimserlik-yaşama bağlılık alt boyutu puanlarının engel durumu ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 19

AYÖ Mücadelecilik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Mücadelecilik	Görme Engelli	Oku-Yazar	49	40.76	8.12	0,338
		İlköğretim Mezunu	15	45.07	4.03	
		Lise Mezunu	26	40.12	7.36	
		Yüksekokul Mezunu	3	40.33	4.16	
		Üniversite Mezunu	7	43.71	7.02	
		Toplam	100	41.43	7.37	
	Görme Engelli Değil	Oku-Yazar	12	45.25	3.14	
		İlköğretim Mezunu	10	43.20	4.39	
		Lise Mezunu	34	42.09	6.42	
		Yüksekokul Mezunu	10	40.80	6.44	
		Üniversite Mezunu	34	43.09	4.48	
		Toplam	100	42.79	5.33	
	Toplam	Oku-Yazar	61	41.64	7.60	
		İlköğretim Mezunu	25	44.32	4.19	
		Lise Mezunu	60	41.23	6.85	
		Yüksekokul Mezunu	13	40.69	5.84	
		Üniversite Mezunu	41	43.20	4.90	
		Toplam	200	42.11	6.45	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) mücadelecilik alt boyutu puanlarının engel durumu ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 20

AYÖ Öz-Yetkinlik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Öz-Yetkinlik	Görme Engelli	Oku-Yazar	49	15.92	3.00	0,289
		İlköğretim Mezunu	15	17.20	2.14	
		Lise Mezunu	26	14.88	3.06	
		Yüksekokul Mezunu	3	15.67	0.58	
		Üniversite Mezunu	7	16.43	2.37	
		Toplam	100	15.87	2.88	
	Görme Engelli Değil	Oku-Yazar	12	17.42	1.78	
		İlköğretim Mezunu	10	16.50	3.17	
		Lise Mezunu	34	16.29	2.39	
		Yüksekokul Mezunu	10	15.40	1.17	
		Üniversite Mezunu	34	16.06	2.45	
		Toplam	100	16.28	2.36	
	Toplam	Oku-Yazar	61	16.21	2.85	
		İlköğretim Mezunu	25	16.92	2.56	
		Lise Mezunu	60	15.68	2.77	
		Yüksekokul Mezunu	13	15.46	1.05	
		Üniversite Mezunu	41	16.12	2.41	
		Toplam	200	16.08	2.63	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) öz-yetkinlik alt boyutu puanlarının engel durumu ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 21

AYÖ Sosyal Destek Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Destek	Görme Engelli	Oku-Yazar	49	16.04	3.67	0,427
		İlköğretim Mezunu	15	16.07	3.67	
		Lise Mezunu	26	15.54	3.24	
		Yüksekokul Mezunu	3	14.00	3.46	
		Üniversite Mezunu	7	17.57	2.07	
		Toplam	100	15.96	3.46	
	Görme Engelli Değil	Oku-Yazar	12	18.00	1.86	
		İlköğretim Mezunu	10	17.10	2.85	
		Lise Mezunu	34	17.21	2.79	
		Yüksekokul Mezunu	10	16.70	3.02	
		Üniversite Mezunu	34	16.71	2.94	
		Toplam	100	17.07	2.76	
	Toplam	Oku-Yazar	61	16.43	3.47	
		İlköğretim Mezunu	25	16.48	3.34	
		Lise Mezunu	60	16.48	3.08	
		Yüksekokul Mezunu	13	16.08	3.20	
		Üniversite Mezunu	41	16.85	2.81	
		Toplam	200	16.52	3.17	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal destek alt boyutu puanlarının engel durumu ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 22

AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Başarıya-Amaca Güdülenme	Görme Engelli	Oku-Yazar	49	11.47	2.59	0,121
		İlköğretim Mezunu	15	12.33	1.54	
		Lise Mezunu	26	11.58	1.81	
		Yüksekokul Mezunu	3	13.00	0.00	
		Üniversite Mezunu	7	12.71	1.60	
		Toplam	100	11.76	2.19	
	Görme Engelli Değil	Oku-Yazar	12	13.08	1.83	
		İlköğretim Mezunu	10	13.40	1.17	
		Lise Mezunu	34	12.44	1.89	
		Yüksekokul Mezunu	10	10.90	2.33	
		Üniversite Mezunu	34	12.85	1.46	
		Toplam	100	12.60	1.82	
	Toplam	Oku-Yazar	61	11.79	2.53	
		İlköğretim Mezunu	25	12.76	1.48	
		Lise Mezunu	60	12.07	1.89	
		Yüksekokul Mezunu	13	11.38	2.22	
		Üniversite Mezunu	41	12.83	1.46	
		Toplam	200	12.18	2.05	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) başarıya-amaca güdülenme alt boyutu puanlarının engel durumu ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 23

AYÖ Yeniliklere-Açık Olma Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Yeniliklere-Açık Olma	Görme Engelli	Oku-Yazar	49	11.76	3.01	0,909
		İlköğretim Mezunu	15	12.87	1.30	
		Lise Mezunu	26	12.27	1.71	
		Yüksekokul Mezunu	3	11.33	0.58	
		Üniversite Mezunu	7	12.71	1.70	
		Toplam	100	12.11	2.40	
	Görme Engelli Değil	Oku-Yazar	12	13.08	1.93	
		İlköğretim Mezunu	10	13.20	1.55	
		Lise Mezunu	34	12.97	2.08	
		Yüksekokul Mezunu	10	11.90	1.66	
		Üniversite Mezunu	34	13.29	1.51	
		Toplam	100	13.01	1.80	
	Toplam	Oku-Yazar	61	12.02	2.87	
		İlköğretim Mezunu	25	13.00	1.38	
		Lise Mezunu	60	12.67	1.95	
		Yüksekokul Mezunu	13	11.77	1.48	
		Üniversite Mezunu	41	13.20	1.54	
		Toplam	200	12.56	2.16	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) yeniliklere-açık olma alt boyutu puanlarının engel durumu ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 24

AYÖ Riskleri Öngörme Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Riskleri Öngörme	Görme Engelli	Oku-Yazar	49	11.55	2.72	0,735
		İlköğretim Mezunu	15	12.60	1.68	
		Lise Mezunu	26	10.81	2.48	
		Yüksekokul Mezunu	3	12.67	1.15	
		Üniversite Mezunu	7	12.00	2.31	
		Toplam	100	11.58	2.50	
	Görme Engelli Değil	Oku-Yazar	12	12.58	2.23	
		İlköğretim Mezunu	10	12.70	1.34	
		Lise Mezunu	34	11.50	2.29	
		Yüksekokul Mezunu	10	11.60	2.07	
		Üniversite Mezunu	34	12.09	2.25	
		Toplam	100	11.96	2.17	
	Toplam	Oku-Yazar	61	11.75	2.64	
		İlköğretim Mezunu	25	12.64	1.52	
		Lise Mezunu	60	11.20	2.38	
		Yüksekokul Mezunu	13	11.85	1.91	
		Üniversite Mezunu	41	12.07	2.23	
		Toplam	200	11.77	2.34	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) riskleri öngörme alt boyutu puanlarının engel durumu ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 25

AYÖ Sosyal Yeterlik Alt Boyutu Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Yeterlik	Görme Engelli	Oku-Yazar	49	12.84	2.24	0,501
		İlköğretim Mezunu	15	13.13	1.92	
		Lise Mezunu	26	12.81	2.19	
		Yüksekokul Mezunu	3	11.67	1.15	
		Üniversite Mezunu	7	13.57	1.99	
		Toplam	100	12.89	2.13	
	Görme Engelli Değil	Oku-Yazar	12	14.25	0.97	
		İlköğretim Mezunu	10	13.50	1.08	
		Lise Mezunu	34	13.50	1.52	
		Yüksekokul Mezunu	10	13.40	1.96	
		Üniversite Mezunu	34	13.44	1.76	
		Toplam	100	13.56	1.56	
	Toplam	Oku-Yazar	61	13.11	2.12	
		İlköğretim Mezunu	25	13.28	1.62	
		Lise Mezunu	60	13.20	1.86	
		Yüksekokul Mezunu	13	13.00	1.91	
		Üniversite Mezunu	41	13.46	1.78	
		Toplam	200	13.23	1.89	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal yeterlik alt boyutu puanlarının engel durumu ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır*(p>0,05*).

Tablo 26

AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
AYÖ Toplam	Görme Engelli	Oku-Yazar	49	136.82	24.29	0,391
		İlköğretim Mezunu	15	146.47	13.94	
		Lise Mezunu	26	133.92	21.07	
		Yüksekokul Mezunu	3	134.00	5.00	
		Üniversite Mezunu	7	145.43	19.29	
		Toplam	100	138.03	21.66	
	Görme Engelli Değil	Oku-Yazar	12	152.33	10.52	
		İlköğretim Mezunu	10	146.90	12.73	
		Lise Mezunu	34	142.47	17.34	
		Yüksekokul Mezunu	10	137.10	14.90	
		Üniversite Mezunu	34	144.18	13.80	
		Toplam	100	144.14	15.03	
	Toplam	Oku-Yazar	61	139.87	23.04	
		İlköğretim Mezunu	25	146.64	13.20	
		Lise Mezunu	60	138.77	19.35	
		Yüksekokul Mezunu	13	136.38	13.14	
		Üniversite Mezunu	41	144.39	14.60	
		Toplam	200	141.09	18.84	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) toplam puanlarının engel durumu ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.2.3. Algılanan Gelir Düzeyi Karşılaştırmaları

Aşağıda Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) alt boyutları ve toplam puanlarının engel durumu ve annenin algıladığı gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan genel lineer model analizi yani iki-yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Tablo 27

AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Gelir Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
İyimserlik-Yaşama Bağlılık	Görme Engelli	Düşük	18	16.39	3.40	0,864
		Orta	82	16.51	3.10	
		Toplam	100	16.49	3.13	
	Görme Engelli Değil	Düşük	6	16.83	2.79	
		Orta	88	17.19	2.35	
		Yüksek	6	16.00	2.28	
		Toplam	100	17.10	2.36	
	Toplam	Düşük	24	16.50	3.20	
		Orta	170	16.86	2.75	
		Yüksek	6	16.00	2.28	
		Toplam	200	16.80	2.79	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) iyimserlik-yaşama bağlılık puanlarının engel durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 28

AYÖ Mücadelecilik Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Gelir Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Mücadelecilik	Görme Engelli	Düşük	18	42.06	7.21	0,326
		Orta	82	41.29	7.44	
		Toplam	100	41.43	7.37	
	Görme Engelli Değil	Düşük	6	46.67	3.20	
		Orta	88	42.77	5.04	
		Yüksek	6	39.17	8.68	
		Toplam	100	42.79	5.33	
	Toplam	Düşük	24	43.21	6.69	
		Orta	170	42.06	6.34	
		Yüksek	6	39.17	8.68	
		Toplam	200	42.11	6.45	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) mücadelecilik puanlarının engel durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır (*p>0,05*).

Tablo 29

AYÖ Öz-Yetkinlik Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Gelir Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Öz-Yetkinlik	Görme Engelli	Düşük	18	16.22	2.96	0,767
		Orta	82	15.79	2.87	
		Toplam	100	15.87	2.88	
	Görme Engelli Değil	Düşük	6	17.00	2.00	
		Orta	88	16.18	2.40	
		Yüksek	6	17.00	2.10	
		Toplam	100	16.28	2.36	
	Toplam	Düşük	24	16.42	2.73	
		Orta	170	15.99	2.64	
		Yüksek	6	17.00	2.10	
		Toplam	200	16.08	2.63	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) öz-yetkinlik puanlarının engel durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 30

AYÖ Sosyal Destek Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Gelir Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Destek	Görme Engelli	Düşük	18	15.94	3.62	0,861
		Orta	82	15.96	3.44	
		Toplam	100	15.96	3.46	
	Görme Engelli Değil	Düşük	6	17.33	1.86	
		Orta	88	17.08	2.75	
		Yüksek	6	16.67	3.93	
		Toplam	100	17.07	2.76	
	Toplam	Düşük	24	16.29	3.29	
		Orta	170	16.54	3.14	
		Yüksek	6	16.67	3.93	
		Toplam	200	16.52	3.17	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal destek puanlarının engel durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 31

AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Gelir Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Başarıya-Amaca Güdülenme	Görme Engelli	Düşük	18	11.78	2.18	0,353
		Orta	82	11.76	2.20	
		Toplam	100	11.76	2.19	
	Görme Engelli Değil	Düşük	6	13.50	1.64	
		Orta	88	12.55	1.73	
		Yüksek	6	12.50	3.08	
		Toplam	100	12.60	1.82	
	Toplam	Düşük	24	12.21	2.17	
		Orta	170	12.16	2.01	
		Yüksek	6	12.50	3.08	
		Toplam	200	12.18	2.05	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) başarıya-amaca güdülenme puanlarının engel durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 32

AYÖ Yeniliklere Açık Olma Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Gelir Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Yenliklere Açık Olma	Görme Engelli	Düşük	18	12.44	2.57	0,532
		Orta	82	12.04	2.37	
		Toplam	100	12.11	2.40	
	Görme Engelli Değil	Düşük	6	14.00	1.26	
		Orta	88	12.93	1.84	
		Yüksek	6	13.17	1.47	
		Toplam	100	13.01	1.80	
	Toplam	Düşük	24	12.83	2.39	
		Orta	170	12.50	2.15	
		Yüksek	6	13.17	1.47	
		Toplam	200	12.56	2.16	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) yeniliklere açık olma puanlarının engel durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır *(p>0,05*).

Tablo 33

AYÖ Riskleri Öngörme Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Gelir Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Riskleri Öngörme	Görme Engelli	Düşük	18	11.89	2.25	0,870
		Orta	82	11.51	2.56	
		Toplam	100	11.58	2.50	
	Görme Engelli Değil	Düşük	6	12.50	0.84	
		Orta	88	11.93	2.23	
		Yüksek	6	11.83	2.48	
		Toplam	100	11.96	2.17	
	Toplam	Düşük	24	12.04	1.99	
		Orta	170	11.73	2.40	
		Yüksek	6	11.83	2.48	
		Toplam	200	11.77	2.34	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) riskleri öngörme puanlarının engel durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 34

AYÖ Sosyal Yeterlik Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Gelir Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Yeterlik	Görme Engelli	Düşük	18	11.89	2.68	0,148
		Orta	82	13.11	1.94	
		Toplam	100	12.89	2.13	
	Görme Engelli Değil	Düşük	6	13.67	0.82	
		Orta	88	13.56	1.60	
		Yüksek	6	13.50	1.76	
		Toplam	100	13.56	1.56	
	Toplam	Düşük	24	12.33	2.46	
		Orta	170	13.34	1.78	
		Yüksek	6	13.50	1.76	
		Toplam	200	13.23	1.89	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal yeterlik puanlarının engel durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 35

AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Gelir Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
AYÖ Toplam	Görme Engelli	Düşük	18	138.83	23.75	0,530
		Orta	82	137.85	21.32	
		Toplam	100	138.03	21.66	
	Görme Engelli Değil	Düşük	6	150.83	11.29	
		Orta	88	144.01	14.76	
		Yüksek	6	139.33	21.72	
		Toplam	100	144.14	15.03	
	Toplam	Düşük	24	141.83	21.75	
		Orta	170	141.04	18.43	
		Yüksek	6	139.33	21.72	
		Toplam	200	141.09	18.84	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) toplam puanlarının engel durumu ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.2.4. Çocuğun Cinsiyeti Karşılaştırmaları

Aşağıda Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) alt boyutları ve toplam puanlarının engel durumu ve çocuğun cinsiyeti değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan genel lineer model analizi yani iki-yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Tablo 36

AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
İyimserlik-Yaşama Bağlılık	Görme Engelli	Kız	42	16.17	3.17	0,431
		Erkek	58	16.72	3.12	
		Toplam	100	16.49	3.13	
	Görme Engelli Değil	Kız	53	17.13	2.53	
		Erkek	47	17.06	2.19	
		Toplam	100	17.10	2.36	
	Toplam	Kız	95	16.71	2.85	
		Erkek	105	16.88	2.73	
		Toplam	200	16.80	2.79	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) iyimserlik-yaşama bağlılık puanlarının engel durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 37

AYÖ Mücadelecilik Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Mücadelecilik	Görme Engelli	Kız	42	40.38	7.17	0,739
		Erkek	58	42.19	7.48	
		Toplam	100	41.43	7.37	
	Görme Engelli Değil	Kız	53	42.23	5.97	
		Erkek	47	43.43	4.47	
		Toplam	100	42.79	5.33	
	Toplam	Kız	95	41.41	6.56	
		Erkek	105	42.74	6.32	
		Toplam	200	42.11	6.45	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) mücadelecilik puanlarının engel durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 38

AYÖ Öz-Yetkinlik Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Öz-Yetkinlik	Görme Engelli	Kız	42	15.48	2.94	0,485
		Erkek	58	16.16	2.82	
		Toplam	100	15.87	2.88	
	Görme Engelli Değil	Kız	53	16.21	2.27	
		Erkek	47	16.36	2.47	
		Toplam	100	16.28	2.36	
	Toplam	Kız	95	15.88	2.60	
		Erkek	105	16.25	2.66	
		Toplam	200	16.08	2.63	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) öz-yetkinlik puanlarının engel durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 39

AYÖ Sosyal Destek Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Destek	Görme Engelli	Kız	42	15.24	3.59	0,037*
		Erkek	58	16.48	3.28	
		Toplam	100	15.96	3.46	
	Görme Engelli Değil	Kız	53	17.36	2.48	
		Erkek	47	16.74	3.03	
		Toplam	100	17.07	2.76	
	Toplam	Kız	95	16.42	3.19	
		Erkek	105	16.60	3.16	
		Toplam	200	16.52	3.17	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal destek puanlarının engel durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur (*p<0,05*). AYÖ sosyal destek puanlarının çocuğun cinsiyeti değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan MANN-WHİTNEY U testi sonuçlarına göre görme engelli çocuğu olan annelerin, AYÖ alt boyutlarından sosyal destek puanları, erkek çocukların ($\overline{X} = 16{,}48$), kız çocuklara ($\overline{X} = 15{,}24$) göre daha yüksektir. Görme engelli çocuğu olmayan annelerin, AYÖ alt boyutlarından sosyal destek puanları, kız çocukların ($\overline{X} = 17{,}36$), erkek çocuklara ($\overline{X} = 16{,}74$) göre daha yüksektir. Bu durumda annelerin, AYÖ alt boyutlarından soysal destek puanlarına göre, görme engelli erkek çocuğu olan annelerin görme engelli erkek çocuğu olmayan annelere göre yılmazlık özelliklerinin daha baskın olduğu ve görme engelli kız çocuğu olmayan annelerin göreme engelli kız çocuğu olanlara göre, yılmazlık özelliklerinin daha baskın olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 40

AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Başarıya-Amaca Güdülenme	Görme Engelli	Kız	42	11.62	2.02	0,986
		Erkek	58	11.86	2.31	
		Toplam	100	11.76	2.19	
	Görme Engelli Değil	Kız	53	12.49	1.79	
		Erkek	47	12.72	1.86	
		Toplam	100	12.60	1.82	
	Toplam	Kız	95	12.11	1.94	
		Erkek	105	12.25	2.16	
		Toplam	200	12.18	2.05	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) başarıya-amaca güdülenme puanlarının engel durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 41

AYÖ Yeniliklere Açık Olma Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Yeniliklere Açık Olma	Görme Engelli	Kız	42	11.83	2.36	0,493
		Erkek	58	12.31	2.43	
		Toplam	100	12.11	2.40	
	Görme Engelli Değil	Kız	53	12.98	1.80	
		Erkek	47	13.04	1.82	
		Toplam	100	13.01	1.80	
	Toplam	Kız	95	12.47	2.13	
		Erkek	105	12.64	2.20	
		Toplam	200	12.56	2.16	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) yeniliklere açık olma puanlarının engel durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 42

AYÖ Riskleri Öngörme Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Riskleri Öngörme	Görme Engelli	Kız	42	11.12	2.36	0,511
		Erkek	58	11.91	2.56	
		Toplam	100	11.58	2.50	
	Görme Engelli Değil	Kız	53	11.79	2.16	
		Erkek	47	12.15	2.20	
		Toplam	100	11.96	2.17	
	Toplam	Kız	95	11.49	2.26	
		Erkek	105	12.02	2.40	
		Toplam	200	11.77	2.34	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) riskleri öngörme puanlarının engel durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 43

AYÖ Sosyal Yeterlik Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Yeterlik	Görme Engelli	Kız	42	12.62	1.95	0,329
		Erkek	58	13.09	2.24	
		Toplam	100	12.89	2.13	
	Görme Engelli Değil	Kız	53	13.58	1.66	
		Erkek	47	13.53	1.46	
		Toplam	100	13.56	1.56	
	Toplam	Kız	95	13.16	1.85	
		Erkek	105	13.29	1.94	
		Toplam	200	13.23	1.89	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal yeterlik puanlarının engel durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 44

AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
AYÖ Toplam	Görme Engelli	Kız	42	134.40	21.38	0,348
		Erkek	58	140.66	21.66	
		Toplam	100	138.03	21.66	
	Görme Engelli Değil	Kız	53	143.55	15.36	
		Erkek	47	144.81	14.78	
		Toplam	100	144.14	15.03	
	Toplam	Kız	95	139.51	18.73	
		Erkek	105	142.51	18.92	
		Toplam	200	141.09	18.84	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) toplam puanlarının engel durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.2.5. Ailedeki Engel Karşılaştırmaları

Aşağıda Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) alt boyutları ve toplam puanlarının engel durumu ve ailede başka engeli olan değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan genel lineer model analizi yani iki-yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Tablo 45

AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Başka Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Ailede Engeli Olan	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
İyimserlik-Yaşama Bağlılık	Görme Engelli	Var	26	15.54	3.24	0,205
		Yok	74	16.82	3.05	
		Toplam	100	16.49	3.13	
	Görme Engelli Değil	Var	4	17.75	1.89	
		Yok	96	17.07	2.39	
		Toplam	100	17.10	2.36	
	Toplam	Var	30	15.83	3.16	
		Yok	170	16.96	2.69	
		Toplam	200	16.80	2.79	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) iyimserlik-yaşama bağlılık puanlarının engel durumu ve ailede engeli olan değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 46

AYÖ Mücadelecilik Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Başka Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Ailede Engeli Olan	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Mücadelecilik	Görme Engelli	Var	26	39.46	7.29	0,939
		Yok	74	42.12	7.32	
		Toplam	100	41.43	7.37	
	Görme Engelli Değil	Var	4	40.50	11.27	
		Yok	96	42.89	5.03	
		Toplam	100	42.79	5.33	
	Toplam	Var	30	39.60	7.69	
		Yok	170	42.55	6.13	
		Toplam	200	42.11	6.45	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) mücadelecilik puanlarının engel durumu ve ailede engeli olan değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 47

AYÖ Öz-Yetkinlik Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Başka Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Ailede Engeli Olan	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Öz-Yetkinlik	Görme Engelli	Var	26	15.00	3.21	0,256
		Yok	74	16.18	2.71	
		Toplam	100	15.87	2.88	
	Görme Engelli Değil	Var	4	16.75	1.71	
		Yok	96	16.26	2.39	
		Toplam	100	16.28	2.36	
	Toplam	Var	30	15.23	3.09	
		Yok	170	16.22	2.52	
		Toplam	200	16.08	2.63	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) öz-yetkinlik puanlarının engel durumu ve ailede engeli olan değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 48

AYÖ Sosyal Destek Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Başka Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Ailede Engeli Olan	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Destek	Görme Engelli	Var	26	15.50	4.21	0,869
		Yok	74	16.12	3.17	
		Toplam	100	15.96	3.46	
	Görme Engelli Değil	Var	4	16.75	4.57	
		Yok	96	17.08	2.69	
		Toplam	100	17.07	2.76	
	Toplam	Var	30	15.67	4.20	
		Yok	170	16.66	2.94	
		Toplam	200	16.52	3.17	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal destek puanlarının engel durumu ve ailede engeli olan değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 49

AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Başka Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Ailede Engeli Olan	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Başarıya-Amaca Güdülenme	Görme Engelli	Var	26	11.23	2.32	0,936
		Yok	74	11.95	2.13	
		Toplam	100	11.76	2.19	
	Görme Engelli Değil	Var	4	12.00	3.37	
		Yok	96	12.63	1.75	
		Toplam	100	12.60	1.82	
	Toplam	Var	30	11.33	2.43	
		Yok	170	12.33	1.95	
		Toplam	200	12.18	2.05	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) başarıya-amaca güdülenme puanlarının engel durumu ve ailede engeli olan değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 50

AYÖ Yeniliklere Açık Olma Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Başka Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Ailede Engeli Olan	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Yeniliklere Açık Olma	Görme Engelli	Var	26	11.27	2.66	0,106
		Yok	74	12.41	2.24	
		Toplam	100	12.11	2.40	
	Görme Engelli Değil	Var	4	13.75	1.89	
		Yok	96	12.98	1.80	
		Toplam	100	13.01	1.80	
	Toplam	Var	30	11.60	2.69	
		Yok	170	12.73	2.02	
		Toplam	200	12.56	2.16	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) yeniliklere açık olma puanlarının engel durumu ve ailede engeli olan değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 51

AYÖ Riskleri Öngörme Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Başka Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Ailede Engeli Olan	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Riskleri Öngörme	Görme Engelli	Var	26	11.38	2.56	0,448
		Yok	74	11.65	2.49	
		Toplam	100	11.58	2.50	
	Görme Engelli Değil	Var	4	10.75	3.30	
		Yok	96	12.01	2.13	
		Toplam	100	11.96	2.17	
	Toplam	Var	30	11.30	2.61	
		Yok	170	11.85	2.29	
		Toplam	200	11.77	2.34	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) riskleri öngörme puanlarının engel durumu ve ailede engeli olan değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 52

AYÖ Sosyal Yeterlik Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Başka Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Ailede Engeli Olan	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Yeterlik	Görme Engelli	Var	26	12.27	2.05	0,080
		Yok	74	13.11	2.12	
		Toplam	100	12.89	2.13	
	Görme Engelli Değil	Var	4	14.50	1.00	
		Yok	96	13.52	1.57	
		Toplam	100	13.56	1.56	
	Toplam	Var	30	12.57	2.08	
		Yok	170	13.34	1.84	
		Toplam	200	13.23	1.89	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal yeterlik puanlarının engel durumu ve ailede engeli olan değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 53

AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Ailede Başka Engeli Olan Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Ailede Engeli Olan	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
AYÖ Toplam	Görme Engelli	Var	26	131.62	21.69	0,519
		Yok	74	140.28	21.34	
		Toplam	100	138.03	21.66	
	Görme Engelli Değil	Var	4	142.25	28.02	
		Yok	96	144.22	14.50	
		Toplam	100	144.14	15.03	
	Toplam	Var	30	133.03	22.37	
		Yok	170	142.51	17.85	
		Toplam	200	141.09	18.84	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) toplam puanlarının engel durumu ve ailede engeli olan değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.2.6. Anne-Babanın Birlikteliği Karşılaştırmaları

Aşağıda Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) alt boyutları ve toplam puanlarının engel durumu ve anne-babanın birlikteliği değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan genel lineer model analizi yani iki-yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Tablo 54

AYÖ İyimserlik-Yaşama Bağlılık Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Anne-Baba Birlikteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
İyimserlik-Yaşama Bağlılık	Görme Engelli	Evet	94	16.47	3.06	0,450
		Hayır	6	16.83	4.54	
		Toplam	100	16.49	3.13	
	Görme Engelli Değil	Evet	95	17.15	2.34	
		Hayır	5	16.20	2.95	
		Toplam	100	17.10	2.36	
	Toplam	Evet	189	16.81	2.73	
		Hayır	11	16.55	3.72	
		Toplam	200	16.80	2.79	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) iyimserlik-yaşama bağlılık puanlarının engel durumu ve anne-babanın birlikteliği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 55

AYÖ Mücadelecilik Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Anne-Baba Birlikteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Mücadelecilik	Görme Engelli	Evet	94	41.37	7.28	0,583
		Hayır	6	42.33	9.37	
		Toplam	100	41.43	7.37	
	Görme Engelli Değil	Evet	95	42.63	5.35	
		Hayır	5	45.80	4.38	
		Toplam	100	42.79	5.33	
	Toplam	Evet	189	42.01	6.40	
		Hayır	11	43.91	7.41	
		Toplam	200	42.11	6.45	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) mücadelecilik puanlarının engel durumu ve anne-babanın birlikteliği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 56

AYÖ Öz-Yetkinlik Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Anne-Baba Birlikteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Öz-Yetkinlik	Görme Engelli	Evet	94	15.88	2.83	0,962
		Hayır	6	15.67	3.83	
		Toplam	100	15.87	2.88	
	Görme Engelli Değil	Evet	95	16.29	2.26	
		Hayır	5	16.00	4.12	
		Toplam	100	16.28	2.36	
	Toplam	Evet	189	16.09	2.56	
		Hayır	11	15.82	3.76	
		Toplam	200	16.08	2.63	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) öz-yetkinlik puanlarının engel durumu ve anne-babanın birlikteliği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 57

AYÖ Sosyal Destek Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Anne-Baba Birlikteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Destek	Görme Engelli	Evet	94	15.96	3.39	0,876
		Hayır	6	16.00	4.69	
		Toplam	100	15.96	3.46	
	Görme Engelli Değil	Evet	95	17.05	2.77	
		Hayır	5	17.40	2.70	
		Toplam	100	17.07	2.76	
	Toplam	Evet	189	16.51	3.14	
		Hayır	11	16.64	3.80	
		Toplam	200	16.52	3.17	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal destek puanlarının engel durumu ve anne-babanın birlikteliği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 58

AYÖ Başarıya-Amaca Güdülenme Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Anne-Baba Birlikteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Başarıya-Amaca Güdülenme	Görme Engelli	Evet	94	11.74	2.14	0,840
		Hayır	6	12.00	3.03	
		Toplam	100	11.76	2.19	
	Görme Engelli Değil	Evet	95	12.60	1.81	
		Hayır	5	12.60	2.30	
		Toplam	100	12.60	1.82	
	Toplam	Evet	189	12.17	2.02	
		Hayır	11	12.27	2.61	
		Toplam	200	12.18	2.05	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) başarıya-amaca güdülenme puanlarının engel durumu ve anne-babanın birlikteliği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 59

AYÖ Yeniliklere Açık Olma Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Anne-Baba Birlikteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Yeniliklere Açık Olma	Görme Engelli	Evet	94	12.12	2.32	0,578
		Hayır	6	12.00	3.69	
		Toplam	100	12.11	2.40	
	Görme Engelli Değil	Evet	95	12.98	1.81	
		Hayır	5	13.60	1.67	
		Toplam	100	13.01	1.80	
	Toplam	Evet	189	12.55	2.12	
		Hayır	11	12.73	2.94	
		Toplam	200	12.56	2.16	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) yeniliklere açık olma puanlarının engel durumu ve anne-babanın birlikteliği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 60

AYÖ Riskleri Öngörme Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Anne-Baba Birlikteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Riskleri Öngörme	Görme Engelli	Evet	94	11.57	2.45	0,589
		Hayır	6	11.67	3.44	
		Toplam	100	11.58	2.50	
	Görme Engelli Değil	Evet	95	11.92	2.20	
		Hayır	5	12.80	1.48	
		Toplam	100	11.96	2.17	
	Toplam	Evet	189	11.75	2.33	
		Hayır	11	12.18	2.68	
		Toplam	200	11.77	2.34	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) riskleri öngörme puanlarının engel durumu ve anne-babanın birlikteliği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 61

AYÖ Sosyal Yeterlik Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Anne-Baba Birlikteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
Sosyal Yeterlik	Görme Engelli	Evet	94	12.93	2.12	0,366
		Hayır	6	12.33	2.34	
		Toplam	100	12.89	2.13	
	Görme Engelli Değil	Evet	95	13.54	1.57	
		Hayır	5	14.00	1.41	
		Toplam	100	13.56	1.56	
	Toplam	Evet	189	13.23	1.88	
		Hayır	11	13.09	2.07	
		Toplam	200	13.23	1.89	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sosyal yeterlik puanlarının engel durumu ve anne-babanın birlikteliği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 62

AYÖ Toplam Puanlarının Engel Durumu ve Anne-Babanın Birlikteliği Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Genelleştirilmiş Lineer Model Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Engel Durumu	Anne-Baba Birlikteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	P değeri
AYÖ Toplam	Görme Engelli	Evet	94	138.00	20.95	0,774
		Hayır	6	138.50	33.48	
		Toplam	100	138.03	21.66	
	Görme Engelli Değil	Evet	95	143.95	14.95	
		Hayır	5	147.80	17.89	
		Toplam	100	144.14	15.03	
	Toplam	Evet	189	140.99	18.38	
		Hayır	11	142.73	26.68	
		Toplam	200	141.09	18.84	

Tabloda görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) toplam puanlarının engel durumu ve anne-babanın birlikteliği değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan genelleştirilmiş lineer model analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

BÖLÜM V

SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde, elde edilen bulgulara yönelik birtakım sonuçlara ulaşılmış ve bu sonuçlara dair yorum ve öneriler ifade edilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, görme engelli ve görme engelli olmayan öğrenci annelerinin demografik özelliklerini saptamak ve annelerinin yılmazlık düzeylerini belirlemek amacıyla oluşturulmuştur.

Çalışmamızda, katılımcı annelerin 3'ü (%1,5) 25 yaş ve altı yaş grubunda, 85'i (%42,5) 26-35 yaş grubunda 98'i de (%49,0) 36-45 yaş grubunda, 14'ü de (%7,0) 46 yaş ve üstü yaş grubunda yer almaktadır. Genel olarak genç bir anne profilinden bahsetmek mümkündür.

Araştırmada, annelerin yaş değişkenine göre yılmazlık özellikleri incelendiğinde, yılmazlığın hiçbir alt boyutu açısından, yaşa göre farklılık görülmemiştir. Farklılığın görülmemesi olumlu bir sonuç olarak gözükse de Kaner ve Bayraklı (2009) çalışmalarında engelli çocuğun bakımının sürekli olması, sürekli bakıma ve sürekli ilgiye ihtiyaç duymaları, sosyal destek ve etkili başa çıkma stratejilerinin yetersizliği, eğitimsel yerleştirme ile ilgili güçlükler, duyulan kaygı, annelerin karşılaştığı zorluklar arasında yer aldığını belirtmektedirler. Bu ifadelerden hareketle, araştırma grubunda yaş değişkenine göre, yılmazlık durumlarında değişiklik görülmemesi annelerin birtakım süreçlerden geçmedikleri veya geçeceklerine yönelik bir durumdan söz etmek mümkün olabilir. Buna göre, anneler ileriki yıllarında yılmazlık durumlarıyla ilgili birçok faktörlerle karşı karşıya gelebilir. Bu faktörler görme engelli çocuğu olan ve olmayan annelerde farklılık gösterebileceği gibi göstermeyebilir de. Buna göre, bunlar, çocuklarının fiziksel

gelişimleriyle ilgili olabilir, çocuklarının ergenlik dönemleriyle ilgili olabilir veya buna benzer birçok farklı etmenlerden olabilir.

Katılımcı annelerin, 5'i (%2,5) okur-yazar olmadığını, 1'i (%0,5) okuryazar olduğunu, 55'i (%27,5) ilkokul mezunu olduğunu, 25'i (%12,5) ortaokul mezunu olduğunu, 60'ı (%30,0) lise mezunu olduğunu, 13'ü (%6,5) yüksekokul mezunu olduğunu, 35'i de (17,5) lisans mezunu yani Üniversite mezunu olduğu 6'sı da (%3,0) lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarına karşı daha olumlu, destekleyici davranışlar sergilemeleri ve eğitim durumlarından sağladıkları kazançlarına göre sonuçların olumlu olması beklenmektedir. Çalışmamızda, görme engelli çocuğu olan annelerinin görme engelli çocuğu olmayanlara göre yılmazlık düzeylerinin düşük seviyede olması beklenmiştir. Fakat bu çalışmada, söz konusu annelerin, eğitim durumlarına göre, yılmazlığın hiçbir alt boyutunda farklılık bulunmadığı yapılan analizlerde görülmektedir. Kumbasar (2006) çalışmasında işitme engelli ve engelli olmayan annelerin, eğitim durumlarına göre yılmazlık düzeylerinin hiçbir alt boyutunda farklılık bulunmadığını çalışmasında belirtmektedir. Bu durumdan hareketle, annelerin, anne yılmazlık ölçeğine verdikleri cevaplara eğitimli birer kişiler olarak kendilerini doğru bir şekilde ifade ettikleri ve literatürde yer alan çalışmalarla ilgili tutarlığı olduğu da görülmektedir. Aynı zamanda, bunun nedeninin örneklem yapısından da kaynaklandığı öne sürülebilir

Araştırmada, katılımcı annelerin 24'ü (%12.0) düşük gelirli olduğu, 170'i (%85.0) orta gelirli olduğu ve 6'sı (%3.0) yüksek gelirli olduğunu görülmektedir. Araştırmada, annelerin aylık gelir durumlarına göre, yılmazlığın hiçbir alt boyutunda farklılık bulunmamıştır. Gelir düzeyi yüksek olan ailelerin, ekonomik açıdan daha rahat olmaları, hayat standartlarının yüksek olması sebebiyle sosyal ağlarını daha büyük bir çerçevede tutmaları bu sayede yılmazlığın alt boyutlarından olumlu yönde etkilendikleri söylenebilir. Görgü (2005), engelli çocuğu olan ebeveynlerin çalışma durumunun algıladıkları sosyal destek üzerinde etkili olduğu yapmış olduğu çalışmada belirtmektedir. Görme engelli çocuğu olan ve görme engelli çocuğu olamayan annelerin aylık gelir durumlarına göre de, sosyal destek üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu durum literatürle tutarsızlık göstermektedir. Bunun nedeninin örneklem yapısından kaynaklandığı öne sürülebilir. Upadhyaya ve Havalappanavar (2008) çalışmalarında, gelir seviyesinin düşük olması engel dolayısıyla giderin fazla olduğu ailelerde önemli bir etken olduğunu belirtmektedir. Engelin fiziksel ya da zihinsel olmasının gelir düzeyi üzerinde farklılaşma yarattığını belirtmektedirler. Bu araştırmada, söz konusu annelerin gelir durumuna

bakıldığında, görme engelli çocuğu olan annelerin %41'nin orta gelirli ve görme engelli çocuğu olmayan annelerinde %44'nün orta gelirli olduğunu demografik verilerde görünmektedir. Bu durumdan hareketle, görme engelli çocuğu olan ve görme engelli çocuğu olmayan annelerin verilerinde anlamlı farklılığın bulunmaması hem sosyo-ekonomik durumları açısından hem de kendi içinde de tutarlı olduğunu göstermektedir.

Araştırmada, katılımcı annelerin çocuklarının 95'i (%47,5) kız, 105'i de (%52,5) erkek olduğu görülmektedir. Araştırmada annelerin yaş değişkenine göre, yılmazlığın alt boyutu olan sosyal destek puanlarının, engel durumu ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Buna göre; görme engelli çocuğu olan annelerin, AYÖ alt boyutlarından sosyal destek puanlarının, erkek çocukların ($\overline{X} = 16{,}48$), kız çocuklara ($\overline{X} = 15{,}24$) göre daha yüksek çıkmıştır. Görme engelli çocuğu olmayan annelerin, AYÖ alt boyutlarından sosyal destek puanlarının, kız çocukların ($\overline{X} = 17{,}36$), erkek çocuklara ($\overline{X} = 16{,}74$) göre daha yüksek çıkmıştır. Kumbasar (2016) çalışmasında, işitme engelli çocuğu olan ve olmayan annelerin çocuklarının cinsiyetlerine göre, sosyal destek puanları açısından farklılık olmadığını belirtmemektedir. Bu durumun, işitme engelli çocuğu olan ve olmayan annelerin, görme engelli çocuğu olan ve olmayan annelere göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Kadı'da (2016), çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan anneler ile yapmış olduğu çalışmasında, ebeveyn cinsiyeti ve çoklu yetersizliğe sahip çocuğun engel türü değişkenlerinin genel yılmazlık düzeylerinde bir etkisi olmadığı belirtmektedir. Bu durumdan hareketle, görme engelli çocuğu olan ve olmayan annelerin kız ve erkek çocukları arasındaki farklılığın çocuk yetiştirme, koruma ve tutumu olarak görülebilir.

Kağıtçıbaşı (1999); Özben ve Argun (2002), tutumu, bireyin düşünce, duygu ve davranışlarını organize eden psikolojik hazırlık durumu olarak ifade etmektedirler. Görme engelli çocuğu olan ve olmayan anneler çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamak ve onları çevreden gelebilecek tehlikelere karşı mümkün olduğu kadar korumak gibi temel bir görevi vardır. Koruma güdüsü de bu görevlerin temelindedir. Fakat bazı görme engelli çocuğu olan anneler korumayı, çocuklarının onlara muhtaç olduğu şekliyle algıladıklarından daha çok sürekli olarak onlara karşı müdahaleci ve korumacı davranmaktadırlar (Aydın, 2002). Bu tutum daha çok anne çocuk ilişkisinde görülmektedir. Anne, kendi duygusal yalnızlığını gidermek için çocuğu üzerinde aşırı korumacı davranmaktadır (Yavuzer, 2006). Görme engelli çocuğu olmayan annelerin bu

tutumu çocuğun bazen şımarık, asi, dik başlı bazen de bağımlı ve çekingen olmasına yol açar (Ekşi, 1990).

Annelerin çocukları görme engelli olsun ya da olmasın her ailenin çocuklarının insanlar tarafından parmakla gösterdiği, yüksek düzeyde başarılı bireyler olmaları yönünde beklentileri vardır (Aydın, 2002). Ailenin hedefi yüksek olduğu için kendinin ve çocuğunun mükemmel olamama korkusu onları endişeli ve aşırı korumacı tavırlar sergilemeye yönlendirir (Flett ve Hewitt, 2002). Bu anne-babaların kendileri zor şartlarda yetişerek sosyo-ekonomik yönden iyi düzeye gelmiş insanlardır. Bazıları da kendilerinin ulaşamadıkları yerlere çocuklarının ulaşmasını istedikleri için kolaylıkla memnun olmazlar. Çocuklarının yedikleri, içtikleri, arkadaşları sürekli olarak onların kontrolündedir ve bunlara müdahaleci davranırlar (Aydın, 2002). Bundan dolayı da annelerin, AYÖ alt boyutlarından soysal destek puanlarına göre, görme engelli erkek çocuğu olan annelerin görme engelli erkek çocuğu olmayan annelere göre yılmazlık özelliklerinin daha baskın olduğu ve görme engelli kız çocuğu olmayan annelerin göreme engelli kız çocuğu olanlara göre, yılmazlık özelliklerinin daha baskın olmasına sebep olmuş olabilir.

Araştırmanın devamında, katılımcı annelerin 30'u (%15,0) ailede başka bir engellinin bulunduğunu, 170'i ise (%85,0) ailede başka bir engellinin bulunmadığı belirtikleri görülmektedir. Araştırmada görme engelli çocuğu olan annelerin, ailelerinde 26'nın (% 13.0) başka engelli birinin olduğu, görme engelli çocuğu olmayan annelerin 4'nün de (%2) ailede başka bir engellinin olduğunu belirtikleri görülmektedir. Araştırmada ailede başka engelli birinin bulunup bulunmamasına göre, yılmazlığın hiçbir alt boyutunda farklılık bulunmamıştır. Randolph (2003) araştırmasında, ebeveynlerin, engelli kişi ile beraber yaşam boyu sürecek sorumlulukları olduğunu ve bu sorumluluklarının giderek arttığını bunun da depresyon ve işlevsellik süreçlerini olumsuz etkilediğini ifade etmektedir. Bu ifadeden hareketle, evde başka engellinin daha bulunmasının yaşama yönelik negatif bir etki sahibi olduğu söylemek mümkündür. Araştırmanın bulguları, literatürde engelli çocuğu olan annelerin yılmazlık özelliklerini inceleyen araştırmalara göre farklılık göstermektedir. Örneğin, Deaux ve Ark. (2002) ailede engelli bireyin annenin sahip olduğu özgüven ve yaşam kalitesinde doğrudan etki ettiğini belirtmektedirler. Bu ifadeden hareketle, engelli kişinin annenin ailesi tarafında olup olmadığı veya eşlerinin ailesi tarafında olup olmadığı ya da annenin çocuğu dışında başka bir engelli kişiye bakmak zorunda olup olmadığı durumu araştırmaya dâhil edilebilir. Böylece araştırmaya farklı bir

boyut daha dâhil edilerek annelerin yılmazlık durumlarında farklı sonuçlarında bulunması ihtimaldir.

Son olarak araştırmada katılımcı annelerin, 189'u (%94,5) anne-babanın birlikte olduğunu, 11'i ise (%5,5) anne-babanın ayrı olduğu şeklinde belirtikleri görülmektedir. Bu araştırmada, görme engelli çocuğu olan ve olmayan annelerin yılmazlık düzeyinin hiçbir alt boyutu açısından farklılıklar bulunmamıştır. Boşanmış bir aileye sahip olmak eşlerin yaşantılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Boşanma süreci ve boşanmadan sonraki süreç eşlerin ve çocukların yaşantılarını ve gelişimlerini olumuz yönde etkilemektedir (Wills, Blechman ve McNamara, 1996). Yörükoğlu (2000), boşanmanın, eşler için mutsuz bir evlilikten çıkış olduğunu, fakat aile bireyleri açısından özellikle travmatik bir süreç olduğunu vurgulamıştır. Özcan (2005) tarafından yapılan bir araştırmada, lise öğrencilerinin sahip oldukları yılmazlık özellikleri ve koruyucu etmenler, ailelerinin birliktelik-boşanmışlık durumuna ve öğrencilerin cinsiyetleri gibi değişkenlere göre karşılaştırma yapılmıştır. Özcan'ın bu araştırmasında, örneklem grubunun 70'i anne-babası ayrı olan, 82'si anne-babası birlikte yaşayan olmak üzere, toplamda 152 öğrenciden oluşturulmuştur. Bizim çalışmamızda ise, annelerin sadece 11'i (%5.5) boşanmış olduklarını görülmektedir. Görme engelli çocuğu olan annelerin 6'sı (%3.0) boşanmış olduğunu, görme engelli çocuğu olmayan annelerin 5'i (%2.5) boşanmış olduklarını görülmektedir. Bu durumdan hareketle, sonuçların farklı çıkmaması olumlu olsa da, bizim araştırmamıza daha fazla anne ve boşanmış ebeveyn dâhil edilirse sonuçların farklı çıkması ihtimaldir.

Literatüre bakıldığında araştırmanın sonuçlarının literatürle uyumlu olan sonuçlar ortaya çıkardığını aynı zamanda kendi içinde de tutarlı olduğu görülebilir. Literatür çalışmalarında engelli çocuğu olan ve olmayan annelerin arasında yılmazlık çalımlarının birçok alt boyutlarında farklılıklar çıktığı görülmektedir. Bu çalışma görme engelli çocuğu olan ve olmayan anneleri kıyasladığından böyle bir durumdan söz etmek mümkün değildir. Görme engelli çocuğu olan annelerin karşılaştıkları zorluklar ile farklı engel türünden etkilenmiş çocuğu olan annelerin karşılaştıkları zorluklar farklılık gösterebilir.

Bunu en son olarak Kadı (2016) ve Kumbasar (2016), gerçekleştirmiş olduğu çalışmalarında belirtmektedirler. Kadı (2016), çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan anneler ile Anne Yılmazlık Ölçeğini gerçekleştirmiştir. Bu çalışma sonucunda AYÖ alt boyutlarından Mücadelecilik alt boyutunda anlamlı farklılıklar bulunduğunu çalışmasında belirtmektedir. Bu farklılıklar; işitme ve zihinsel engelli çocuğu olan annelerin görme ve

fiziksel engelli çocuğu olan annelere göre Mücadelecilik alt boyutunda analizlerin daha yüksek çıktığından daha yılmaz özelliklere sahip olduğu şeklinde belirtilmiştir. Kumbasar ise (2016), işitme engelli ve engelli olmayan çocuğu olan ailelerde sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin incelenme çalışması sonucunda, işitme engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği, işitme engelli çocuğu olan ebeveynlerin normal çocuğu olan ebeveynlere göre sosyal destek algısı ve yılmazlık düzeylerinin anlamlı ölçüde daha düşük ve tükenmişlik düzeylerinin anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, görme engelli çocuğu olan anneler ve görme engelli çocuğu olmayan anneler, çocuklarını hane içi ve dışındaki her türlü ihtiyacından ve bakımından sorumlu olan en önemli aile üyelerinden biridir (Thompson, Gill, Burbach, Keith, ve Kinney, 1993). Buradan hareketle diğer tüm faktörlerden bağımsız olarak sosyal destek puanlarının annelerin yılmazlık düzeyleri üzerinde etki sahibi olduğu görülmüştür. Burada sosyal destek düzeyinin önem kazanmış olması, literatür ile uyumlu olduğu da görülmektedir.

6.1. Öneriler

Bu çalışmanın bulgularına dayanarak çocukları görme engelli olsun ya da görme engelli olmasın farklı zorluk durumlarıyla karşılaşan annelerin yılmazlığını arttırmaya ve ileri araştırmalara yönelik çeşitli önerilerde bulunulabilir.

6.1.1. Annelerde Yılmazlığın Arttırılmasına Yönelik Öneriler

Çalışmanın bulguları, annelerin yılmazlıklarının arttırılması için en önemli faktörlerin sosyal destek olduğunu göstermektedir. Yaşanan her türlü sıkıntıyla yola çıkabilme adına aşağıdaki faktörlere dikkat edilebilir.

1- Ebeveynlerin çocukları görme engelli olsun ya da olmasın, annelerin yaşadıkları zorluklar ve problemler çözümlenebilir olması için eğitim programlarının sağlanması çok önemli olacaktır.
2- Annelerin ihtiyacı olan sosyal desteğin karşılanabilecek olması çok önemlidir. Sosyal desteğin çeşitleri olarak; Maddi Destek, Duygusal Destek ve Bilişsel Destek bakımından bu kaynaklara ulaşılabilir ve karşılanabilir olmaları gerekmektedir.

3- Annelerin kendilerini ifade edebilecekleri kurum ve kuruluşların hem ulaşılabilir olması hem de annelerin ihtiyacına yönelik cevap verebilecek nitelikte olması önemlidir.
4- Görme engelli çocuğu olan ve olmayan annelerin yılmaz özellikleri belirlenirken risk faktörleri belirlenip bu faktörlere yönelik nedenler çözüme kavuşturulursa annelerin hissettikleri yılmazlık düzeylerinde artış göstereceği düşünülmektedir.
5- Görme engelli çocuğu olan ve olmayan annelerin yılmaz özellikleri tespit edilerek güçlü yanları geliştirilebilir. Ayrıca bu özelliklerini diğer görme engelli çocuğu olan ve olmayan annelerle paylaşacak ortamlar yaratılarak örnek teşkil etmesi sağlanabilir.

6.1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve İleri Araştırmalara İlişkin Öneriler

Bu çalışma, görme engelli olan ve olmayan öğrenci annelerin, sosyo-demografik bilgiler değişkenleri ile anne yılmazlık ölçeğini (AYÖ) test eden ilk çalışmadır. Ancak her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları vardır.

1- Bilindiği üzere, Anne Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) sadece annelerin bildirimlerine dayalı ölçme aracı olarak geliştirilmiş ve annelerden alınan bilgilerin toplanması araştırmanın birinci sınırlılığımızdır. Çalışmamızda, aile üyelerinin (anne dışında) verdiği cevaplar anket dışında tutulmuştur. Bu yüzden ileriki çalışmalarda, aile üyelerinin bildirimleri çalışmalarda güvenirliği artırabilir.
2- Bu çalışmada, ilkokulda öğrenim gören, görme engelli çocuğu olan ve görme engelli çocuğu olmayan anneler araştırma konusu olmuştur. İleri araştırmalarda, farklı eğitim ortamlarında öğrenim gören (özel eğitim sınıfı, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, kaynaştırma okulları, eğitim uygulama okulları, özel kolejler vb.) farklı engel gruplarındaki öğrenci annelerinin veya aile bireylerinin araştırma grupları olarak ele alınması alanyazını zenginleştireceği düşünülmektedir.
3- Çalışma, Ankara ili sınırları içinde yer alan görme engelliler okullarındaki öğrencilerin sayısı kadar çocuğu olan anneleri temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Fakat ilerleyen eğitim ve öğretim dönemlerinde, Ankara ilinde görme engelli ilkokullarında öğrenci sayısı artabileceği ya da azalabileceğinden çalışma sonuçlarının değişkenlik göstermesi ihtimaldir.
4- Alan yazın incelendiğinde, yılmazlıkla ilgili sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmaktadır. Fakat yılmazlıkla ilgili araştırmalara bakıldığında sadece annelerin değil babalarında yılmazlıklarıyla ilgili sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu sebepten dolayı,

babalarında yılmazlıklarına yönelik çalışmalar alanyazını zenginleştireceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Akkök, F. (2003). *Bayan perşembeler*. (2) İstanbul: Özgür.

Ataman, A. (2003). Özel eğitime muhtaç olmanın nedenleri. (ed. A. Ataman) *Özel eğitime giriş Ankara*: Gündüz Eğitim, s.9-50.

Aydın, B. (2002). *Gelişim psikolojisi*. İstanbul: SFN Baskı.

Bahar A., Bahar G., Savaş H. ve Parlar S. (2009). Engelli çocukların annelerinin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile stresle basa çıkma tarzlarının belirlenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, *4*(11) 97-112.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*: *A social cognitive theory*. englewood cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy*. New York: Freeman.

Bauman, S. (2004). *Parents of children with mental retardation: Coping mechanisms and support needs*. Doktora Tezi, The Aculty of The Graduate School of The University of Maryland, USA.

Bayraklı, H. (2010). *Zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip annelerde yılmazlığa etki eden değişkenlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Benard, B. (1991). Fostering resiliency in kids: protective factors in the family, school, and community. *Portland OR: North West Regional Educational Laboratory.*

Benard, B. (2004). *Resiliency what we have learned.* San Francisco: West Ed.

Bilal, E. ve Dağ, G. (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stresi stresle basa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, *12*(2), 56-68.

Bissonnette, M. (1998). *Optimism, hardiness, and resiliency: A review of the literature prepared for the child and family partnership project.* Retrieved on April 2008 at EBSCO HOST database.

Bulut I. (1990). *Aile değerlendirme ölçeği* (ADÖ). Ankara.

Dayıoğlu, B. (2008). *Resilience ın university entrance examination applicants: the role of learned resourcefulness, percieved social support and gender*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Deaux K. ve ark. (2002). Children of mothers with ıntellectual disability: stigma, mother–child relationship and self-esteem. *Journal of applied research in ıntellectual disabilities*, (15), 297–313

Demirbaş, N. (2010). *Yaşamda anlam ve yılmazlık*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Doğru, S. ve Arslan, E. (2008). Engelli çocuğu olan annelerin kaygı düzeyleri ile durumluk kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. Selçuk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 543–554.

Duygun, T. ve Sezgin, N. (2003). Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, *18*(52), 37-52.

Echterling, L. G., Presbury, J. and McKee, J. E. (2005). *Crisis ıntervention: Promoting resilience and resolution in troubled times*. USA: Pearson Merril Prentice Hall.

Ekşi, A. (1990). *Çocuk-genç ve ana-babalar*. İstanbul: Bilgi. ss 1-68.

Eminağaoğlu, N. (2006). *Güç koşullarda yaşayan sokak çocuklarında dayanıklılık (Sağlamlık)*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ergin, D. E. (1995), Ölçeklerde geçerlik ve güvenirlilik. *M.Ü. A.E.F. Eğitim Bilimleri Dergisi*, *7*(1), 17-32.

Fennell, E.B. ve Dikel, T.N. (2001). Cognitive and neuropsychological functioning in children with cerebral palsy. *J. Child Neurol*, (16), 58-63.

Flett, G. L. and Hewitt, P. L. (2002). Perfectionaism and maladjustment: An overview of theoretical, definitional, and treatment ıssues. Perfectionism: Theory, research and treatment, Washington: *American Psychological Association*.

Folkman, S. and Lazarus, R.S. (1985). If it changes it must be a process: study of emotion and coping during the three stages of a college examination. *Journal of Personality and Social Psychology, 48*(1), 150-170.

Gardner, J. and Harmon, T. (2002). Exploring resilience from a parent's perspective: A qualitative study of six resilient mothers of children with an intellectual disability. *Australian Social Work, 55*(1), 60-68.

Gizir C. A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk PDR Dergisi*, (28), 113-128.

Gizir, C. A. (2004). *Akademik Sağlamlık: Yoksulluk İçindeki Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Katkıda Bulunan Koruyucu Faktörlerin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Görgü, E. (2005). *3-7 Yaş arası otistik çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Greeff, A. P., Vansteenwengen, M. and Friends (2006). Resiliency in families with a member with a psychological disorder. *The American Journal of Family Therapy*, (34), 285-300

Greene, R. R. and Conrad, N. L. (2002). A social construct. In R. R. Grene (Eds), *Resiliency: An ıntegrated approach to practice, policy and research.* (pp.63-93). Washington, DC: NASW.

Grizenko, N. and Fisher, C. (1992). Review of studies of risk and protective factors for psychopathology in children. *Can J. Psychiatry*, (37), 711-21.

Grotberg, E. H. (1995). The international resilience project*: Research and application*. Retrieved on march 2007 at EBSCO HOST.

Grotberg, E. H. (1997). The international resilience research project. *Annual convention of the ınternational council of psychologists*, Austria.

Güngör, H. C. (2014). Aile yılmazlığı değerlendirme ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish studies – International periodical for the languages, literature and history of Turkish or Turkic, 9*(5), 497-512.

Gürakar L. (1991). *İntihar ve aile işlevselliği*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gürgan, U. (2006). *Grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gürgan, U. (2006a). Yılmazlık ölçeği (YÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. Ankara Üniversitesi, *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 39*(2), 45- 74.

Hatun, O. (2012). *Anne babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları aile işlevlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (İstanbul ili fatih ilçesi örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hawley, D. R. (2000). Clinical implıcations of family resilience. *The American Journal of Family Therapy*, 28, 101-116.

Heiman, T. (2002). Parents of children with disabilities: resilience, coping, and future expectattions. *Journal of developmental and physical disabilities, 14*(2), 159-171.

Hernandez, P., Gangsei, D. and Engastrom, D. (2007). Vicarius resilince: A new concept in work with those who survive trauma. *Family Process, 46*(2), 229- 241.

Irmak, M. (2015). *Matematik öğretmenlerinin yılmazlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Işıkhan, V. (2005). *Engelli çocuğa sahip anne ve babalarda depresyon*. Ankara: Asil.

Kadı, S. (2016). *Çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin yılmazlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1980). Türkiye'de Çocuğun Değeri. Gelişme Ortamı ve Alınması Gereken Önlemler. *Psikoloji*, 10, 26-31.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar* (10. Baskı). İstanbul: Evrim.

Kaner, S. (2004). Engelli çocukları olan anne-babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Araştırma Raporu*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.

Kaner, S. (2009). Aile katılımı ve işbirliği. B. Sucuoğlu (Editör). *Zihin engelliler ve eğitimleri.* Ankara: KÖK, (1) ss. 352-406.

Kaner, S. ve Bayraklı, H. (2009). Engelli ve engelli olmayan çocuklu annelerde yılmazlık, sosyal destek ve stresle başa çıkma becerileri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, *8*(15), 115-133.

Kaner, S. ve Bayraklı, H. (2009a). *Zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuklu annelerde yılmazlık, sosyal destek ve stresle başa çıkma becerileri*. 19. Ulusal özel eğitim kongresi: Bildiri Özetleri. Ankara: Ankara Üniversitesi, 124.

Kaner, S. ve Bayraklı, H. (2010). Anne yılmazlık ölçeğinin psikometrik özellikleri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, *9*(17), 77-94.

Karaırmak, Ö. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk psikolojik danışma ve rehberlik dergisi*, (26), 129-139.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi, kavramlar, ilkeler, teknikler*. İstanbul: Nobel.

Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

Kaya, N.D. (2007). *The role of self-esteem, hope and external factors ın predicting resilience among regional boarding elementary school students.* Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kazak, A. E. (1987). Families with disabled children: Stress and social networks in three samples. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *15*(1), 137-146.

Kazak, A. ve Marvin, R. (1984). Differences, difficulties and adaptation: Stres and social network in families with a handicapped child. *Family relations*, (33), 67-77.

Kumbasar, A. (2016). *İşitme engelli ve engelli olmayan çocuklara sahip ailelerde sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.

Li-Tsang, W.P.C, Yau, M. K. S. and Yuen, H.K. (2001). Success in parenting children with developmental disabilitieis: Some characteristics, attitudes and adaptive copingskills. *The British Journal of DevelopmentalDisabilities*, *47*(93), 61-71.

Luthar, S., Cicchetti, D. and Becker, B. (2000). The construct of resilience: Acritical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*. *71*(3), 543-562.

Mangham, C. (1997). Fostering Children's Resilience. *Journal of Pediatric Nursing*, (12), 21-31.

Masten, A.S. (1994). Resilience in individual development: Successful adaptation despite risk and adversity. In Wang, M. C. and Gordon, G. W. (Eds.). *Educational resilience in inner-city America*, 3-25.

Masten, A.S., Best, K.M., and Garmezy, N. (1990). Resilience and development: contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, (2), 425-444.

McCubbin, L. (2001). Challenges tok definition of resilience. *American psychological assocation*. University of Wisconsin-Madison. (24), 2-19.

Muir, K., Tudball, J. and Robinson, S. (2008). Family resilience where families have a child (0-8 Years) with disability. *Report prepared for the disability policy and research working group*. University of New South Wales, Sydney.

Ooms, T. (1996). Where is the family in comprehensive community ınitiatives for children and families? *Paper prepared by theodora Ooms for the aspen roundtable on comprehensive community ınitiatives for children and families*.

Öğülmüş, S. (2002*). Bir kişilik özelliği olarak yılmazlık*. I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve önleme çalışmaları sempozyumu bildiriler kitabı içinde, ss. 327-340. Ankara: UNICEF.

Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Annelerin kabul red düzeyi ile çocuklarının empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*(22), 23-30.

Özbay, Y. ve Aydoğan, D. (2013). Aile yılmazlığı: Bir engele rağmen birlikte güçlenen aile. *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hakemli Araştırma Dergisi*, *7*(30), 9-24.

Özben, S. ve Argun, Y. (2002). Okul öncesi çocukların anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili değişkenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 18-28.

Özcan, B. (2005). *Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özdamar, K. (2009). *Paket programlar ile istatiksel veri analizleri-1*. (7) Kaan: Ankara.

Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM.

Özsoy, S. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, *3*(9), 69- 77.

Patterson, J. M. (2002). Intergtating family resilience and family stress theory. *Journaln of Marriage and Family*, (64), 349-360.

Patterson, J. M. (2002a). Understanding family resilience. *Journal of clinical psychology*, *58*(3), 233-246.

Randolph, R. (2003) Parents with mental retardation and their children. NRCFCPP. 10 Aralık 2017 tarihinde, http://www.hunter.cuny.edu/socwork/nrcfcpp/downloads/ parents-withmental-retardation-and-their-children.pdf sayfasından erişilmiştir.

Rutter, M. (2006). Implications of resilience concepts for scientific understanding. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094, 1-12. USA: Blac Kwell Publising.

Sağlam, P. (2015). *Eşinden şiddet görüp ilişkisini devam ettiren ve ilişkisini sonlandıran kadınlarda yılmazlık*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Scheier, M. F. and Carver, C. S. (1987). Dispositional optimism and physical well being: The influence of generalized outcome expectancies on health. *Journal of Personality*, *55*(2), 169-210.

Scholz, U., Dona, B.G., Sud, A. and Schwarzer, R., (2002). Is general self-efficacy a universal construct. *European Journal of Psychological Assessment*, *18*(3), 242-251.

Seligman, M. and Darling, R. B. (1989). *Ordinary families, special children: A system approach to childhood disability* (1st ed.). USA: The Guilford.

Shen, C. and Tran, T. V. (2008). Coping with hurricane katrina: Pysychological distress and resilience among african american evacuees. *Journal of Black Psychology*, *20*(5), 1-19.

Shikholeslami, P. (2016). *Üniversite öğrencilerinde yılmazlık ve alçak gönüllülük düzeylerinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Siebert, A. (2008). *Resilience quiz-how resilient are you?* 10 Aralık 2016 tarihinde www.resiliencycenter.com/resiliencyquiz.shtml sayfasından erişilmiştir.

Sipahioğlu, Ö. (2008), *Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Şafak, P. (2005*). Birlikte eğitim ortamındaki görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilere gezici öğretmenlik düzenlemesine göre verilen destek hizmetin etkililiği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Taşdemir, F. (2013). *Görme engelli öğrenci annelerinin yılmazlık özelliklerinin incelenmesi (İstanbul İli Örneği).* Yüksek Lisans Tezi, Yedi Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tekinlap, B. (2001). *The effect of a coping skills training program on the coping skills, hopelessnes and stress levels of mothers of children with autism.* Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinde kendini toparlama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, (35), 297-306.

Thompson, R. J., Gill, K. M., Burbach, D. J., Keith, B. R. and Kinney, T. R. (1993). Psychological adjustment of mothers of children and adolescents with sickle cell disease: The role of stress, coping methods and family functioning. *Journal of Pediatric Psychology*, (18), 549-559.

Tosun, F. (2014). *Evli çiftlerin sahip oldukları değerler, yılmazlık ve çatışma stilleri arasındaki yordayıcı ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Tugade, M. M., Fredrickson, L. B. and Barrett, L. F. (2004). Psychological resilience and positive emotional granularity: Examining the benefits of positive emotions on coping and health. *Boston College Journal of Personality*. (2), 72

Turan, A. (2014). *Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlık düzeyinin algılanan sosyal destek açısından incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Uğur Ş., Toros F., İnanç B. ve Çolakkadıoğlu O. (2004). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri, 7*(1), 42-47

Upadhyaya G. R, Havalappanavar N. B (2008). Stress in parents of the mentally challenged. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 34: 53-55

Usta Y. S. (2014). *Okul öncesi dönem çocuklarda davranış problemlerinin anne-çocuk ve öğretmen çocuk ilişkileri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ünüvar, A. (2012). *Gerçeklik kuramına dayalı psiko-eğitim programının lise öğrencilerinin denetim odağı ve yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Van Riper, M., Ryff, C. and Priadham, K. (1992). Parental and family wellbeing in families of children with down syndrome. *Research in Nursing and Health*, 15, 227-235.

Walsh, F. (2006). Strengthening family resilience (2nd ed.). New York: *Guilford Publications*, *51*(2), 1-14.

Werner, E. and Smith, R.S. (1992). *Overcoming the odds: High-risk children from birth to adulthood.* New York: Cornell.

Wills, T. A. and Clearly, S. D. (1996). How are social support effects mediated. A test with parental support and adolescent substance use. *Journal of personality and social psychology, 71*(5), 937-952.

Yalım, D. (2007). *First year collage adjustment: The role of coping, ego-resiliency, optimism, and gender.* Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yavuzer, H. (1996). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H. (2000). *Anne-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H. (2010). *Anne olmak*. İstanbul: Remzi.

Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür.

.

EKLER

Ek 1. Demografik Bilgiler / Kişisel Bilgi Formu

Sayın Anneler,
Bu çalışmanın amacı, siz annelerin kendi yaşamlarınıza ilişkin değerlendirmelerinizi belirlemektir. Aşağıda bu amaç doğrultusunda hazırlanmış bir soru formu ve anket bulunmaktadır. Anketteki soruların doğru ya da yanlış yanıtları yoktur. Bu nedenle, herkes, farklı yanıtlar verebilir. Önemli olan sizin kendi görüşlerinizi dürüst bir şekilde ifade etmenizdir. Sizden istenen, soru formunu ve anketteki soruları ve ifadeleri okuyup yanıtlamanızdır. Lütfen bütün ifadeleri yanıtlayınız. İfadeleri yanıtlarken lütfen başkalarına danışmayınız.

Yılmaz AVCU

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Özel Eğitim Anabilim Dalı, Görme Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı

SORU FORMU

1- Yaşınız?

- □ 25 ve altı
- □ 25-35
- □ 35-45
- □ 46 ve üzeri

2- Eğitim Durumunuz?

- □ Okur-yazar değil
- □ Okur-yazar
- □ İlkokul mezunu
- □ Ortaokul mezunu
- □ Lise mezunu
- □ Yüksekokul mezunu
- □ Üniversite mezunu
- □ Lisansüstü

3- Ailenizin aylık gelir düzeyi?

□ Düşük □ Orta □ Yüksek

4- Çocuğun cinsiyeti?

□ Kız □ Erkek

5- Çocuğunuzun görme engelli mi?

□ Evet □ Hayır

6- Ailede engeli olan var mı (çocuğunuz dışında)?

□ Evet □ Hayır

7- Anne-baba birlikte mi?

□ Evet □ Hayır

Ek 2. Anne Yılmazlık Ölçeği

Bu ölçek, sizin kendinizle ilgili ne düşündüğünüzü ve ne hissettiğinizi ifade etmeniz içindir. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Bu nedenle, herkes farklı cevaplar verecektir. Önemli olan sizin kendi görüşlerinizi dürüst bir şekilde ifade etmenizdir.

Başka zamanlarda başka türlü hissediyor ve başka türlü düşünüyor olabilirsiniz. Ancak, ifadeleri yanıtlarken şu anda nasıl hissettiğinize göre yanıt veriniz. Gerçekten nasıl hissediyorsanız onu en iyi tanımlayan yanıt seçeneğine çarpı (X) işareti koyunuz. Örneğin, ifade size çok uygunsa (sizi çok iyi tanımlıyorsa) "çok iyi tanımlıyor", ya da hiç uygun değilse (hiç tanımlamıyorsa) "hiç tanımlamıyor" seçeneğini işaretleyiniz.

Lütfen ifadeleri yanıtlayınız.

Sıra	Madde	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
1.	Kendimle gurur duyuyorum.	①	②	③	④	⑤
2.	Kararlarımın sonuçlarına baktığımda genellikle isabetli kararlar verdiğimi görürüm.	①	②	③	④	⑤
3.	İhtiyacım olduğunda bana yardım edecek birilerini bulabilirim.	①	②	③	④	⑤
4.	Çevremdeki olanak ve fırsatları kolay görüp değerlendiririm.	①	②	③	④	⑤
5.	Çevremde beni seven, güvendiğim birileri var.	①	②	③	④	⑤
6.	Başarı için olabildiğince yüksek ama ulaşılabilir hedeflerim var.	①	②	③	④	⑤
7.	Bazı şeyleri nasıl yapmam gerektiği konusunda bana yardım eden birileri var.	①	②	③	④	⑤
8.	Başkaları için iyi şeyler yapmayı severim.	①	②	③	④	⑤
9.	Yaşamımda beni seven, benimle gerçekten ilgilenen, beni destekleyen benim için önemli birileri oldu (anne-baba, öğretmen, arkadaş, akraba gibi).	①	②	③	④	⑤
10.	Meraklıyım, sorular sorar, bilmediğim şeyleri öğrendiğim için araştırırım.	①	②	③	④	⑤
11.	Yeni fikirlere açığım.	①	②	③	④	⑤
12.	Yaşamımda başardığım şeylerle gurur duyuyorum.	①	②	③	④	⑤
13.	İnandığım şeyler için sonuna kadar mücadele ederim.	①	②	③	④	⑤
14.	Aktif ve enerjik olmayı severim.	①	②	③	④	⑤
15.	Çıkabilecek problemleri önceden kestirerek önlemlerini alırım.	①	②	③	④	⑤
16.	Çözüm yollarını hemen görerek uygulamaya koyarım.	①	②	③	④	⑤

Sıra	Madde	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
17.	Yeni şeyleri denemeyi severim.	①	②	③	④	⑤
18.	Planlar yaptığım zaman, onları sonuna kadar götürürüm.	①	②	③	④	⑤
19.	Yaptığım şeylerde başarılı olmayı isterim.	①	②	③	④	⑤
20.	Yaşamak güzel.	①	②	③	④	⑤
21.	Kendimle barışığım.	①	②	③	④	⑤
22.	Tehlikeli durumları tanırım.	①	②	③	④	⑤
23.	En zor durumlarda bile kendime inancımı kaybetmem.	①	②	③	④	⑤
24.	Azimli bir insanım, kolay vazgeçmem.	①	②	③	④	⑤
25.	Biri bana zarar vermek isterse bunu önlemek için elimden geleni yaparım.	①	②	③	④	⑤
26.	Çoğu zaman yaşam benim için ilginç ve heyecan vericidir.	①	②	③	④	⑤
27.	Bir güçlükle karşılaştığımda üzülüp duracağıma, onu çözmeye çalışırım.	①	②	③	④	⑤
28.	Güçlüklere rağmen amacıma ulaşmaktan vazgeçmem.	①	②	③	④	⑤
29.	Ailemdekilerle, arkadaşlarımla ve başkalarıyla iyi ilişkiler kurabilmek benim için önemlidir.	①	②	③	④	⑤
30.	Sözlü ve yazılı olarak kendimi ifade etmeyi başarırım.	①	②	③	④	⑤
31.	Stres yaratan bazı olayların önüne geçemeyebiliriz ancak, bu olayları nasıl değerlendirdiğimiz ve nasıl tepki vereceğimiz bize bağlıdır.	①	②	③	④	⑤
32.	Mücadeleci biriyim.	①	②	③	④	⑤
33.	İşler kötü gitse bile geleceğe umutla bakabilirim.	①	②	③	④	⑤
34.	İyimser biriyim.	①	②	③	④	⑤

Ek 3. Araştırma İzin Yazısı

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.13314103 25.11.2016
Konu : Araştırma İzni

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 21/11/2016 tarihli ve 38519 sayılı yazınız.

Enstitünüz Özel Eğitim Anabilim Dalı, Görme Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Yılmaz AVCU'nun **"Görme Engelli ve Görme Engelli Çocuğu Olmayan Annelerin Yılmazlık Özelliklerinin İncelenmesi"** konulu tez kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (3 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı İle Aynıdır.
25../11./201.6..
Mahmut ÖZDEMİR

Konya yolu Başkent Öğretmen Evi arkası Beşevler ANKARA
e-posta: istatistik06@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için
Tel: (0 312) 221 02 17/135-134

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden f34a-9074-3bf1-b12f-b45e kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı, Soyadı	Yılmaz AVCU
Uyruğu	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti / Bulgaristan
Doğum tarihi ve yeri	02.11.1986 – Varna, Bulgaristan
Medeni Hali	Bekâr
Telefon	0 554 824 97 41 – 0 533 865 55 28
E-posta	yilmaz_msn_@hotmail.com

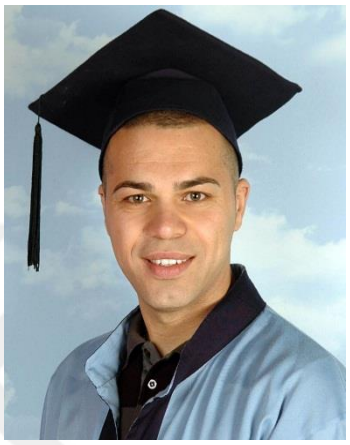

Eğitim Derecesi	**Okul/Program**	**Mezuniyet Yılı**
Üniversite	Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Görme Engelliler Eğitimi ABD	2012
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Görme Engelliler Eğitimi ABD	2016

İş Deneyimi, Yıl	**Çalıştığı Yer**	**Görev**
2012-2017	Altı Nokta Körler Vakfı, Altı Nokta Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	Görme Engelliler Öğretmeni/Özel Eğitim Alan Öğretmeni

Yabancı Dil	İngilizce

GAZİ GELECEKTİR...